

Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Jaarverslag 2013

Dit jaarverslag is een uitgave van het
Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

administrateur
Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.
Postbus 3183, 3502 GD Utrecht
telefoon: (030) 245 30 01

datum
6 juni 2014

status
Definitief

Inhoudsopgave

Bestuursverslag

1	Het fonds	Pagina 6
2	Ontwikkelingen	Pagina 20
3	Financieel beleid	Pagina 30
4	Risicobeheer	Pagina 34
5	Vermogensbeheer	Pagina 39
6	Uitvoering van de pensioenregeling	Pagina 53
7	Visitatiecommissie	Pagina 55
8	Verantwoordingsorgaan	Pagina 56
9	Deelnemersraad	Pagina 62

Jaarrekening

10	Jaarrekening	Pagina 67
----	--------------	-----------

Overige gegevens

11	Overige gegevens	Pagina 107
----	------------------	------------

Bijlagen

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag over 2013 van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus.

Het pensioenfonds voert op verzoek van sociale partners de pensioenregelingen uit voor de deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en overige belanghebbenden uit de architectenbranche.

Het jaarverslag is verdeeld in de karakteristieken van het pensioenfonds, het verslag van het bestuur, de jaarrekening, de verklaringen van de actuaris en de accountant, de verklaring van het verantwoordingsorgaan, het verslag van de deelnemersraad en overige gegevens.

In de karakteristieken geven wij een weergave van het profiel van het pensioenfonds, de organisatie hiervan en de kerncijfers. In het verslag van het bestuur informeren wij u over beleidsmatige zaken die in 2013 hoog op de agenda stonden.

In de verklaring van het verantwoordingsorgaan wordt u geïnformeerd over de bevindingen en conclusies van het verantwoordingsorgaan ten aanzien van het door het bestuur gevoerde beleid. Daarnaast is het verslag van de deelnemersraad opgenomen met daarin de adviezen zoals deze aan het bestuur zijn gegeven. In de jaarrekening presenteren wij het fondsvermogen en de mutaties daarin gedurende 2013, evenals een toelichting op de grondslagen voor de waardering en de mutaties in de beleggingsportefeuille.

In overige gegevens geven wij de actuariële verklaring en de controleverklaring, evenals de gebeurtenissen na balansdatum met belangrijke financiële gevolgen voor het pensioenfonds weer.

Het bestuur heeft het jaarverslag 2013 en de daarbij behorende staten voor De Nederlandsche Bank vastgesteld op 14 mei 2014.

Het bestuur bedankt iedereen die in het verslagjaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van het pensioenfonds.

Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Culemborg, 6 juni 2014.

Het bestuur:

W.J. Boot
Voorzitter

W.M. Parênt
Vicevoorzitter

Management samenvatting

Postbus 3183, 3502 GD Utrecht, telefoon: (030) 245 30 01

Internet: <http://www.pensioenfondsarchitectenbureaus.nl> en <http://www.architectennpensioen2015.nl>

E-mail: bestuur@pensioenfondsarchitectenbureaus.nl

Ontwikkelingen

In 2013 heeft het bestuur grote stappen kunnen zetten op het gebied van vermogensbeheer en risicomanagement. In 2013 heeft het bestuur besloten over te gaan tot de inrichting van een bestuursbureau. De countervailing power richting uitvoerders is hierdoor verder vergroot.

De Nederlandsche Bank heeft een terugkoppeling gegeven op de bevindingen uit het themaonderzoek Uitbesteding vermogensbeheer. Het bestuur heeft de conclusies en aanbevelingen voortvarend, in samenwerking met de vermogensbeheerders, opgepakt.

Financieel beleid

Per einde boekjaar is de dekkingsgraad 106,8%. Ultimo 2012 bedroeg de dekkingsgraad 99,2%. Op 17 januari 2013 heeft het bestuur, op basis van de financiële positie van het fonds op 31 december 2012, het besluit genomen om de vooraf aangekondigde kortingsmaatregel daadwerkelijk door te voeren per 1 april 2013. Dit besluit is een uitwerking van de evaluatie van het herstelplan. De korting is definitief vastgesteld op 2,8% en reeds verwerkt in boekjaar 2012.

Uitvoering van de pensioenregeling

Sinds 2006 kent het pensioenfonds een middelloonregeling. Per 1 januari 2008 is de regeling aangepast aan de eisen van de Pensioenwet. Deelname start vanaf 21 jaar. Voor het jaar 2013 is het opbouwpercentage verlaagd van 2,1% naar 1,9%. Het bestuur heeft voor de uitvoering van de pensioenregeling een contract met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Kerncijfers (bedragen x EUR 1.000)

	2013	2012	2011
<u>Bureaus, deelnemers en pensioengerechtigden</u>			
Gedispenseerde bureaus	1	1	2
Aangesloten bureaus	1.823	1.868	1.791
Actieve deelnemers	7.063	8.693	10.008
Gewezen deelnemers	26.883	26.012	24.571
Pensioengerechtigden	11.972	11.223	9.958
<u>Premies en uitkeringen</u>			
Premiebijdragen werkgevers en werknemers	56.964	73.224	77.554
Kostendekkende premie	51.451	69.973	70.285
Gedempte premie	45.343	54.255	62.514
Pensioenuitkeringen, inclusief afkopen	93.236	92.429	89.044
<u>Beleggingen</u>			
Totaal belegd vermogen	3.226.947	3.262.936	2.786.066
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	106.134	348.146	42.236
Performance	3,46%	9,54%	1,53%
Z-score	0,00	(0,39)	0,48
Performance toets (ongecorrigeerd)	(0,63)	(0,08)	0,14
Saldo van baten en lasten	228.906	205.838	(385.268)
<u>Reserves en voorzieningen</u>			
Volatiliteit reserve	502.756	539.692	546.346
Algemene reserve	(301.445)	(567.287)	(779.779)
Vereist eigen vermogen	502.756	539.692	546.346
Totale technische voorziening	2.980.156	3.128.592	3.009.456
Dekkingsgraad (nominaal)	106.8%	99,2%	92,3%
<u>Gegevens pensioenregeling (bedragen x € 1, -)</u>			
Opbouwpercentage	1,90%	2,10%	2,10%
Maximumloon	71.733	70.326	68.947
Franchise	14.568	14.282	14.002
Maximum pensioengrondslag	57.165	56.044	54.945
Feitelijke pensioenpremie verplichte regeling	30,3%	30,3%	28,80%
Werkgeversdeel	16,665%	16,665%	15,84%
Werknemersdeel	13,635%	13,635%	12,96%
Verhoging ingegane pensioenen	-	-	-
Verhoging pensioenrechten gewezen deelnemers	-	-	-
Verhoging pensioenrechten actieve deelnemers	-	-	-

1 Het fonds

1.1 Inleiding

Het Pensioenfonds voor de Architectenbureaus heeft verschillende organen, zoals het bestuur, de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan. Daarnaast is een aantal externe partijen intensief bij het fonds betrokken. In dit hoofdstuk worden de bestuursorganen en externe partijen voorgesteld. Allereerst volgen de doelstelling en een aantal algemene gegevens van het fonds.

1.2 Over het fonds

1.2.1 Naam en vestigingsplaats

Het Pensioenfonds voor de Architectenbureaus (hierna: het fonds) is opgericht in 1958 en statutair gevestigd in De Meern. Het fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Utrecht onder nummer 41199584. De laatste statutenwijziging vond plaats in januari 2013. Het fonds is aangesloten bij de Pensioenfederatie. De bedrijfstak bestaat uit bureaus die zich bezighouden met architectenwerkzaamheden. Een werkgever die niet onder de werkingssfeer van het bedrijfstakpensioenfonds valt, kan zich onder bepaalde voorwaarden vrijwillig bij het bedrijfstakpensioenfonds aansluiten.

1.2.2 Doelstelling

De doelstelling van het fonds is opgenomen in de statuten. Doelstelling van het fonds is het verlenen van pensioenen aan deelnemers, gewezen deelnemers en hun nabestaanden met inachtneming van de statuten en reglementen. Het fonds bereikt dit doel door premies te innen bij de aangesloten ondernemingen en de gelden te beleggen. Het fonds doet daaruit uitkeringen bij ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

1.2.3 Missie en visie

Om richting te geven in bepaalde besluitvormingstrajecten heeft het bestuur een missie opgesteld. Verder heeft het bestuur een eigen visie op vermogensbeheer. Ondanks de vele ontwikkelingen is er geen acute noodzaak voor het fonds om de zelfstandigheid op te geven, maar ook dit onderwerp is uitgewerkt in een visie.

Missie

Het fonds voert op verzoek van sociale partners de pensioenregelingen uit voor de deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en overige belanghebbenden uit de architectenbranche. Dit gebeurt op foutloze wijze en tegen een aanvaardbare premie, acceptabele kosten en uitlegbare risico's. Het fonds streeft naar continuïteit en naar een zo groot mogelijke zekerheid van nominale pensioenaanspraken en heeft de ambitie om deze zoveel mogelijk waardevast te houden.

Het fonds sluit hierbij aan bij maatschappelijke ontwikkelingen. Deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en overige belanghebbenden van het fonds weten waar zij aan toe zijn wat zij van het fonds kunnen verwachten.

Visie op vermogensbeheer

Het bestuur moet alleen beleggen in producten die zij begrijpen en kunnen uitleggen aan de deelnemers. Het fonds belegt maatschappelijk verantwoord en houdt bij de beleggingsactiviteiten bewust rekening met de invloed van milieu-, sociale factoren en beginselen van goed bestuur. Als lange termijn belegger levert actief beleggen en de daarbij behorende kostenstructuur geen aantoonbare meerwaarde op.

Visie op zelfstandigheid

De tegenwoordige tijd stelt hoge eisen aan de uitvoering van pensioenregelingen. Het bestuur ervaart dat het voldoen aan deze eisen steeds moeilijker wordt. Op enig moment zal de omvang van de branche zich niet meer verhouden tot de kosten die gemaakt moeten worden om de pensioenregelingen optimaal uit te voeren. Daarnaast speelt bij deze afweging de complexiteit, bestuurskracht en het voldoen aan wet- en regelgeving een rol.

Op afzienbare termijn wil het fonds de mogelijkheden voor de beste vorm van het continueren van de pensioenregelingen voor de architectenbranche besproken hebben met stakeholders: sociale partners en deelnemersraad. Naast het vervullen van wettelijke taken spelen het draagvlak binnen de branche en de herkenbaarheid voor deelnemers een rol.

Het fonds werkt de komende jaren toe naar een financieel gezonde vermogenspositie en een algemeen gangbare pensioenregeling. Dit biedt mogelijkheden om buiten de eigen zelfstandigheid de pensioenregeling op een andere manier goed uit te kunnen voeren. Het fonds wil op deze manier de belangen van de deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en overige belanghebbenden van het fonds op een goede en evenwichtige wijze borgen.

1.2.4 Omvang van het fonds

Deelnemers

Het aantal actieve deelnemers is in 2013 afgenomen van 8.693 naar 7.063, een afname van 19%. Deze afname komt voornamelijk door de krimp in de architectenbranche door de economische crisis. Het bestuur verwacht in 2014 een nog verdere afname van het aantal actieve deelnemers door de niet-veranderende omstandigheden. De pensioenuitkeringen overstijgen de premie inkomsten als gevolg van de afname van het aantal actieve deelnemers en een toename van het aantal pensioengerechtigden. Dit, in combinatie met de volatiliteit van de dekkingsgraad en het relatief hoge premieniveau, geeft het bestuur aanleiding om naar de toekomstbestendigheid van het fonds en de regeling te kijken. Het fonds heeft daarom aan cao-partijen gevraagd de houdbaarheid van de pensioenregeling op korte en lange termijn te onderzoeken. Hiertoe hebben cao-partijen de Commissie Toekomst Pensioenfonds ingesteld.

Vrijwillige voortzetting

De Stichting Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (hierna: FVP) betaalde de pensioenpremie van werklozen gedurende de periode dat zij een WW-uitkering ontvingen. De uitgaven van het FVP hebben de beleggingsinkomsten onafgebroken overstegen, onder meer als gevolg van de sterk gestegen instroom van werkloze werknemers in de FVP-regeling. De FVP-regeling is per 1 januari 2011 definitief beëindigd. De afwikkeling van de FVP-regeling loopt echter nog door tot 2014.

Gewezen deelnemers kunnen kiezen voor een individuele vrijwillige voortzetting. Bij cao-partijen was het verzoek neergelegd de termijn van drie jaar op te rekken naar het fiscaal toegestane aantal jaren van tien. Dit is in 2013 formeel bekrachtigd en opgenomen in het pensioenreglement. Het aantal deelnemers met een individuele voortzetting is echter minimaal.

Gewezen deelnemers

Het aantal gewezen deelnemers is met 3% gestegen van 26.012 in 2012 naar 26.883 in 2013. Gewezen deelnemers hebben de bedrijfstak verlaten voordat hun pensioenrechten tot uitkering zijn gekomen. Zij hebben hun pensioen ook niet overgedragen aan hun nieuwe pensioenuitvoerder door middel van waardeoverdracht. Zij of hun nabestaanden kunnen te zijner tijd een pensioenuitkering van het fonds tegemoetzien. Kleine pensioenen die onder de wettelijke afkoopgrens blijven, kunnen twee jaar na het beëindigen van de deelneming worden afgekocht. Het bestuur staat afkoop van kleine pensioenen toe voor pensioenaanspraken onder de wettelijke afkoopgrens. Het bestuur heeft hiertoe besloten, omdat de hoogte van de aanspraken niet opweegt tegen de uitvoeringskosten.

Pensioengerechtigden

Het aantal pensioengerechtigden is gestegen van 11.223 in 2012 tot 11.972 in 2013. Een stijging van 7%. In 2013 was het aantal nieuw toegekende ouderdomspensioenen 1.103 (tegenover 1.265 in 2012). De meeste ouderdomspensioenen zijn toegekend aan gewezen deelnemers. De uitkeringen gingen veelal op 65-jarige leeftijd in. Het fonds keert 27 uitkeringen uit aan personen die ouder zijn dan 95 jaar. In onderstaande tabel is het aantal pensioengerechtigden per pensioensoort aangegeven.

	2013	2012	2011
Ouderdomspensioen	9.274	8.637	7.421
Partnerpensioen	2.471	2.350	2.294
Wezenpensioen	102	103	92
Invaliditeitspensioen	125	133	151
Totaal	11.972	11.223	9.958

1.2.5 Kenmerken pensioenregeling

Sinds 2006 heeft het fonds een middelloonregeling. Per 1 januari 2008 is de bestaande regeling verder aangepast aan de eisen van de Pensioenwet. Dit leidde niet tot grote wijzigingen in de regeling, anders dan dat de leeftijd waarop werknemers gaan deelnemen vanaf 2008 verlaagd is naar 21 jaar. Bij een middelloonregeling worden de jaarlijks opgebouwde pensioenaanspraken bij elkaar opgeteld. Op de pensioendatum leveren deze samen het pensioen op. Om het premiepercentage stabiel te houden en niet te laten stijgen, is het opbouwpercentage voor 2013 verlaagd van 2,1% naar 1,9%. Voor 2014 is het opbouwpercentage vastgesteld op 1,75%. Per 1 januari 2015 zal de nieuwe pensioenregeling van kracht worden. Cao-partijen nemen hierover in 2014 een besluit.

Het pensioengevend salaris is het bruto-salaris inclusief vaste toeslagen zoals vakantietoeslag tot een maximum jaarbedrag van €71.733 in 2013. Hierboven wordt geen pensioen opgebouwd en wordt tevens geen premie betaald. De franchise is dat deel van het pensioengevend salaris waarover geen pensioen wordt opgebouwd, omdat de overheid vanaf de AOW-leeftijd een uitkering verstrekt. In 2013 bedroeg de franchise €14.568.

De pensioengrondslag is het gedeelte van het loon dat de grondslag vormt voor de pensioenopbouw. De pensioengrondslag wordt berekend door het pensioengevend salaris te verminderen met de franchise. De maximum pensioengrondslag

bedroeg in het verslagjaar €57.165. In 2013 bedroeg de premie 30,3% van de pensioengrondslag. De werkgever betaalt met 16,665% van de pensioengrondslag het grootste deel. De werknemer betaalt 13,635%.

Bij overlijden van de deelnemer voor de reguliere pensioendatum bedraagt het partnerpensioen 70% van het te bereiken jaarlijkse ouderdomspensioen. Bij overlijden van de deelnemer voor de reguliere pensioendatum bedraagt het wezenpensioen 15% van het te bereiken jaarlijkse ouderdomspensioen. De regeling beoogt een passend en duurzaam antwoord te geven op regelgeving en actuele omstandigheden. De toekomstige regelgeving van de overheid op het gebied van pensioen en AOW bepaalt in belangrijke mate of de structuur van de huidige regeling in stand kan blijven.

De financiële gezondheid van het fonds is mede afhankelijk van de ontwikkelingen op de financiële markten. Niet alleen het rendement op de beleggingen is belangrijk, maar ook de hoogte van de rekenrente speelt een belangrijke rol. Deze bepaalt namelijk hoeveel vermogen nodig is om aan toekomstige verplichtingen te voldoen. Beide factoren bepalen in belangrijke mate of toeslagen gegeven kunnen worden en of de premies toereikend zijn. Meer informatie over de huidige pensioenregeling kunt u vinden op de website <http://www.pensioenfondssarchitectenbureaus.nl> en over de toekomstige regeling op <http://www.architectenpensioen2015.nl>.

1.2.6 Samenwerkende organisaties

De volgende organisaties benoemen leden in het bestuur, de deelnemersraad en of het verantwoordingsorgaan:

Koninklijke Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst Bond van Nederlandse Architecten BNA

Jollemanhof 14
1019 GW Amsterdam
telefoon: 020-555 36 66

De Unie
Multatulilaan 12
4103 NM Culemborg
telefoon: 0345-85 18 51

FNV Bondgenoten
Varrolaan 100
3584 BW Utrecht
telefoon: 0900-96 90

CNV Dienstenbond
Tiberdreef 4
3561 GG Utrecht
telefoon: 030-751 10 07

CSO
Postbus 2069
3500 GB Utrecht
telefoon: 030-284 60 80

1.2.7 Externe partijen

Het fonds werkt samen met de volgende externe partijen.

Uitvoeringsorganisatie

Pensioenbeheer

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Vermogensbeheer

PGGM Vermogensbeheer B.V.

Syntrus Achmea Real Estate & Finance

Bestuursbureau

Syntrus Achmea, sector Advies & Financiën

Adviserend actuaris

Towers Watson, dhr. drs. R.E.V. Meijer AAG

Certificerend actuaris

Mercer (Nederland) B.V., dhr. drs. B. van Boeschoten AAG

Externe adviseurs

Sprenkels & Verschuren, dhr. Drs. A.H.D. Smolenaers AAG MBA

To lead create deliver (2LCD), dhr. W.J. Krol

Externe accountant

PricewaterhouseCoopersAccountants N.V., dhr. drs. H.C. van der Rijst RA

Compliancewerkzaamheden

KPMG Advisory N.V.

1.3 Het bestuur

1.3.1 Samenstelling

Vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid behartigt het bestuur op evenwichtige wijze de belangen van alle betrokkenen bij het fonds. Deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en aangesloten ondernemingen kunnen rekenen op deskundig en integer handelen van het bestuur. Het bestuur is op 31 december 2013 als volgt samengesteld:

Leden werknemers, functie	Benoemd tot en met	Plaatsvervanger	Organisatie
W.J. Boot, voorzitter	2014	G. van Hees	FNV Bondgenoten
J.A. Spruijt, plv. voorzitter	2017	Vacature	De Unie
N.J. Passchier	2015	G. Dekkers	CNV Dienstenbond

Leden werkgevers, functie

W.M. Parênt, vicevoorzitter	2015	Vacature	BNA
R.G. Nagtegaal	2017	Vacature	BNA
W.G. Heuts, plv. vicevoorzitter	2015	Vacature	BNA

Leden onafhankelijk

H. Schuijt	2015	Niet van toepassing	Niet van toepassing
R.H.A. van Vledder	2015	Niet van toepassing	Niet van toepassing

De heer Nagtegaal heeft per 1 juli 2013 de heer G. Weemhof opgevolgd en de heer Spruijt per 1 juni 2013 de heer J.C. Dwarswaard. Beide heren hebben gedurende een lange periode in het bestuur zitting gehad. Op 25 juni 2013 heeft het bestuur afscheid genomen en beide heren bedankt voor hun jarenlange bijdrage.

Bestuursleden mogen alleen worden benoemd als De Nederlandsche Bank (hierna: DNB) hiertegen geen bezwaar heeft gemaakt. Naar oordeel van DNB moeten personen die het beleid van het fonds (mede) bepalen, voldoende deskundig zijn met het oog op de belangen van de (gewezen) deelnemers en overige belanghebbenden. De bestuursleden zijn daarom allemaal getoetst op deskundigheid.

Op 1 januari 2011 is de Beleidsregel deskundigheid 2011 van DNB en de Autoriteit Financiële Markten (hierna: AFM) in werking getreden. De benoemende organisaties dienen competente en deskundige bestuursleden af te vaardigen. Het bestuur heeft in september 2011 functie- en bestuurdersprofielen opgesteld. Deze profielen zijn aan de benoemende organisaties overhandigd ten behoeve van het voordragen voor opvolgers. Voor zowel de onafhankelijke bestuursleden als voor de voorzitter en vicevoorzitter zijn specifieke functieprofielen opgesteld. De profielen worden in 2014 aangepast aan de verscherpte geschiktheidseisen.

De heren Parênt en Heuts zijn zelf deelnemer aan de pensioenregeling. Per 1 januari 2013 is de heer Boot tot voorzitter benoemd en de heer Parênt tot vicevoorzitter. Deze functie indeling is op deze wijze ingeregeld voor de jaren 2013 en 2014. Per 1 januari 2015 dient een nieuwe voorzitter vanuit werkgemerszijde benoemd te worden.

Het bestuur van het fonds heeft de dagelijkse uitvoering van de werkzaamheden uitbesteed aan uitvoeringsorganisaties. Deze werkzaamheden betreffen vermogensbeheer en pensioenadministratie. Voor de bestuursondersteuning heeft het fonds een bestuursbureau. Conform de eisen van de Pensioenwet blijft het bestuur eindverantwoordelijk voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

Op grond van artikel 13 van de statuten ontvangen bestuursleden, deskundigen en commissieleden vacatiegeld voor het uitvoeren van hun werkzaamheden. Gezien de toegenomen tijdsbesteding en de gestelde eisen aan bestuursleden is het vacatiegeld met ingang van 2013 verhoogd ten opzichte van de voorgaande jaren. Het vacatiegeld in 2013 bedroeg €102,50 per uur, aangevuld met een vergoeding voor reiskosten. De verblijfskosten van €21,99 zijn komen te vervallen. Het verantwoordingsorgaan heeft hierover positief advies gegeven. Voor de twee onafhankelijke bestuursleden geldt een normtijdsbesteding van 1,25 dag per week en een vergoedingsregeling die overeenkomt met de Wet normering topinkomen.

De volgende relevante nevenactiviteiten hebben de bestuursleden gemeld bij het fonds:

W.J. Boot:	Werkzaam bij FNV Bondgenoten
J.A. Spruijt:	Werkzaam bij De Unie
N.J. Passchier:	Werkzaam bij CNV Dienstenbond
W.M. Parênt:	Directeur en partner van Ons Architecten te Rotterdam. DGA Fibonacci Architecten BV
R.G. Nagtegaal:	Lid raad van advies Inbo architecten, adviseurs, stedenbouwkundigen Voorzitter pensioenfonds Blue Sky Groep (KLM) Lid Raad van Toezicht Riagg Amersfoort (geestelijke gezondheid) Voorzitter bestuur Stichting SIS (gericht op beheer afvloeiingsregelingen landbouwcoöperaties) Voorzitter stichting Geerestein (beheerder werknemers-participatieregeling) Voorzitter begeleidingscommissie fusies Agrifirm (internationale landbouwcoöperatie) Bestuurder stichting Sawa, 100% aandeelhouder AAG, adviesbureau voor financiën en onroerend goed in de gezondheidszorg Intern toezichthouder enkele pensioenfondsen Lid Raad van Commissarissen Coöperatie ParkeerService u.a.
W.G. Heuts:	Algemeen directeur en partner van SatijnPlus Architecten te Born DGA W.G. Heuts BV
H. Schuijt	Bestuurslid SPO Bestuurslid Pensioenfonds Holland Casino Lid Beleggingscommissie Stichting Pensioenfonds Gasunie Lid auditcommissie Stichting Pensioenfonds Medisch Specialisten (SPMS) Lid Raad van Toezicht Media Pensioen Diensten (MPD) Lid Beleggingscommissie Stichting Start Lid Raad van Commissarissen Loyalis
R.H.A. van Vledder	Lid Raad van Commissarissen BNP Paribas Cardif Nederland, tevens voorzitter audit commissie Lid toezichtscommissie Zwitserleven PPI Moderator Avicenna, Academie voor leiderschap

1.3.2 Vergaderingen bestuur en overige bijeenkomsten

Het bestuur heeft in 2013 19 keer vergaderd. Van deze vergaderingen vonden er drie telefonisch plaats. Op 16 april 2013 heeft de visiedag van het bestuur plaatsgevonden. Hiervoor waren ook de deelnemersraad, het verantwoordingsorgaan en sociale partners uitgenodigd. Deze visiedag stond in het teken van het nieuwe financiële toetsingskader en de nieuwe pensioenregeling.

1.3.3 Dagelijks bestuur

Het fonds heeft een dagelijks bestuur dat bestaat uit de voorzitter en de vicevoorzitter van het fonds. Het dagelijks bestuur is door het bestuur gemandateerd tot het uitvoeren van de dagelijkse werkzaamheden ten behoeve van het fonds, waaronder het voorbereidend werk voor de bestuursvergaderingen en het onderhouden van contacten met de toezichthouders. Het dagelijks bestuur is verantwoording verschuldigd aan het bestuur van het fonds met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden.

In 2013 is de kleine commissie opgeheven en het mandaat van het dagelijks bestuur verruimd. Dit is een uitwerking van de situatie zoals deze in de praktijk al plaatsvond. Het dagelijks bestuur heeft op geregelde basis overleg met de voorzitter van de beleggingscommissie en het bestuursbureau om te waarborgen dat op een snelle wijze invulling gegeven kan worden aan bestuursbesluiten.

1.3.4 Bestuurlijke commissies

In verband met toenemende complexiteit en de vele taken van het bestuur heeft het fonds een aantal bestuurlijke commissies ingesteld. Deze commissies doen voorbereidend werk in kwesties waarover het bestuur een besluit moet nemen. Zij kunnen in de voorbereidingsfase dieper ingaan op de achtergronden en consequenties van de te nemen beleidsbeslissingen. De leden van de bestuurlijke commissies kunnen zich laten bijstaan door externe deskundigen. Bij de indeling van de commissies is de pariteit tussen werkgevers en werknemers gehandhaafd. De notulen van commissiebijeenkomsten worden met het gehele bestuur gedeeld. In 2013 waren de volgende bestuurlijke commissies werkzaam:

Beleggingscommissie

Het bestuur heeft het beleggingsbeleid gedelegeerd aan de beleggingscommissie. De commissie houdt zich bezig met de dagelijkse gang van zaken rondom beleggingen. De commissie bereidt onder andere het beleggingsplan voor en monitort de uitvoering ervan. Deze commissie bestond aan het eind van het verslagjaar uit de heren R.H.A. van Vledder (voorzitter), R.G. Nagtegaal, W.J. Boot en H. Schuijt. De heer G. Weemhof is per 1 juli 2013 uit de beleggingscommissie getreden. De commissie wordt sinds september 2013 ondersteund door de specialist vermogensbeheer van het bestuursbureau, de heer M.J. Bonekamp.

Communicatiecommissie

Het fonds hecht grote waarde aan een heldere communicatie. Het fonds heeft daarom een communicatiecommissie. De communicatiecommissie draagt zorg voor een adequaat communicatiebeleid. Dit beleid is erop gericht de (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en werkgevers op een begrijpelijke wijze te informeren over de pensioenregeling, het fonds, het beleggingsbeleid en de relevante veranderingen in de pensioenregelingen. Aan de hand van het meerjarencommunicatiebeleidsplan stelt deze commissie elk jaar een specifiek communicatieactiejaarplan op.

In het verslagjaar bestond de communicatiecommissie uit de heren W.G. Heuts (voorzitter) en J.C. Dwarswaard. Per 1 juli 2013 heeft de heer W.J. Boot de heer Dwarswaard opgevolgd. De commissie laat zich adviseren door een externe communicatieadviseur, de heer W.J. Krol van 2LCD Projects.

Integraal Risico Management (IRM) commissie

De Service Level Agreement (SLA) commissie is in 2009 opgericht om de service-afspraken met de uitvoerders te monitoren en hierover in gesprek te blijven met de verschillende organisaties waarmee service-afspraken zijn gemaakt. De SLA-commissie bestond in het verslagjaar uit de heren W.M. Par nt, N.J. Passchier en H. Schuijt. De heer A.H.D. Smolenaers van Sprenkels & Verschuren vervulde de rol van technisch voorzitter.

De werkzaamheden hebben een grotere focus op risicomanagement gekregen. De naam van de commissie is per 2013 dan ook aangepast in Integraal Risico Management commissie. De heer Schuijt is als voorzitter van deze commissie benoemd. DNB heeft ingestemd met deze wijziging. De commissie wordt sinds september ondersteund door de specialist risicomanagement van het bestuursbureau, L. van Wijk.

Kleine commissie/dagelijks bestuur

Het bestuur heeft lange tijd een kleine commissie gehad die bestond uit de voorzitter en vicevoorzitter van het bestuur. De kleine commissie is in 2013 opgeheven en er is een ruimer mandaat aan het dagelijks bestuur gegeven. Het dagelijks bestuur heeft van het bestuur mandaat gekregen om individuele verzoeken af te handelen.

Werkgroep jaarwerk

Het fonds kent ook een werkgroep jaarwerk. Deze werkgroep is met name actief bij de totstandkoming van het jaarverslag. Deze taak was tot 2012 ondergebracht bij de auditcommissie. De werkgroep jaarwerk bestond in 2013 uit de heren Schuijt (voorzitter) en Heuts. De werkgroep was in 2013 nauw betrokken bij de selectie van de nieuwe accountant, PricewaterhouseCoopersAccountants N.V.

Verkiezingscommissie

Het fonds heeft in 2013 een verkiezingscommissie opgericht, bestaande uit de heren Heuts (voorzitter) en Passchier. In het verkiezingsreglement dat per 1 januari 2014 in werking is getreden, zijn onder andere opgenomen de organisatie van de verkiezingen, de kandidaatstelling, de procedure en de toewijzing van de zetels. Het bestuur heeft in maart 2014 voor de eerste keer verkiezingen gehouden voor een bestuurslid namens pensioengerechtigden.

1.4 De visitatiecommissie

1.4.1 Samenstelling

Per 1 januari 2013 heeft het bestuur drie nieuwe visiteurs benoemd, te weten de heren drs. E.E. van der Lustgraaf (voorzitter), D.P. Slob en drs. E.E. Hagen. Het verantwoordingsorgaan heeft met deze benoeming ingestemd. Begin 2013 heeft het bestuur een algehele visitatie laten plaatsvinden over het jaar 2012. De volgende onderwerpen zijn hierbij beoordeeld: Besluitvorming, Communicatie, Financieel, Procedures, Beleggingen en Riskmanagement. De aanbevelingen van de visitatiecommissie zijn in het bestuur besproken en in het Actieplan: Van nu naar de toekomst geïntegreerd.

De wetgever heeft in het algemeen beoordeeld dat de huidige mate van visitaties ontoereikend is. Per 1 juli 2014 zal de visitatiecommissie in verband met de Wet versterking bestuur opgeheven worden. De raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan nemen de toezichtstaken van de visitatiecommissie over waardoor er naar verwachting een beter, overstijgend en voortdurend intern toezicht ontstaat. Het toezicht krijgt hierdoor op een betere en effectievere wijze vorm.

1.4.2 Vergaderdata

De visitatie door de visitatiecommissie heeft begin januari plaatsgevonden. In aanvulling op het uitgebreide documentenonderzoek hebben de visiteurs op 17 januari 2013 overleg gevoerd met:

Een delegatie van het bestuur van het fonds, te weten:

W.M. Parênt

W.J. Boot

Drie vertegenwoordigers namens de deelnemersraad, te weten:

M.J. Hebly († 2014)

R. van Bergen

D. Borghuis

Twee vertegenwoordigers van het verantwoordingsorgaan, te weten:

H.W. Oonk

C. de Groot

1.5 Het verantwoordingsorgaan

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het beleid is uitgevoerd. Tevens legt het bestuur verantwoording af over de naleving van de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur zoals vastgesteld door de Stichting van de Arbeid op 16 december 2005. Met ingang van 1 januari 2014 worden deze principes vervangen door de Code Pensioenfondsen. Het bestuur is verplicht het advies van het verantwoordingsorgaan te vragen alvorens een besluit te nemen over de hier volgende onderwerpen:

- het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- de vorm, inrichting en samenstelling van het interne toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure en
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Het verantwoordingsorgaan is in 2007 opgericht en in oktober 2008 geïnstalleerd. Bij de oprichting is een reglement vastgesteld op basis van de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur. Hierbij zijn de frequentie van het overleg met het bestuur, de te behandelen onderwerpen met betrekking tot het beleid en de verantwoording van het orgaan vastgesteld. De leden van het verantwoordingsorgaan worden door vakbonden en ouderenorganisaties benoemd.

Door het verantwoordingsorgaan wordt jaarlijks een oordeel gegeven over de beleidskeuzes, de handelswijze en het gevoerde beleid van het bestuur. Dit oordeel wordt voor commentaar voorgelegd aan het bestuur. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan en de reactie van het bestuur hierop zijn integraal opgenomen in het jaarverslag. Het verantwoordingsorgaan heeft in 2013 aangegeven een addendum op te stellen op het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het verslagjaar 2012.

Per 1 juli 2014 zal het verantwoordingsorgaan in verband met de Wet versterking bestuur een andere en ruimere taakomschrijving krijgen met bovenwettelijke bevoegdheden en zal de samenstelling worden aangepast.

1.5.1 Samenstelling

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit zeven leden: drie deelnemers, twee gepensioneerden en twee werkgevers. De leden zijn benoemd door de volgende organisaties:

BNA
De Unie
FNV Bondgenoten
CNV Dienstenbond
Centrale Samenwerkende Ouderenorganisaties

De stemverhouding in het verantwoordingsorgaan is twee voor werkgevers, drie voor deelnemers en twee voor gepensioneerden. Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2013 als volgt samengesteld:

Verantwoordingsorgaan per 31 december 2013

Werkgevers, functie

H.W. Oonk, voorzitter

C. de Groot, secretaris

Gepensioneerde leden

M.J. Hebly († 2014)

Vacature

Actieve deelnemers

R. van Bergen

C. de Wit

D. Borghuis

Aangewezen door:

BNA

BNA

Aangewezen door:

CSO

Aangewezen door:

FNV Bondgenoten

CNV Dienstenbond

Niet van toepassing

De heer M.J. Hebly is op 3 januari 2014 plotseling overleden. Tot deze datum heeft hij deel uitgemaakt van het verantwoordingsorgaan namens de gepensioneerden. Het bestuur en de overige betrokkenen bij het fonds betreuren het plotselinge overlijden van een gewaardeerd lid van het verantwoordingsorgaan.

Mevrouw Holen en de heer Van Gent zijn per 1 januari 2013 geen lid meer van het verantwoordingsorgaan. Per 1 januari 2013 zijn mevrouw Borghuis en de heer De Wit tot het verantwoordingsorgaan toegetreden. Mevrouw Borghuis heeft in 2012 reeds diverse vergaderingen als toehoorder bijgewoond in verband met kennisoverdracht. De heer T. Termond is per 1 januari 2014 tot het verantwoordingsorgaan toegetreden. Ten behoeve van de continuïteit in de bezetting van het verantwoordingsorgaan is een rooster van toe- en aftreden opgesteld.

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2013 vier reguliere vergaderingen gehouden te weten op 6 februari, 3 september, 9 oktober en 3 december en één conferencecall op 20 december 2013. Op 8 mei 2013 vergaderde het verantwoordingsorgaan met het bestuur over het jaarverslag en op 16 april 2013 vond een gezamenlijke visiedag plaats.

Het bestuur vergadert sinds enkele jaren naar tevredenheid papierloos. In 2013 is papierloos vergaderen bij het verantwoordingsorgaan, evenals bij de deelnemersraad uitgerold. Om betrokkenen hiervoor op te leiden heeft een instructiebijeenkomst plaatsgevonden. Vanuit het fonds zijn iPads in bruikleen gegeven aan de leden. Tot nu toe heeft papierloos vergaderen een besparing van 560.000 pagina's opgeleverd.

1.6 De deelnemersraad

Vanaf 2001 heeft het fonds een deelnemersraad ingericht. De deelnemersraad adviseert het bestuur desgevraagd of uit eigen beweging over aangelegenheden die het pensioenfonds betreffen, maar in ieder geval over elk voorgenomen besluit van het bestuur tot:

- het nemen van maatregelen van algemene strekking;
- wijziging van de statuten en de reglementen van het fonds;
- vaststelling van het jaarverslag, de jaarrekening, de actuariële en bedrijfstechnische nota als bedoeld in artikel 145 PW;
- het lange- en kortetermijnherstelplan als bedoeld in artikel 138 PW;
- vermindering van de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten indien toepassing wordt gegeven aan artikel
- het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid;
- gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds of de overname van verplichtingen door het
- fonds;
- liquidatie van het fonds;
- het sluiten, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsovereenkomst en
- het terugstorten van premie of geven van premiekorting als bedoeld in artikel 129 PW.

1.6.1 Samenstelling

De deelnemersraad bestaat uit vijf leden: drie deelnemers en twee gepensioneerden. De leden zijn benoemd door de volgende organisaties:

De Unie

FNV Bondgenoten

CNV Dienstenbond

CSO

De deelnemersraad is op 31 december 2013 als volgt samengesteld:

Deelnemersraad per 31 december 2013

Gepensioneerde leden

M.J. Hebly († 2014)

T. Termond

Actieve deelnemers

R. van Bergen

C. de Wit

D. Borghuis

Aangewezen door:

CSO

De Unie

Aangewezen door:

FNV Bondgenoten

CNV Dienstenbond

Niet van toepassing

De heer M.J. Hebly is op 3 januari 2014 plotseling overleden. Tot deze datum heeft hij deel uitgemaakt van de deelnemersraad namens de gepensioneerden. Het bestuur en de overige betrokkenen bij het fonds betreuen het plotselinge overlijden van een gewaardeerd lid van de deelnemersraad.

Mevrouw Holen en de heer Van Gent zijn per 1 januari 2013 geen lid meer van de deelnemersraad. Per 1 januari 2013 zijn mevrouw Borghuis en de heer De Wit tot de deelnemersraad toegetreden. Mevrouw Borghuis heeft in 2012 reeds diverse vergaderingen als toehoorder bijgewoond in verband met kennisoverdracht. De heer Termond is begin 2013 tot de deelnemersraad toegetreden. Ten behoeve van de continuïteit in de bezetting van de deelnemersraad is een rooster van toe- en aftreden opgesteld.

De deelnemersraad zal in verband met de Wet versterking bestuur per 1 juli 2014 worden opgeheven. Een aantal taken die op dit moment bij de deelnemersraad liggen, zal door het verantwoordingsorgaan worden overgenomen.

1.6.2 Vergaderdata en studiedagen

De deelnemersraad heeft in 2013 zeven reguliere vergaderingen gehouden te weten op 18 januari, 14 maart, 22 mei, 25 juni, 3 september, 9 oktober en 3 december. Op 20 december 2013 heeft een conferencecall plaatsgevonden die in het teken stond van het te formuleren advies aan het bestuur inzake de keuze voor het nieuwe bestuursmodel. Op 8 mei 2013 vergaderde het verantwoordingsorgaan met het bestuur over het jaarverslag en op 16 april 2013 vond een gezamenlijke visiedag plaats.

1.7 De geschillencommissie

1.7.1 Samenstelling en vergaderdata

In de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur is onder meer bepaald dat het bestuur moet zorgen voor zowel een adequate klachtenprocedure als voor een geschillenprocedure. Het fonds beschikt over zowel een klachten- als een geschillenreglement. In 2014 zal vanuit efficiency oogpunt worden nagedacht over het samenvoegen van beide commissies. De geschillencommissie bestond in 2013 uit drie leden, te weten twee bestuursleden, de heren Heuts en Passchier en een onafhankelijke voorzitter, mevrouw Berrich die voor onbepaalde tijd benoemd is.

In 2013 is de heer Heuts uit de commissie getreden. De heer Heuts is opgevolgd door het onafhankelijke lid, de heer Bodewes. Hiervoor hebben gesprekken plaatsgevonden met twee kandidaten. Ingegeven door het diversiteitbeleid is de voorkeur hierbij uitgegaan naar een jongere kandidaat. De commissie wordt ondersteund door een secretaris, mevrouw De Regt. In 2013 vergaderde de geschillencommissie één keer.

De klachtencommissie is bijeengekomen voor de behandeling van één klacht. Deze klacht is nadien door de klager ingetrokken.

1.8 Bestuursbureau

Tot in 2013 verzorgde Syntrus Achmea de ondersteuning van het bestuur. Volgens DNB zijn de medewerkers van de uitvoeringsorganisatie niet onafhankelijk voor het fonds werkzaam omdat zij 'dienst opdrachten' aannemen vanuit hun werkgever. Het bestuur had zich voor 2013 voorgenomen om de afhankelijkheid van de uitvoerders te verkleinen en de countervailing power te vergroten. In verband hiermee heeft het bestuur besloten per 1 september 2013 een bestuursbureau in te richten. De reglementen van het fonds zijn aangepast aan de nieuwe organisatiestructuur.

Het bestuur dicht het bestuursbureau een belangrijke rol op voorbereidend, ondersteunend en monitorend vlak toe om de ambities van het bestuur waar te maken. Voorts houdt het bestuursbureau het bestuur op de hoogte van maatschappelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen in wet- en regelgeving. Het bestuursbureau is verantwoordelijk voor de realisatie van de uitvoering van bestuursbesluiten. Tevens ondersteunt het bestuursbureau de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan bij de vervulling van hun taken en voert het bestuursbureau het secretariaat van het fonds. Het bestuur blijft echter als eindverantwoordelijke wel zelf in charge. Het bestuursbureau opereert onafhankelijk van de uitvoeringsorganisaties en adviseurs van het fonds. Om dit te waarborgen zijn onafhankelijkheidsverklaringen opgesteld.

Samenstelling bestuursbureau:

P.O. Bos, directeur

E.M. Bosman, bestuursadviseur

M.P. Pultrum-Prins, bestuursadviseur

L. van Wijk, specialist risicomanagement

M.J. Bonekamp, specialist vermogensbeheer

1.9 Uitbesteding

Het fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V., PGGM Vermogensbeheer B.V. en Syntrus Achmea Real Estate & Finance. Het bestuur heeft bevindingen geconstateerd over onder andere de service aan de bij het fonds aangesloten werkgevers en de kwaliteit van de correspondentie aan deelnemers van het fonds. Syntrus Achmea heeft hiervoor een verbeterplan opgesteld. Het dagelijks bestuur van het fonds monitort de voortgang van het verbeterplan en heeft periodiek overleg hierover met de uitvoerder.

2 Ontwikkelingen

2.1 Ontwikkelingen financiële positie

Bestuur neemt moeilijke maatregelen op basis van evaluatie herstelplan

De dekkingsgraad is de maat van de verhouding tussen de bezittingen en de verplichtingen van het fonds. De minimaal vereiste dekkingsgraad van het fonds is 104,3%. De laatste jaren was de dekkingsgraad echter lager. Vanwege deze financiële positie heeft het fonds in 2009 een herstelplan bij DNB ingediend. Op 31 december 2013 moest de dekkingsgraad minimaal 104,3% zijn. Deze was per 31 december 2013 106,8%.

Het bestuur evalueerde begin 2013 de stand van eind 2012 ten opzichte van de verwachtingen in het herstelplan. Het bestuur heeft voor het eerst in de bestaansgeschiedenis van het fonds besloten alle opgebouwde aanspraken en ingegane pensioenen met 2,8% te verlagen. Bij de vaststelling van de dekkingsgraad van 99,2% eind 2012 is rekening gehouden met de verlaging van de pensioenaanspraken met 2,8%. Dit besluit is in 2013 genomen en reeds verwerkt in de jaarrekening van 2012. Het bestuur heeft met deze maatregelen gestreefd naar een zo evenwichtig mogelijke belangenafweging.

Eind 2013 stond de dekkingsgraad op 106,8% zodat er in april 2014 geen tweede korting hoefde plaats te vinden.

Communicatie kortingsbesluit

Het bestuur heeft pensioengerechtigden, deelnemers, slapers en werkgevers tijdig en op toegankelijke wijze geïnformeerd over het herstelplan en de daarin opgenomen maatregelen. De brieven met informatie over het kortingsbesluit zijn op 22 en 26 februari 2013 verstuurd. In de brief werd een toelichting gegeven op de financiële situatie van het fonds in relatie tot de korting, dat alle betrokkenen gelijk behandeld worden, dat voor actieve deelnemers het opbouwpercentage voor 2013 verlaagd is van 2,1% naar 1,9% en dat een korting in 2014 kan plaatsvinden als de dekkingsgraad zich niet voldoende zou herstellen. Op advies van de deelnemersraad is een grafische weergave van de dekkingsgraad in de brief opgenomen. De communicatiemomenten waren in lijn met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en de eisen van DNB.

Aanvullend heeft het fonds een digitale nieuwsbrief aan alle abonnees toegestuurd en is een video met een interview met de voorzitter op de website geplaatst. Het bestuur en de communicatiecommissie hebben veel tijd besteed aan de zorgvuldige communicatie over de korting. Het aantal reacties en klachten was beperkt. 29 personen hebben gereageerd op de berichtgeving, waarvan twee personen twee keer. 11 personen gaven expliciet aan dat zij bezwaar maken, het oneens zijn of de maatregelen niet accepteren. Alle reacties zijn namens het bestuur beantwoord.

Renteafdekking

Het bestuur heeft overwogen de rentehedge bij een andere uitvoerder onder te brengen. De noodzakelijke zorgvuldigheid en de nieuwe uitvoeringstechnische risico's hebben doen besluiten om de in 2012 gestarte situatie in 2013 voort te zetten. De beleggingscommissie heeft tevens onderzocht of het zinvol is om een deel van de renteafdekking door middel van swaptions te laten plaatsvinden. Gezien de relatief hoge kosten en de gebleken complexiteit in de uitvoering van de swaptions zou dit in 2013 een onwenselijke daling van de dekkingsgraad tot gevolg hebben.

De nadelen bleken groter te zijn dan de voordelen waardoor het bestuur besloten heeft de renteafdekking voor zowel de omvang (50%) als de instrumenten (obligaties, hypotheke en renteswaps) vooralsnog gelijk te houden.

Nieuwe situatie van dekkingstekort

Voor het fonds liep het kortetermijnherstelplan op 31 december 2013 af en is de situatie van het dekkingstekort opgeheven. Het fonds kan echter in 2014 opnieuw in een situatie van dekkingstekort komen. Mocht hier in 2014 sprake van zijn, dan wordt dit tekort verwerkt volgens de herstelsystematiek van het nieuwe Financieel Toetsingskader.

Premievaststelling en opbouwpercentage

Eind 2013 stelde het fonds de premie voor het jaar 2014 vast op 30,3% van de pensioengrondslag. In de jaren 2012 en 2013 bedroeg de premie eveneens 30,3%. Vanwege de afloop van het kortetermijnherstelplan hoeft de premie in 2014 formeel niet meer bij te dragen aan het financiële herstel van het fonds. Uiteraard moet het fonds in 2014 wel een minimaal kostendekkende premie heffen. In verband met het niet verder verhogen van de premie, moest het opbouwpercentage in 2013 wel tijdelijk verlaagd worden van 2,1% naar 1,9% en in 2014 van 1,9% naar 1,75%. Sociale partners hebben hier expliciet mee ingestemd.

Continuïteitsanalyse alleen in bijzondere situaties

DNB vraagt in de aanloop naar het nieuwe FTK alleen nog in bijzondere situaties om een nieuwe continuïteitsanalyse. Er is geen nieuwe continuïteitsanalyse vereist als een fonds alleen de opbouwpercentages en/of de pensioenrichtleeftijd aanpast aan het nieuwe Witteveenkader per 1 januari 2014. Zodoende is er in 2013 geen continuïteitsanalyse uitgevoerd.

Pensioenfonds pakt waardeoverdrachten weer op

Iemand die van baan wisselt, wisselt vaak ook van pensioenfonds. Deze deelnemer heeft dan het recht om de waarde van zijn opgebouwde pensioenrechten naar zijn nieuwe pensioenfonds over te dragen. Omdat de dekkingsgraad van veel pensioenfonds de afgelopen tijd lager dan 100% was, was de plicht voor veel pensioenfonds opgeschort. Deze plicht herleeft als de dekkingsgraad weer 100% of hoger is. Per april 2013 was dit voor ons fonds het geval. De afhandeling van waardeoverdrachten is dan ook sindsdien weer opgestart.

Schenking Stichting Uittreden Architectenbranche

De Aanvullingsregeling zoals deze wordt uitgevoerd door Stichting Uittreden Architectenbranche (hierna; SUA) eindigt op 31 december 2014. Ultimo 2013 is geen financieringstekort aanwezig. De verwachting van het bestuur van de SUA is dat alle uitkeringen tot het einde van de regeling betaald kunnen worden. Alle lopende en nieuwe uitkeringen zijn reeds gefinancierd en liquide gemaakt.

Op basis van de meest recent opgestelde prognose wordt een overschot verwacht aan het eind van de looptijd van de regeling. In de statuten van de SUA is aangegeven dat een batig saldo zoveel mogelijk dient te worden besteed conform de oorspronkelijke doelstelling. Het bestuur van de SUA heeft in verband hiermee op 11 september 2012 besloten om het batig saldo te schenken aan het fonds. Hierbij heeft het bestuur van de SUA de wens geuit dat het batig saldo aangewend wordt ter verhoging van de algemene reserve van het fonds. Het bestuur van de SUA heeft in verband hiermee besloten om in 2013 €14 miljoen te schenken aan het fonds. In 2013 is reeds €8,7 miljoen overgeboekt. Het restant, €5,3 miljoen is begin 2014 voldaan. De fiscus heeft in 2013 hiervoor vrijstelling verleend van schenkbelasting. De schenking is verwerkt in de jaarrekening 2013.

2.2 Wet- en regelgeving

2.2.1 AOW-leeftijd in stappen omhoog

Sinds 1 april 2012 gaat de AOW in vanaf de 65ste verjaardag in plaats van de eerste dag van de maand waarin de verjaardag valt. Daardoor ontstaat een inkomensgat bij mensen die met vut, prepensioen of vroegpensioen zijn. Het bestuur van Stichting Uittreden Architectenbureaus heeft besloten dit gat niet te repareren.

De AOW-leeftijd gaat vanaf 1 januari 2013 stapsgewijs omhoog. Een versnelling van de verhoging van de AOW-leeftijd tot 67 jaar in 2021 is de gecombineerde uitkomst van afspraken uit het Herfstakkoord en het Regeerakkoord van oktober 2012. Door de stapsgewijze leeftijdsverhogingen in de AOW sluiten de pensioenleeftijd en de AOW-leeftijd vanaf 2013 niet meer op elkaar aan.

2.2.2 Verhoging pensioenrichtleeftijd van 65 jaar naar 67 jaar

Sinds 2010 discussiëren sociale partners en de overheid over een nieuw pensioenstelsel. In juni 2011 sloten sociale partners en de overheid een Pensioenakkoord. Pensioenregelingen toekomstbestendig maken is het doel: ze moeten de stijgende levensverwachting en financiële schokken kunnen opvangen. De overheid stelt voor het aanvullend pensioen de fiscale grenzen vast. Die grenzen bepalen of en in hoeverre het pensioen fiscaal ondersteund wordt. Per 1 januari 2015 wordt de pensioenrichtleeftijd verhoogd naar 67 jaar. Daarna is de pensioenrichtleeftijd gekoppeld aan de levensverwachting. Verdere verhoging gaat met stappen van één jaar. De komende jaren ligt de fiscale pensioenrichtleeftijd hoger dan de AOW-leeftijd.

Vervroegen van pensioen en doorwerken mag

Het ministerie van Financiën wijzigde het fiscale beleid ten aanzien van vervroegde pensionering en doorwerken. Het is nu mogelijk om het pensioen te vervroegen tot de 62-jarige leeftijd zonder dat het dienstverband in dezelfde mate wordt verminderd. Dit betekent dat het fonds de betrokkenen niet meer hoeft te laten verklaren dat zij niet meer zullen werken voor zover ze met pensioen zijn gegaan.

2.2.3 Verlaging opbouwpercentage

De Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd verlaagde per 1 januari 2014 de maximale opbouwpercentages met 0,1%. Voor middenloon geldt een maximaal opbouwpercentage van 2,15%. In 2013 hanteerde het fonds een opbouwpercentage van 1,9%. Voor 2014 bedraagt het opbouwpercentage 1,75%.

De opbouwpercentages gaan met ingang van 1 januari 2015 nog verder omlaag. Het kabinet bereikte hierover in december 2013 een akkoord met enkele oppositiepartijen. Het akkoord in het kort:

- het fiscaal maximale opbouwpercentage wordt 1,875% voor middenloonregelingen;
- er komt een bovengrens voor het tweede pijlerpensioen van €100.000;
- er moet premieverlaging worden gerealiseerd;
- de positie van zelfstandigen wordt versterkt;
- de mogelijkheid van inzet van het werknemersdeel in de pensioenpremie voor het aflossen van de hypotheekschuld op de eigen woning wordt verkend en

- er komt een brede dialoog over de toekomst van ons pensioenstelsel. De SER wordt om advies gevraagd en betreft hierbij de relatie tussen de vermogensopbouw voor pensioen, zorg en de eigen woning.

Het gevolg is dat de pensioenregeling in de komende jaren nog verder zal versoberen. Cao-partijen in de architectenbranche nemen in 2014 een besluit over de pensioenregeling vanaf 2015.

Nieuw financieel toetsingskader voor pensioenfondsen

De financiële regels voor pensioenfondsen staan in het nieuw Financieel Toetsingskader (hierna: FTK). Dat FTK is weer onderdeel van de Pensioenwet. Werknemers verwachten een pensioen dat hoger wordt bij inflatie. Maar de regeling is feitelijk niet zo opgezet. Dat geeft een verwachtingskloof. Voor het pensioenfonds is de pensioenbelofte moeilijker waar te maken door de lage rente en de stijgende levensverwachting. Ook is de volatiliteit van de beleggingsmarkten de laatste jaren sterk toegenomen. De buffers van pensioenfondsen moeten omhoog om de huidige zekerheidsmaat waar te maken. Sociale partners en de overheid spraken daarom over nieuwe financiële regels voor pensioenfondsen. De overheid werkt de afspraken uit in de nieuwe regels van het FTK. Het nieuwe FTK zou op 1 januari 2014 van kracht worden, maar eind november 2013 werd de invoering met een jaar uitgesteld naar 1 januari 2015. De huidige regels blijven daardoor een jaar langer van kracht.

Bestuur stelt financieel crisisplan op

Naar de mening van DNB waren veel pensioenfondsen tijdens de kredietcrisis onvoldoende voorbereid op een snelle verslechtering van de financiële positie. Alle pensioenfondsen hebben daarom een crisisplan moeten opstellen. De deadline hiervoor was 1 mei 2012. Het bestuur heeft het crisisplan in april 2012 vastgesteld en als bijlage aan de ABTN toegevoegd. Het crisisplan staat ook op de website van het fonds, www.pensioenfondsarchitectenbureaus.nl.

In het crisisplan geeft het bestuur antwoord op de volgende vragen: Wanneer is er sprake van een crisis? Welke maatregelen staan ter beschikking? Hoe realistisch is de inzet van die maatregelen? Wat is het financiële effect van de maatregelen? Bij welke dekkingsgraad kan het fonds er zonder korten niet meer uitkomen? Op welke wijze wordt rekening gehouden met evenwichtige belangenafweging? Hoe en wanneer wordt met belanghebbenden gecommuniceerd in een crisissituatie? Hoe werkt het besluitvormingsproces? En hoe wordt de jaarlijkse toetsing van het crisisplan vormgegeven?

Het bestuur benadrukt dat evenwichtige belangenafweging bij de te nemen crisismaatregelen voorop staat. Hieraan geeft het bestuur invulling door de lasten van crisismaatregelen zo evenwichtig mogelijk te verdelen over deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden en werkgevers. Het crisisplan geeft aan in welke situaties en bij welke grenswaarden: het bestuur van het fonds maatregelen neemt, wat de aard van deze maatregelen is, hoe deze concreet en materieel vorm krijgen en hoe de maatregelen worden uitgevoerd.

Het bestuur heeft begin 2013 een onafhankelijk onderzoek naar de kwaliteit van het crisisplan uit laten voeren. Hier kwam een aantal verbeterpunten uit voort. De IRM-commissie van het fonds heeft deze aanbevelingen in 2013 verder uitgewerkt en het crisisplan is op een aantal punten aangescherpt en verbeterd. Ook is een escalatieplan aan het crisisplan toegevoegd voor andere calamiteiten dan een financiële crisis.

Prudent Person

Conform artikel 135 van de Pensioenwet dient het fonds een beleggingsbeleid te voeren in overeenstemming met de prudentpersonregel. De waarden worden belegd in het belang van de aanspraak- en pensioengerechtigden. De beleggingen worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Het fonds belegt op zodanige wijze dat de veiligheid, kwaliteit, liquiditeit en het rendement van de portefeuille als geheel zijn gewaarborgd.

Invoering SEPA/IBAN

SEPA staat voor Single Euro Payments Area. SEPA is het initiatief van de Europese Unie en gezamenlijke Europese banken tot harmonisatie van het betalingsverkeer in euro's binnen Europa. Hierdoor wijzigt onder andere het huidige bankrekeningnummer in een IBAN-nummer. Uiterlijk op 1 februari 2014 moet iedereen in Nederland zijn overgestapt op de nieuwe standaarden. De grote pensioenfondsen moesten al op 1 juli 2013 overgestapt zijn. DNB was van mening dat alle pensioenfondsen op 1 november 2013 klaar moesten zijn met de SEPA-migratie. De pensioenadministratiesystemen van het fonds voldeden hieraan.

Convenant arbeidsongeschiktheid

In het convenant van de Pensioenfederatie en het Verbond van Verzekeraars van januari 2013 zijn afspraken vastgelegd over het in- en uitlooprisico bij arbeidsongeschiktheid in pensioenregelingen bij individuele baanmobiliteit. Ook bevat het convenant afspraken over de verzekering van het arbeidsongeschiktheidspensioen en de premievrijstelling voor de werknemers die ziek of arbeidsongeschikt zijn wanneer hun werkgever van pensioenuitvoerder wisselt en er geen collectieve waardeoverdracht plaatsvindt. Het convenant geldt vanaf januari 2014 en is erop gericht de negatieve gevolgen voor werknemers met gezondheidsbeperkingen te voorkomen. Het pensioenreglement van het fonds is in 2014 hierop aangepast.

2.3 Goed pensioenfondsbestuur

Het bestuur vindt het van groot belang om het fonds goed te besturen. In de afgelopen jaren zijn hiervoor steeds meer richtlijnen en regels opgesteld. Zo heeft de Stichting van de Arbeid (STAR) Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur gepubliceerd en is de code Tabaksblat van belang voor het beleggingsbeleid.

Deze richtlijnen bieden kaders voor zorgvuldig bestuur, intern toezicht, verantwoording, deskundigheid, openheid en communicatie. Deze richtlijnen worden in 2014 vervangen door de Code Pensioenfondsen.

Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen van de Pensioenfederatie en de STAR bevat normen voor het gedrag van bestuurders, interne toezichthouders en belanghebbenden in de verantwoordingsfunctie. Daarnaast zijn overkoepelende thema's opgenomen, die gaan zowel over het eigen functioneren van het fonds als van dienstverleners. Het bestuur betreft bij de uitvoering van zijn taken de Code Pensioenfondsen en leeft deze na.

Wet versterking bestuur pensioenfondsen

De Wet versterking bestuur pensioenfondsen is een integrale herziening van de governance en medezeggenschap bij pensioenfondsen. De wet moet leiden tot verbetering van de kwaliteit van het pensioenfondsbestuur. De wet is van kracht vanaf 9 augustus 2013. De bepalingen over het verantwoorden van beleggingsbeleid en over geschiktheid en tijdsbeslag waren meteen van kracht. Ook verwante wijzigingen traden in werking. Zo zijn in het Besluit FTK regels over het beloningsbeleid vastgelegd en in het Besluit uitvoering PW regels over geschiktheid, betrouwbaarheid en tijdsbeslag.

Een deel van de wet wordt van kracht vanaf 1 juli 2014, wanneer het nieuwe bestuursmodel gaat gelden. Het fonds heeft na een zorgvuldige afweging en afstemming met zowel cao-partijen, de deelnemersraad als het verantwoordingsorgaan gekozen voor het paritair bestuursmodel bestaande uit acht leden, te weten drie leden vanuit werkgeversvertegenwoordiging, twee leden vanuit werknemersvertegenwoordiging, één lid namens de pensioengerechtigden en twee onafhankelijke leden. Voor de benoeming van het lid namens pensioengerechtigden zijn begin 2014 verkiezingen gehouden waarvoor een verkiezingscommissie is opgericht. Veertien belangstellenden hebben zich aangemeld. Na inventarisatie door het bestuur op onder andere geschiktheid hebben twee kandidaten daadwerkelijk aan de stemronde meegedaan. Het bestuur is van mening dat een vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden niet per se een oud-deelnemer hoeft te zijn, hoewel dit wel de voorkeur heeft. De geschiktheid van de kandidaat heeft echter altijd prioriteit.

10.521 pensioengerechtigden hebben op 21 februari 2014 een brief ontvangen met informatie over de verkiezingen en de twee kandidaten. Tot en met 14 maart 2014 kon er gestemd worden. Het bestuur is verheugd over de hoge response van 37%. De heer I. Slikkerveer heeft 64% van de stemmen gekregen en is op 26 maart 2014 door het bestuur benoemd als nieuw bestuurslid namens pensioengerechtigden per 1 juli 2014.

Bestuur bespreekt bevindingen visitatiecommissie

Om het intern toezicht in te vullen heeft het bestuur gekozen voor visitaties. De laatste visitatie heeft in 2013 plaatsgevonden. Het bestuur heeft ervoor gekozen om het intern toezicht vanaf 1 juli 2014 in te vullen door middel van een permanente raad van toezicht.

De rapportage van de visitatiecommissie is in het bestuur met de visitatiecommissie besproken. Het bestuur concludeerde dat de algemene toonzetting van de rapportage een te eenzijdig negatief beeld schetste van de werkelijkheid. Dit werd onder andere veroorzaakt door de lange doorlooptijd van de totstandkoming van de rapportage van de visitatiecommissie in relatie tot de snelheid waarmee het bestuur inhaalslagen gemaakt heeft. Het bestuur heeft er in 2013 alles aan gedaan om volledig in control te komen. De aanbevelingen van de visitatiecommissie zijn aan het Actieplan: Van nu naar de toekomst toegevoegd en aan een aantal bestuursleden geadresseerd.

Communicatie

Bij de start van het nieuwe pensioenstelsel komen nieuwe regels voor communicatie. Het perspectief van de deelnemer staat centraal. Op basis van de resultaten van de evaluatie van de informatiebepalingen en de resultaten van het project pensioencommunicatie, worden de informatiebepalingen in de pensioenwetgeving aangepast. De ingangsdatum is 1 januari 2015.

Deskundigheid en functioneren bestuur

De deskundigheid van bestuursleden heeft al jarenlang de aandacht van het bestuur. Het bestuur heeft een deskundigheidsplan, voorzien van maatregelen ter bevordering van de eigen deskundigheid. In 2014 wordt het deskundigheidsplan omgevormd naar een geschiktheidsplan.

Gedragscode

Het fonds heeft een gedragscode. Deze gedragscode maakt deel uit van het gevoerde integriteitbeleid. De gedragscode geeft regels en richtlijnen voor alle bestuursleden:

- ter voorkoming van verstremgeling van belangen;
- ter vermindering van verspreiding en misbruik van vertrouwelijke informatie en

- ter voorkoming van koersmanipulatie.

Het bestuur heeft bevestigd dat er binnen het bestuur geen sprake is van insiders, alleen van betrokkenen. Zaken die onder de meldingsplicht of toestemmingsregeling vallen, worden gemeld aan de compliance officer van het fonds, KPMG Advisory NV. Uit de rapportage is gebleken dat het bestuur steeds integer heeft gehandeld en dat er geen onregelmatigheden zijn geconstateerd. Het onderwerp compliance is een maandelijks terugkerend onderwerp op de bestuursagenda.

Beheerst beloningsbeleid

De Principes voor beheerst beloningsbeleid zijn gericht op financiële ondernemingen en op pensioenfondsen die onder toezicht staan van DNB of de AFM. Doel van de principes is het tegengaan van 'perverse beloningsprikkel's.

Door het naleven van de principes zijn soliditeit, integriteit en voldoen aan de verwachtingen bij belanghebbenden van het fonds gewaarborgd. Het bestuur heeft bovendien een verklaring over het beheerst beloningsbeleid ondertekend.

Ook in het uitbestedingsbeleid is een verwijzing naar het beheerst beloningsbeleid opgenomen.

Zelfevaluatie

Het bestuur heeft een procedure vastgesteld voor periodieke zelfevaluaties. Het gaat om het functioneren van het bestuur als geheel en van de individuele bestuursleden afzonderlijk. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en daar waar nodig te verbeteren. Ieder jaar houdt het bestuur een zelfevaluatie.

Kijken in de spiegel

Het bestuur is eind 2013 gestart met het bespreken van een aantal thema's uit het rapport "Kijken in de spiegel" van de werkgroep Integriteit.

2.4 Communicatie

2.4.1 Communicatiebeleidsplan

Het bestuur vindt open en begrijpelijke communicatie met haar achterban erg belangrijk. Zodoende beschikt het bestuur over een strategisch communicatiebeleidsplan en wordt jaarlijks een communicatie actiejaarplan opgesteld. Gezien de dalende premie inkomsten van het fonds is het communicatiebudget het afgelopen jaar met 10% verminderd. Daardoor is een aantal communicatie-uitingen ter discussie gesteld. Zo heeft het bestuur besloten in verband met de hoge kosten te stoppen met het organiseren van de "Pensioen In Zicht" dagen en is om dezelfde reden besloten de digitale communicatie verder uit te rollen. De website is geactualiseerd. Bij belangrijke gebeurtenissen worden video's op de site geplaatst. Op de website is een Engelstalig deel toegevoegd. Ook is er aandacht voor social media. Het fonds heeft een Facebookpagina om de dialoog met de deelnemers te stimuleren. De verzending van de digitale nieuwsbrief vindt frequenter plaats en bevat meer onderwerpen.

In de tweede helft van 2014 stelt het fonds een nieuw middellang communicatiebeleidsplan op.

Risicobereidheidsonderzoek

Het bestuur heeft in de zomer van 2013 een risicobereidheidsonderzoek laten uitvoeren door Zegwaard Consultancy. Dit betrof zowel een kwalitatief als kwantitatief onderzoek naar de risicohouding van deelnemers en gepensioneerden. 542 deelnemers en 740 gepensioneerden hebben gereageerd. Dit gaf een representatief en betrouwbaar beeld.

Afwijkende meningen komen vooral voor bij jongeren (meer wantrouwend) en vrouwen (meer risicomijdend).

De drie belangrijkste conclusies van het onderzoek zijn:

- deelnemers willen wel risico lopen maar niet tot elke prijs; gezocht dient te worden naar de gulden middenweg tussen rendement en risico;
- het draagvlak voor een eigen pensioenfonds is broos; met name de 55-plussers en de gepensioneerden zijn positief over het hebben van een eigen pensioenfonds en
- communicatie over beleggen moet beter en simpeler.

2.4.2 Pensioenregister

De Stichting Pensioenregister is een initiatief van de gezamenlijke Nederlandse pensioenfondsen, de pensioenverzekeraars en de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Dit samenwerkingsverband stelt sinds 6 januari 2011 de website <http://www.mijnpensioenoverzicht.nl> beschikbaar aan het Nederlandse publiek. Op de website kan iedereen een overzicht krijgen van de door hem of haar opgebouwde en op te bouwen pensioenaanspraken bij pensioenfondsen, pensioenverzekeraars en de Sociale Verzekeringsbank. Consumenten, pensioenuitvoerders en de AFM zijn positief over het Pensioenregister. Het bestuur heeft een afspraak gemaakt met Syntrus Achmea om de procedure van aanlevering van de pensioengegevens aan het Pensioenregister te waarborgen en ervoor te zorgen dat de gegevens tijdig worden geleverd. Het bestuur constateert dat dit gebeurt. In 2013 zijn de gegevens tijdig aangeleverd.

2.5 Toezichthouder AFM en DNB

2.5.1 Autoriteit Financiële Markten

Voor de AFM stonden in 2013 onder andere de toezichtthema's 'Productaanbieders stellen het belang van de klant centraal' en 'Pensioenen worden transparant en passend' op de agenda. Binnen deze thema's voerde de AFM verschillende onderzoeken uit naar de juistheid van informatie. Zo besteedden ze aandacht aan:

- kortingsinformatie;
- de aansluiting op het pensioenregister;
- kostenefficiënte, nuttige, veilige en begrijpelijke pensioenproducten;
- informatie rondom de transitie naar een nieuw pensioencontract en
- aan deelnemers verstrekte informatie over risico's.

Het fonds was geselecteerd voor het onderzoek naar de juistheid van gecommuniceerde aanspraken bij uitkeringen. De AFM heeft een aantal bevindingen geconstateerd met betrekking tot duidelijkheid en begrijpelijkheid, tijdigheid, juistheid en volledigheid. Het bestuur is hierover met Syntrus Achmea in gesprek gegaan en een aantal communicatie-uitingen is conform de aanbevelingen aangepast.

2.5.2 De Nederlandsche Bank

Er is door DNB geen formele aanwijzing aan het fonds gegeven, geen bewindvoerder aangesteld en geen boete opgelegd. Ook is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds niet gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

DNB themaonderzoeken 2013

Voor de pensioensector waren de belangrijkste toezichtthema's voor DNB:

- voorbereiding transitie pensioencontract: is de pensioensector klaar voor de grote stelselwijziging die ingaat op 1 januari 2015?;
- beleggingen in commercieel vastgoed: waardering en risicobeheersing van beleggingen in commercieel vastgoed in Nederland en in het buitenland;
- beleggingsrisico's: beheersing renterisico en marktrisico en self-assessment vermogensbeheercontracten;
- risicobeheer uitbesteding administratie: zijn besturen in control over de uitbesteding van de pensioenadministratie?;
- gedrag en cultuur: vervolgonderzoeken kwaliteit en effectiviteit van de besluitvorming en
- kwaliteit bestuur: voorbereiding van pensioenfondsen op de Wet versterking bestuur pensioenfondsen en zicht op de kwaliteit van het bestuur en acties die het bestuur onderneemt om de kwaliteit te verbeteren;

Naast de thema's deed DNB in 2013 onderzoek naar:

- collectieve waardeoverdrachten;
- vervolgonderzoek VPL;
- sluiten huidige fondsen, starten nieuwe fondsen;
- onderzoek naleving artikel 5 Pensioenwet;
- uitbesteding middelgrote en kleine pensioenfondsen;
- toekomstbestendigheid kleine en krimpende fondsen;
- voortgang implementatie SEPA;
- liquiditeitsrisico pensioenfondsen;
- verhouding tussen risicoprofiel en geen of geringe toeslagambitie en
- belangenverstrengeling bij externe inhuur.

Het fonds was in 2012 geselecteerd voor het themaonderzoek Vermogensbeheer overeenkomsten. Met de opmerkingen die DNB naar aanleiding van het onderzoek had, is het bestuur actief aan de slag gegaan. Een aantal opmerkingen kan echter niet op korte termijn opgelost worden in verband met contractuele verplichtingen. Deze opmerkingen zijn door het bestuur herkend en worden meegenomen in een volgend contract met de vermogensbeheerders.

2.6 Herstelplan

Het fonds had een kort termijnherstelplan. 2013 was het laatste jaar hiervan. Het fonds heeft nu nog een lange termijn herstelplan. Dit loopt tot 2024. In het herstelplan stonden de volgende mogelijke maatregelen opgesomd:

- verdere verhoging van de premie;
- aanpassing van het beleggingsbeleid;
- verlenging van de periode waarin geen toeslagverlening plaatsvindt;
- wijziging van de inhoud van de regeling;
- wijziging van het karakter van de regeling;
- tijdelijke verlaging van de pensioenopbouw en
- korting van de aanspraken en rechten.

Op basis van de dekkingsgraad per 31 december 2011 en de evaluatie van het herstelplan heeft het bestuur begin 2012 geconcludeerd dat het voor het fonds niet mogelijk is om binnen de wettelijk gestelde termijn uiterlijk 31 december 2013 tot

het minimaal vereist eigen vermogen te herstellen. Dit betekende dat het per 1 april 2013 over is gegaan tot het korten van de opgebouwde aanspraken en rechten met 2,8%. Deze korting is verwerkt in de jaarrekening van 2012. Het bestuur is van mening met bovenstaande maatregel de lasten op een evenwichtige en redelijke wijze tussen de belanghebbenden te hebben verdeeld. Het definitieve besluit en de definitieve omvang van de korting is genomen in januari 2013 en gebaseerd op basis van de geschatte dekkingsgraad per 31 december 2012. De dekkingsgraad eind 2013 lag met 106,8% boven de minimum vereiste dekkingsgraad. Hierdoor is een tweede korting uitgebleven.

Het besluitvormingstraject inzake de korting is verlopen volgens de governanceregels van het fonds en voldoet aan de wettelijke eisen. Ruim één maand van tevoren zijn deelnemers, slapers, pensioengerechtigden, werkgevers en DNB hierover geïnformeerd. DNB heeft formeel aangegeven over het doorlopen traject geen opmerkingen te hebben.

Op basis van de gehanteerde parameters herstelt het fonds zich naar verwachting voldoende, om vóór 31 december 2023- vijftien jaar na het ontstaan van het dekkingstekort- weer te voldoen aan de eis van het vereist eigen vermogen. Extra herstelkracht is daarvoor niet noodzakelijk. Het bestuur heeft daarom besloten de periode waarin geen toeslagverlening plaatsvindt, niet te verlengen ten opzichte van het reguliere toeslagbeleid.

2.7 Actieplan

Naar aanleiding van de gesprekken die in 2012 met DNB hebben plaatsgevonden waarin gesproken is over de zorgelijke situatie van het fonds, heeft het bestuur in 2012 een stappenplan opgesteld. De voornaamste redenen voor de zorgelijke situatie van het fonds waren de lage dekkingsgraad, de structurele permanente daling van het aantal actieven en de toename van slapers en gepensioneerden in combinatie met de zwakke governance van het fonds. In de loop van 2012 maar met name in 2013 heeft het bestuur prioriteit gegeven aan vijf onderwerpen, te weten:

- herstel van de dekkingsgraad;
- versterking van de organisatiestructuur;
- communicatie richting deelnemers, bestuursorganen en cao-partijen;
- integraal risicomanagement en
- vaststelling lange termijn visie van het fonds.

Begin 2014 heeft het bestuur vastgesteld dat alle punten uit het actieplan afgerond zijn of geborgd zijn via de reguliere bestuursagenda.

3 Financieel beleid

3.1 Inleiding

Het fonds wil aan zijn in paragraaf 1.2.2 omschreven doelstelling voldoen. Het is dus belangrijk dat het voldoende geld ontvangt, zodat er altijd genoeg middelen zijn om (toekomstige) uitkeringen te kunnen betalen. Het bestuur gebruikt hiervoor de beleidsinstrumenten premiebeleid, toeslagenbeleid en beleggingsbeleid.

3.2 Bescherming van de dekkingsgraad

Eind oktober 2013 was de dekkingsgraad 108,5%. Om het risico te beperken dat de dekkingsgraad eind 2013 onder de minimum vereiste dekkingsgraad zou komen, en hierdoor een tweede korting van de pensioenaanspraken noodzakelijk zou zijn, heeft het bestuur in november 2013 besloten om het aandelenrisico volledig af te dekken door middel van futures. Dit betrof een incidentele en tijdelijke maatregel. Begin januari 2014 zijn de futures afgewikkeld en is de exposure op de aandelenportefeuille teruggebracht conform het beleggingsplan.

Het fonds heeft 50% van het renterisico op zijn verplichtingen afgedekt. De reden is dat een daling van de rente grote gevolgen heeft voor de verplichtingen van het fonds en daarmee de dekkingsgraad. Hierdoor wordt de stijging van de waarde van de verplichtingen als gevolg van een daling van de lange rente voor de helft gecompenseerd door de stijging van de marktwaarde van de renteaftdekking.

3.3 Premie 2013

De premie voor 2013 is door het bestuur vastgesteld op 30,3% van de pensioengrondslag. Vanwege de omstandigheden in de architectenbranche was het niet wenselijk om de premie verder te verhogen. In verband hiermee is het opbouwpercentage verlaagd van 2,1% naar 1,9%. Zodoende kon de premie gehandhaafd blijven op 30,3%. De maximumpremie bedraagt 38% van de pensioengrondslag. In de onderstaande tabel is het premieverloop uit de afgelopen jaren van herstel samengevat.

Jaar	Premie als percentage van de pensioengrondslag
2009	27,8%
2010	27,8%
2011	28,8%
2012	30,3%
2013	30,3%

Gelet op de maximumpremie is er in theorie ruimte om de premie verder te verhogen. Het bestuur heeft besloten de premie niet te verhogen met een aanvullende herstellpremie richting het reglementaire maximum van 38%. Omdat de premie door zowel werkgevers als werknemers betaald wordt, zijn de belangen van beide partijen op gelijke wijze behartigd.

Ten eerste bevat de reguliere premie al een extra marge van 5% van de salarissom. Deze marge komt boven op de wettelijk verplichte solvabiliteitsbuffer van rond 15% à 20% van de nominale kosten.

Ten tweede onderkent het bestuur dat de economische crisis in de bouw- en daarmee ook in de architectenbranche- grote gevolgen heeft. Het aantal werknemers in de branche is de laatste jaren sterk teruggelopen. Eind 2008 bedroeg het aantal actieve deelnemers nog ruim 14.000 terwijl dit aantal eind 2013 tot krap 7.000 is gedaald. Dit betekent een halvering van het aantal actieve deelnemers in vijf jaar.

Incasso

Het bestuur heeft het strenge, maar rechtvaardige incassobeleid voortgezet. Hierdoor worden wanbetalers in de branche adequaat gevolgd. Het bestuur hanteert een strikt incassobeleid en de incassotermijnen worden zo kort mogelijk gehouden. Indien niet betaald wordt, wordt eerst een betalingsherinnering gestuurd en telefonisch contact opgenomen. Als betaling uitblijft wordt er een aanmaning gestuurd eventueel gevolgd door een dwangbevel. De IRM-commissie monitort per kwartaal de incassorapportages.

3.4 Toeslag

Het bestuur van het fonds bepaalt jaarlijks of en in welke mate per 1 juli toeslag kan worden verleend op de opgebouwde aanspraken en pensioenuitkeringen. Sinds de invoering van de middelloonregeling is er een onderscheid tussen de voorwaardelijke toeslagen voor actieven en niet-actieven. De voorwaardelijkheid is door het bestuur vormgegeven met een toeslagenbeleid dat toekenningen afhankelijk stelt van de hoogte van de aanwezige dekkingsgraad. Het bestuur betreurt het dat het fonds heeft moeten besluiten geen toeslagen te verlenen aan actieve en niet-actieve deelnemers aan het fonds. Voor actieven en voor niet-actieven was de ambitie 2%. De cumulatieve achterstand voor de actieven bedraagt 8,70% en voor de niet-actieven bedraagt deze 10,92%. Aangezien bij het invaliditeitspensioen voor arbeidsongeschikten de toeslagverlening onvoorwaardelijk is, is aan deze categorie deelnemers per 1 juli 2013 een toeslag van 2% verleend.

3.5 Kosten uitvoering pensioenbeheer

Het bestuur maakt voor de uitvoering van de regeling diverse kosten. Pensioenfondsen moeten de premie innen, de administratie bijhouden, het vermogen beleggen en het pensioen uitkeren. Het bestuur vindt het vanzelfsprekend dat scherp op de kosten van zowel de administratie als het vermogensbeheer gelet wordt. Deze onderstaande uitsplitsing van kosten sluit aan bij de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2013 in duizendtallen: € 3.343 (in 2012 was dit € 3.215). Omgerekend is dit € 175 (niet in duizendtallen) per deelnemer en pensioengerechtigde (2013: 7.063 + 11.972). In de jaarrekening worden deze kosten nader gespecificeerd. Over 2012 bedroegen de kosten € 161 (niet in duizendtallen) per deelnemer en pensioengerechtigde (2012: 8.693 + 11.223). Hoewel de kosten in absolute zin gestegen zijn, wordt de stijging van de kosten per deelnemer sterk beïnvloed door de daling van het aantal deelnemers.

De uitvoeringskosten kunnen aan de volgende betrokkenen worden toegerekend:

	2013	2012
Kosten deelnemer en gepensioneerde	1.639	1.790
Kosten werkgevers	381	424
Kosten bestuur en financieel beheer	1.323	1.001
Totaal	3.343	3.215

Kosten deelnemer en gepensioneerde

De kosten van de deelnemers en gepensioneerden hebben betrekking op alle werkzaamheden die in de pensioenadministratie moeten worden verricht om de aanspraken juist te administreren en de deelnemer volledig te informeren. Denk hierbij aan de pensioentoekenningen, betalen uitkeringen, verwerken waardeoverdrachten, afkoop, helpdesk en communicatie met deelnemers en gepensioneerden.

Kosten werkgevers

De werkgeverskosten hebben betrekking op de activiteiten die voortvloeien uit de contacten met de werkgevers. Het gaat om kosten voor de aanlevering en verwerking van de werknemergegevens, de aanmaak van premienota's en de premie-incasso, helpdesk werkgever en communicatie met werkgevers. Hierbij horen ook de kosten voor het aansluiten van nieuwe werkgevers.

Kosten bestuur en financieel beheer

De kosten van bestuur en financieel beheer hebben betrekking op kosten verbonden aan het besturen van het fonds, bestuursbureau, het secretariaat van het bestuur, de toezichthouders en de adviseurs. Deze kosten zijn ten opzichte van 2012 toegenomen, onder andere vanwege de inrichting van het bestuursbureau, het aanstellen van onafhankelijke bestuurders en de gestegen toezichtkosten.

De kosten voor vermogensbeheer worden in hoofdstuk 5 verder uitgesplitst.

3.6 Actuariële analyse

3.6.1 Technisch resultaat

Het technisch resultaat onderverdeeld naar winstbronnen laat een positief saldo zien van 228,9 miljoen.

Het resultaat is in belangrijke mate het gevolg van de post wijziging marktrente, de wijzigingen van de grondslagen en het interestresultaat. In de baten door overige oorzaken is onder meer begrepen het resultaat op de regeling voor Aanvullend Invaliditeitspensioen, het resultaat op waardeoverdrachten en de aangebrachte wijzigingen op pensioenaanspraken.

(bedragen x € 1000,-)

	2013	2012
BATEN		
· Rentewinst	95.248	302.935
· Sterfteresultaat	4.135	457
· Resultaat premierekening (exclusief aanvullend invaliditeitspensioen)	14.503	15.095
LASTEN		
· Kosten indexering ingegane pensioenen	0	37.246
· Kosten indexering slapersrechten	0	51.583
· Toevoeging voorziening uitlooprisico PVD	1.808	1.376
· Toevoeging voorziening excassokosten	3.274	14.582
· Toevoeging door wijziging grondslagen	0	(41.186)
· Overige oorzaken	12.067	2.324
· Wijziging RTS	97.871	(178.574)
Saldo boekjaar	228.906	205.838

Voorzieningen en reserves

Op het einde van het boekjaar bedroeg- (bedragen x € 1000,-):

	2013	2012
· de algemene reserve	(301.445)	(567.287)
· de volatiliteitsreserve	502.756	539.692
· bestemmingsreserve speciale projecten	2.135	2.135
· de technische voorziening	2.951.623	3.095.284
Overige technische voorzieningen		
· spaarfonds gemoedsbezwaarden	307	283
· de voorziening uitlooprisico PVD	2.130	3.938
· de voorziening excassokosten	26.096	29.370
	28.533	33.591

Het positief saldo bedraagt € 228,9 miljoen. Aan de volatiliteitsreserve is € 36,9 miljoen onttrokken, zodat deze ultimo verslagjaar € 502,8 miljoen bedraagt. Daarnaast is €265,8 miljoen toegevoegd aan de algemene reserve zodat deze ultimo verslagjaar €301,4 miljoen negatief bedraagt. De waarmerkend actuaaris is er van overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131 lid 1, 132 lid 1 en 133, gezien het negatieve eigen vermogen van het fonds. De vermogenspositie van het fonds wordt bestempeld als slecht, vanwege het dekkingstekort.

4 Risicobeheer

4.1 Inleiding

Om integraal inzicht te krijgen in de risico's van het fonds is er een risicobeheerraamwerk opgezet, waarin risico's inzichtelijk worden gemaakt volgens de binnen FIRM onderscheiden risicogebieden. In 2013 heeft de IRM-commissie de risico's nader in kaart gebracht en geanalyseerd. De IRM-commissie heeft gekozen voor een gefaseerde aanpak die in 2014 verder wordt uitgewerkt.

Op basis van de risico-inventarisatie is een verdiepingsslag gemaakt door voor risicocategorieën te bepalen wat de waarschijnlijkheid en impact van het inherente risico en residurrisico is. Op basis hiervan heeft het bestuur inzicht in de hoogte van de risico's en kan een selectie maken van de risicocategorieën. Hierop kan een verdiepingsslag worden gemaakt. Hieronder geven we voor de risicocategorieën de status aan van de risicocategorieën, hierin wordt het onderscheid gemaakt tussen financiële en niet-financiële risico's.

4.2 Financiële risico's

Matchingrisico

Renterisico

Het renterisico is het risico als gevolg van het niet-gematcht zijn van activa en passiva (inclusief off-balanceposten) dan wel inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rentetypische looptijden, basisvaluta, liquiditeitstypische looptijden en gevoeligheid voor ontwikkeling in prijspeil.

Beheersmaatregelen:

- op basis van de strategische risicoafweging die wordt gemaakt in de periodieke ALM-studie wordt 50% van het renterisico op basis van marktrente afgedekt met behulp van vastrentende waarde beleggingen en renteswaps. Aangezien de waarde van de technische voorziening wordt bepaald op basis van de DNB-rentecurve (de 'UFR'-curve) zal de effectiviteit fluctueren rond 50% en
- de netto-impact van renteveranderingen op de dekkingsgraad wordt in kwartaal- en risicorapportages inzichtelijk gemaakt.

Valutarisico

De waarde van beleggingen kan veranderen door schommelingen in de wisselkoersen ten opzichte van de euro.

Beheersmaatregelen:

- het valutarisico wordt afgedekt binnen de individuele beleggingsportefeuilles van de zakelijke en vastrentende waarden in volwassen markten. Gedurende 2013 was het risico voor circa 80% afgedekt en eind 2013 volledig.

Inflatierisico

Een pensioenfonds loopt inflatierisico doordat de waarde van de pensioentoezeggingen anders op inflatieveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het (gedeeltelijk) streven naar een reëel pensioen geeft een risico dat de

verandering van de pensioenvoorzieningen als gevolg van inflatie niet gecompenseerd wordt door een waardeverandering van de beleggingen.

Beheersmaatregelen:

- de indexatieambitie wordt in de ALM getoetst en indien nodig worden beleggingsinstrumenten opgenomen die specifiek bescherming bieden tegen inflatie, zoals inflatieobligaties en -swaps. Dat is op het moment niet het geval.

Marktrisico

Het marktrisico wordt door DNB omschreven als het risico ten gevolge van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een handelsportefeuille.

Voor pensioenfondsen en verzekeraars geldt dat het marktrisico alleen betrekking heeft op de niet-rentedragende activa. Het marktrisico ten aanzien van de wel-rentedragende activa betreft immers primair het renterisico, dat als onderdeel van de risicocategorie matching- en renterisico al is beoordeeld.

Beheersmaatregelen:

- gewenste risico's worden meegenomen in een ALM studie. Het betreft de risico's waarbij gekozen wordt op basis van risico/rendementverwachtingen;
- in de kwartaalrapportage wordt op basis van periodieke toetsing vastgesteld of het risico van dekkingsgraadveranderingen als gevolg van dit risico binnen vastgestelde grenzen blijft en
- 'ongewenste' risico's zoals concentratierisico, tegenpartijrisico en waarderingsrisico worden via beheerovereenkomsten en beleggingsrichtlijnen gemanaged (zie ook Kredietrisico hieronder).

Kredietrisico

Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen.

Het risico dat wordt gelopen op risicodragende obligaties en andere schuldtitels is een gewenst risico voor zover daar een voldoende compensatie in de vorm van een hoger rendement tegenover staat.

Beheersmaatregelen:

- in de strategische risicoafweging op basis van de ALM wordt op basis van risicomaten een allocatie naar vastrentende waarden met kredietrisico bepaald en
- binnen de beleggingsportefeuilles worden limieten opgenomen op kredietwaardigheidsratings van beleggingen in instrumenten, landen en/of sectoren.

Kredietrisico ontstaat ook bij het aangaan van transacties met externe partijen (onder andere derivatenposities) waarbij risico wordt gelopen op zulke tegenpartijen. Een faillissement van een tegenpartij kan tot verliezen leiden. Dit is een ongewenst risico dat, binnen redelijke grenzen, dient te worden geminimaliseerd.

Beheersmaatregelen:

- bij het aangaan van nieuwe derivatentransacties wordt de tegenpartij getoetst op kredietwaardigheid, bestaande blootstelling en andere relevante aspecten;
- iedere tegenpartij mag – afhankelijk van de kredietwaardigheid – slechts een bepaald percentage van het totale risico uitmaken en
- er wordt onderpand bedongen, de kwaliteit en frequentie van aanpassing worden vooraf vastgelegd en voortdurend gemonitord.

Concentratierisico

Door gebrekkige spreiding kan concentratierisico ontstaan waarbij verliezen optreden doordat een te grote gevoeligheid bestaat naar één regio, sector of marktpartij.

Beheersmaatregelen;

- concentraties worden beperkt via de mandaatrichtlijnen die aan de vermogensbeheerders worden opgedragen. Op basis van analyses wordt beoordeeld of deze acceptabel zijn of dat deze teruggebracht moeten worden.

Verzekeringstechnisch risico

Het risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de ontwikkeling en premiestelling van het product.

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's voor het fonds zijn de levensverwachting en arbeidsongeschiktheid.

Wanneer ontwikkelingen op deze gebieden leiden tot aanpassing van de grondslagen, zal het fonds hiertoe direct overgaan.

Beheersmaatregelen:

- het verzekeringstechnisch risico wordt bewaakt aan de hand van de jaarlijkse actuariële analyses van het fonds en landelijke publicaties inzake levensverwachting en arbeidsongeschiktheid. Uit dat oogpunt ontleent het fonds de sterftekansen voor mannen en vrouwen aan de (nieuwe) AG-prognosetafels 2012-2062, gecorrigeerd voor ervaringssterfte op basis van de leeftijd.

4.3 Niet-financiële risico's

Omgevingsrisico

Het omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten het fonds komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat. Veranderingen op financiële markten worden afzonderlijk benoemd onder Marktrisico hierboven.

Het omgevingsrisico is voor het fonds zelf het minst direct te beïnvloeden. Om die reden volgt het fonds ontwikkelingen in de nabije omgeving van het fonds op de voet. Dit betreft met name ontwikkelingen bij aangesloten werkgevers, politiek, media-aandacht voor pensioen in algemene zin en media-aandacht voor het fonds in het bijzonder.

Beheersmaatregelen:

- de veelvuldige contacten met direct betrokkenen bij het fonds en specialisten in de pensioenmarkt en
- de communicatie aan alle betrokkenen door middel van de website, nieuwsbrieven en de pensioenkrant. Voor de veranderingen met betrekking tot de nieuwe pensioenregeling per 2015 is een aparte website www.architectenpensioen2015.nl gelanceerd.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat samenhangt met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting of procesuitvoering. Het betreft het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het fonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts.

Beheersmaatregelen:

- het fonds kent een heldere organisatiestructuur, waarin direct en indirect veel aan risicomanagement wordt gedaan. In de IRM-commissie worden risico's besproken in de breedste zin van het woord. De financiële risico's worden in beginsel behandeld door de beleggingscommissie. In de IRM-commissie worden ook de uitbestedingspartijen gemonitord. Daarnaast is de IRM-commissie gestart met het inzichtelijk maken van het integrale risicomanagement. Alle commissies rapporteren aan het bestuur;
- het bestuur en haar commissies worden per september 2013 ondersteund door het bestuursbureau. Het interne toezicht is ingericht met het verantwoordingsorgaan en deelnemersraad. Het externe toezicht wordt gedaan door de accountant en waarmerkend actuaaris. In 2013 heeft het fonds de cao-partijen aangesproken op diverse aspecten, waaronder de inhoud van een nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2015 en
- voor de beheersing van operationele risico's steunt het fonds verder op de beheersmaatregelen van de uitvoerders. Het fonds ontvangt per kwartaal en desgewenst tussentijds rapportages over de uitvoering van de pensioenuitvoerder en vermogensbeheerders. Tevens rapporteren de uitvoerders over de eigen risico's aan het fonds.

Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, worden geschaad.

Het uitbestedingsrisico vormt een belangrijk aandachtsgebied voor het fonds. Zowel het pensioenbeheer als het vermogensbeheer is uitbesteed.

Beheersmaatregelen:

- het fonds ontvangt periodiek rapportages over de wijze waarop de externe uitvoerders dit risico beheersen. Hiertoe wordt gebruikgemaakt van SLA-rapportages, kwartaalrapportages van vermogensbeheerders, nalevingsverklaringen inzake compliance en ISAE3402-verklaringen van externe uitvoerders;
- ten aanzien van pensioenadministratieve processen ziet de jaarlijkse ISAE 3402-verklaring zowel op type I, ten aanzien van de opzet en het bestaan van beheersmaatregelen (volledigheid), als type II, ten aanzien van de werking en effectiviteit van de beheersmaatregelen voor een bepaalde periode (juistheid) en
- periodiek voert het bestuur gesprekken met het management en auditors van de externe uitvoerders.

IT-risico

Het IT-risico is het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet-continu of onvoldoende beveiligd en ondersteund worden door IT.

Door de volledige uitbesteding van het pensioen- en vermogensbeheer beschikt het fonds niet over een eigen IT-infrastructuur.

Beheersmaatregelen:

- ten aanzien van de IT-omgeving van de externe uitvoerders steunt het fonds op de beheersmaatregelen van de diverse dienstverleners. Het fonds ontvangt jaarlijks van de externe uitvoerders een rapportage over de juistheid en volledigheid van onder andere de IT-infrastructuur.

Integriteitsrisico

Het integriteitsrisico is het risico dat de integriteit van het fonds dan wel het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet-integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers, bestuur, andere organen van het pensioenfonds of uitbestedingspartijen of de leiding in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen.

Beheersmaatregelen:

- de doelstellingen en maatregelen zijn vastgelegd in het integriteitplan en periodieke toetsing vindt plaats op beleid en uitvoering hiervan;
- het fonds heeft een gedragscode en monitort de naleving ervan en
- het bestuur eist van partijen waar mee het fonds zaken doet eveneens een gedragscode en toetst of deze minimaal voldoet aan de eigen code. In de afspraken met partijen is vastgelegd op welke manier verantwoording wordt afgelegd en op welke wijze incidenten worden gemeld.

Juridisch risico

Het juridisch risico is het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van haar rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

Beheersmaatregelen:

- voor het opstellen van juridische documenten wordt gebruik gemaakt van gespecialiseerde partijen en
- wijzigingen in wet- en regelgeving worden regelmatig besproken in het bestuur. Voor wijzigingen met een grote impact wordt een projectgroep gevormd met daarin een vertegenwoordiging vanuit de relevante disciplines.

5 Vermogensbeheer

5.1 Inleiding

Per 1 oktober 2009 heeft het fonds het integraal vermogensbeheer uitbesteed aan PGGM Vermogensbeheer B.V. (PGGM). PGGM beheerde ultimo 2013 81,0% van de portefeuille van het fonds. De overige 19,0% van het vermogen wordt beheerd door Syntrus Achmea Real Estate & Finance (particuliere en zakelijke hypotheek en privaatsvastgoedportefeuille). Het totale rendement van de portefeuille in 2013 inclusief rente- en aandelenoverlay bedroeg 3,46%. Exclusief rente- en aandelenoverlay bedroeg het rendement in 2013 7,69%. Beleggingen in liquide aandelen van ontwikkelde markten, high yield, bedrijfsobligaties ontwikkelde markten en infrastructuur droegen onder meer positief bij aan het totale rendement van de portefeuille. Een negatieve bijdrage werd geleverd door beleggingen in liquide aandelen van opkomende markten, staatsobligaties van opkomende markten en de rente- en aandelenoverlay.

5.2 Beleggingsbeleid

5.2.1 Langetermijnbeleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid van het fonds is vastgelegd in het beleggingsplan 2013 dat door het bestuur is vastgesteld in december 2012 en de Beleggingsrichtlijnen van het pensioenfonds. Het startpunt voor het beleggingsplan is de beleggingsopdracht (de zogenaamde basismix), die is gebaseerd op de uitkomsten van de ALM-studie van najaar 2012. De stappen in het beleggingsbeleid worden onderstaand beschreven en schematisch weergegeven.

5.2.2 Stappen in het beleggingsproces

Het proces om te komen tot een beleggingsportefeuille die past bij de doelstelling van het fonds, is in 2013 verder aangescherpt. De stap van beleggingsstrategie naar portefeuillebeheer is explicieter gemaakt. Het beleggingsproces bestaat hierdoor uit vier stappen:

Stap 1 Asset & Liability Management (ALM)

Om de preferenties van het fonds te kunnen bepalen, worden met behulp van ALM-berekeningen de gevolgen inzichtelijk gemaakt van keuzes voor onder meer de beleggingsmix en de afdekking van rente- en inflatierisico. Het bestuur bepaalt met behulp van deze berekeningen de hoofdlijnen van het beleggingsbeleid en stelt het toelaatbare beleggingsrisico en het na te streven rendement vast. De hoofdlijnen van dit beleggingsbeleid vormen de basis voor de beleggingsstrategie, de basismix. De basismix voor 2013 ziet er als volgt uit:

Beleggingscategorie	Allocatie
Zakelijke waarde excl. Privaat Vastgoed	43,0%
Privaat vastgoed SAREF	11,0%
Grondstoffen*	3,5%
Vastrentende waarden excl. hypotheke	33,5%
Hypotheke	9,0%
Totaal	100,0%
Rentehedge (overlay)**	0,0%

* In 2013 is de allocatie naar Grondstoffen afgebouwd naar 0,0%.

** Het nominale renterisico van de verplichtingen wordt 50% afgedekt met een bandbreedte van -5% / +5%.

Stap 2 Vaststellen beleggingsstrategie

Het doel van de beleggingsstrategie van het fonds is het concreet invullen van de beleggingsmix, consistent met de preferenties zoals die bepaald zijn met behulp van de ALM. De verdeling van het vermogen over de verschillende beleggingscategorieën en regio's en de bijbehorende benchmarks vormen samen de strategische benchmark (SBM).

Stap 3 Opstellen beleggingsmandaat

De beleggingsstrategie, zoals vastgelegd in het beleggingsplan, wordt in deze processtap per beleggingscategorie vertaald in een uitvoeringsmandaat voor de portefeuillebeheerders. Dit uitvoeringsmandaat bevat bijvoorbeeld benchmarks, richtlijnen en limieten voor elke beleggingscategorie. Voor de betreffende portefeuillebeheerder is dan duidelijk welke richting gewenst is en welke ruimte aanwezig is voor de uitvoering van zijn opdracht. De gewichten en benchmarks van iedere categorie worden jaarlijks vastgelegd in de normportefeuille.

Stap 4 Portefeuillebeheer

Het resultaat van het portefeuillebeheer is een beleggingsportefeuille conform de SBM, met daarin een ruime spreiding van aandelen, obligaties en andere beleggingscategorieën. De resultaten van de daadwerkelijke beleggingsportefeuille worden vergeleken met de normportefeuille..

5.2.3 Pijlers van het beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid richt zich op de volgende punten:

- *Spreiding van vermogen over verschillende beleggingscategorieën*

De afgelopen jaren is vooral ingezet op het beheersen van neerwaartse risico's.

- *Betere invulling van beleggingscategorieën*

Binnen de verschillende beleggingscategorieën wordt geanalyseerd welke beleggingen het best bij de portefeuille en het beleggingsbeleid passen.

- *Rekening houden met marktomstandigheden*

Bij het beleggen wordt rekening gehouden met marktomstandigheden als deze materieel afwijken van de verwachtingen die de grondslagen vormen voor het beleid.

- *Risicomanagement*

Risicomanagement betekent dat risico's inzichtelijk worden gemaakt en tijdens alle stappen van het beleggingsproces zo goed mogelijk worden beheerst.

- *Verantwoord beleggen*

Deelnemers verwachten dat het fonds naast financiële aspecten ook sociale aspecten en aspecten op het gebied van milieu en goed ondernemingsbestuur betreft in het beleggingsbeleid. In de paragraaf Verantwoord Beleggen worden de activiteiten in het kader van verantwoord beleggen nader toegelicht.

5.2.4 Beleggingsonderzoek DNB

In het meest recente beleggingsonderzoek vraagt de toezichhouder het fonds om meer aandacht te hebben voor het identificeren, normeren, beheersen en evalueren van de risico's die gepaard gaan met de beleggingsactiviteiten. DNB heeft het fonds hierover op 18 oktober 2012 een brief gestuurd. Het fonds heeft in 2013 de stappen in het beleggingsproces hierop aangepast om zodoende meer 'in control' te zijn met betrekking tot het beleggingsbeleid en de uitvoering daarvan. De voortgangsrapportage is op 11 april 2013 aan DNB toegestuurd. Op 5 juli 2013 heeft DNB via een brief gereageerd op de rapportage en op 28 augustus 2013 vond een toelichtend gesprek plaats.

Bovendien is in 2013 een bestuursbureau ingericht ter ondersteuning van het bestuur. In 2013 is het fonds ook gestart met een selectietraject naar een fiduciair manager, wat invulling geeft aan de doelstelling van het fonds om een striktere scheiding aan te brengen tussen het fiduciair management, de uitvoering en rapportages. Om dezelfde reden is KAS BANK door het fonds aangesteld om te rapporteren en vast te stellen of het beheer van de beleggingen conform de richtlijnen plaatsvindt.

Op 28 maart 2014 heeft DNB het fonds laten weten geen verdere vragen meer te hebben over het onderzoek. DNB verwacht nog wel dat een aantal aandachtspunten meegenomen wordt in de bedrijfsvoering van het fonds.

5.2.5 Beleggingsbeleid en risicobeheersing

Evenals in de voorgaande jaren is in 2013 een sterk accent gelegd op het verder versterken van het risicobeheersingskader inclusief de monitoring van de risico's. Hierbij wordt mede gebruikgemaakt van stressscenario's die aan de hand van de actuele ontwikkelingen in de wereldeconomie worden opgesteld. De onzekerheid betreffende de verslechtering van de kredietwaardigheid van Frankrijk gaf aanleiding om in 2013 aanvullend specifieke scenario's te ontwikkelen voor 'Verslechtering kredietwaardigheid Frankrijk' en 'Normalisatie monetaire verhoudingen eurozone'.

Het fonds heeft in 2013 de portefeuillerichtlijnen aangepast en aangescherpt. Deze richtlijnen zijn onderdeel van het eerder genoemde uitvoeringsmandaat. De nadruk lag in 2013 op verfijning van de richtlijnen om de controle op het portefeuillebeheer verder te versterken.

Het bestuur maakt uit oogpunt van risicobeheersing gebruik van derivaten. Het gebruik van derivaten stelt het fonds ook bloot aan nieuwe risico's. De belangrijkste zijn tegenpartijrisico en liquiditeitsrisico. Deze risico's worden regulier door het bestuur gemonitord. Op gereguleerde markten is het tegenpartijrisico beperkt. Op niet-gereguleerde markten wordt het tegenpartijrisico ingeperkt door afspraken te maken over het dagelijks uitwisselen van onderpand. In 2013 is de rente gestegen waardoor de renteswaps in waarde zijn gedaald.

Hierdoor heeft het fonds onderpand moeten storten bij tegenpartijen. Hier staat een daling van de waarde van de verplichtingen tegenover. Bij dalende rentes gebeurt het omgekeerde. Een totaaloverzicht van de gebruikte derivaten en hun omvang is opgenomen in de jaarrekening.

Het fonds belegt wereldwijd en loopt daarom wisselkoersrisico. Als bijvoorbeeld de USD in waarde daalt ten opzichte van de euro, daalt de waarde van de USD-beleggingen. Het fonds beschermt zich tegen wisselkoersdalingen. Ultimo 2013 was het beleid van het fonds om wisselkoersrisico's van alle volwassen markten volledig af te dekken. Het afdekken van wisselkoersrisico's wordt uitgevoerd met behulp van valutatermijncontracten.

5.2.6 Verandering van het beleggingsbeleid in 2013

Het beleid van de afgelopen jaren is voortgezet in 2013. Ten opzichte van de allocatie begin 2013 is de allocatie op meerdere plaatsen licht gewijzigd:

- de belangrijkste verandering in de strategische allocatie is het gewicht van privaat vastgoed. In voorgaande jaren was de strategische allocatie naar deze beleggingscategorie 15%. Langzamerhand bleef het feitelijk belegd vermogen hierbij steeds verder achter. Eind 2012 is de feitelijke allocatie naar privaat vastgoed naar schatting 11%. Het bestuur heeft besloten deze onderweging van 4% niet weg te werken via nieuwe investeringen, maar een pas op de plaats te maken. Het strategisch gewicht is hierop aangepast en derhalve verlaagd naar 11%. Het grootste deel van de vrijgekomen allocatie is toegekend aan liquide aandelen. Om ten opzichte van de strategische allocatie in 2012 geen stijging van het vereist eigen vermogen te krijgen, heeft het fonds besloten tot een kleine extra allocatie naar staatsobligaties;
- het fonds heeft besloten geen nieuwe commitments af te geven voor Private Equity en Infrastructuur. Het bestuur is van mening dat de toegevoegde waarde van deze categorieën en de wijze waarop deze nu worden ingevuld onvoldoende opwegen tegen de complexiteit en
- in de loop van 2013 heeft het fonds besloten de allocatie naar grondstoffen volledig af te bouwen (van 3,5% naar 0,0%). De allocatie naar zakelijke waarden en hypotheeklen is hiermee verhoogd.

5.2.7 Gevolgen wet- en regelgeving

AIFMD

De beleggingsfondsen van de uitvoeringsorganisatie waarin het fonds belegt, vallen in de loop van 2014 onder de AIFMD-vergunning. Dit betekent dat aanvullende documentatie van de beleggingsfondsen, waaronder het prospectus, benodigd is. In deze documentatie is meer informatie opgenomen over de wijze waarop de beheerder en door de beheerder aangestelde derden beleggen, hoe deze de risico's beheren en welke beleggingsrestricties voor deze beleggingsfondsen gelden. Voor alle relevante fondsen is een vergunning afgegeven.

EMIR

De EU-verordening European Markets Infrastructure Regulation (EMIR) introduceert maatregelen om de markt voor derivaten veiliger en transparanter te maken. De maatregelen worden gefaseerd ingevoerd en een aantal daarvan is in 2013 van kracht geworden. Deze maatregelen hebben betrekking op het schriftelijk vastleggen van activiteiten rondom derivatentransacties.

In februari 2014 zijn de eerste verplichtingen met betrekking tot transparantie ingetreden, waardoor toezichthouders voor het eerst een compleet beeld kunnen vormen van de derivatenmarkt. In de loop van 2014 gaan de eerste centrale clearingverplichtingen in. Dit maakt derivatentransacties aanmerkelijk duurder. Het fonds maakt gebruik van derivaten om

bijvoorbeeld rente- en valutarisico's af te dekken. Vanwege de grote impact op pensioenfondsen zijn deze voor drie jaar vrijgesteld van de centrale clearingverplichting. Deze vrijstelling kan daarna nog met twee en daarna nog eens met een jaar worden verlengd.

5.3 Beleggingsresultaat in 2013

Het totale rendement van de portefeuille in 2013 inclusief rente- en aandelenoverlay bedroeg 3,46%. Exclusief rente- en aandelenoverlay bedroeg het rendement 7,69%. Dit rendement is na aftrek van kosten van vermogensbeheer. Het belegd vermogen, inclusief de negatieve derivaten en de schulden inzake collateral management, nam gedurende het jaar toe van € 3,094 miljard tot € 3,171 miljard.

Het positieve resultaat van de beleggingen (exclusief de rentederivaten) werd vooral gedragen door de zakelijke waarden in de ontwikkelde markten. Zowel de beursgenoteerde aandelenbeleggingen als niet-beursgenoteerde aandelenbeleggingen (private equity) droegen fors positief bij. Ook de vastrentende waarden in de ontwikkelde markten droegen positief bij. Opkomende markten hebben daarentegen in 2013 een moeilijk jaar gehad. Zowel aandelen als obligaties in opkomende markten rendeerden negatief.

De toegevoegde waarde van het portefeuillebeheer bedroeg in 2013 -0,20%. Dit is een resultante van een aantal positieve en negatieve componenten. Vooral het beheer van private equity, hypotheekparticulieren en infrastructuur leverde betere prestaties dan de benchmark. Negatief werd onder meer bijgedragen door het beheer van de renteoverlay, de beleggingen in bedrijfsobligaties ontwikkelde markten en staatsobligaties van opkomende markten.

5.3.1 Rendement 2013

<i>Rendement Pensioenfondsen Architectenbureaus</i>					
€ in mln	31 december 2013		Rendement YTD 2013		
	Vermogen	Allocatie in %	Portefeuille	Normportefeuille	Outperformance
Vastgoed & Infrastructuur	€ 363	11,5%	1,47%	0,35%	1,12%
Aandelen	€ 1.226	38,7%	21,67%	20,46%	1,21%
Ontwikkelde markten passief beheer	€ 549	17,3%	28,17%	27,90%	0,27%
Opkomende markten	€ 163	5,2%	-7,80%	-7,88%	0,08%
Ontwikkelde markten actief beheer	€ 482	15,2%	27,52%	27,37%	0,14%
Private Equity	€ 29	0,9%	19,39%	1,00%	18,39%
Venture Capital	€ 3	0,1%	0,00%	27,90%	-27,90%
Grondstoffen	€ 0	0,0%	1,91%	1,79%	0,12%
Vastrentende waarden	€ 1.494	47,1%	-0,52%	-0,35%	-0,16%
Hoogrentende obligaties	€ 275	8,6%	-4,63%	-3,82%	-0,81%
Ontwikkelde markten	€ 134	4,2%	7,92%	7,43%	0,49%
Opkomende markten	€ 141	4,4%	-14,63%	-12,91%	-1,72%
Bedrijfsobligaties	€ 482	15,2%	1,95%	2,37%	-0,42%
Staatsobligaties	€ 449	14,2%	-1,45%	-1,42%	-0,03
Hypotheke (SAREF)	€ 288	9,1%	0,85%	-0,04%	0,88%
Hypotheke zakelijk	€ 187	5,9%	-0,60%	0,20%	-0,80%
Hypotheke particulieren	€ 101	3,2%	7,10%	-0,70%	7,80%
Kas en overige	€ 36	1,1%	-€ 9,8	-€ 6,1	-€ 3,7
Totaal exclusief overlays	€ 3.119	98,4%	7,69%	7,50%	0,20%
Rentehedge overlay	€ 0	0,0%	-€ 97,2	-€ 86,2	-€ 11,0
Aandelenhedge overlay	€ 52	1,6%	-€ 27,5	-€ 27,5	€ 0,0
Totaal inclusief overlays	€ 3.171	100,0%	3,46%	3,66%	-0,20%

De hier voorstaande tabel toont de opbouw van de portefeuille per ultimo 2013 en het rendement per onderdeel. De post af te wikkelen beleggingstransacties ad €38 mln die gepresenteerd wordt als aandelen in de jaarrekening is gesaldeerd in de Kas en overige in deze tabel. De schulden inzake collateral management ad €28 mln en de derivaten met negatieve waarden ad €28 mln zijn gesaldeerd in de Kas en overige in deze tabel. Onderstaand worden de onderdelen van de portefeuille toegelicht.

Vastgoed & Infrastructuur

Het rendement van Vastgoed & Infrastructuur bedroeg 1,47%. Het resultaat van de benchmark voor Vastgoed & Infrastructuur bedroeg 0,35%. Het verslaan van de benchmark werd vooral bewerkstelligd door de goede resultaten op infrastructuur. De allocatie naar deze beleggingscategorie bedroeg 11,5% ultimo 2013.

Vastgoed

In 2013 werd op de vastgoedportefeuille een totaal rendement behaald van -0,6%. De discretionaire vastgoedportefeuille behaalde een rendement van -0,7% en de beleggingen in vastgoedfondsen realiseerden een rendement van -0,4%. Het negatieve rendement in de discretionaire portefeuille is vooral veroorzaakt door een negatief resultaat in de kantorenportefeuille. Vrijwel alle kantoorobjecten kenden een sterk negatief herwaarderingsresultaat. Naast de discretionaire kantorenportefeuille kende ook de winkelportefeuille een negatieve performance, eveneens vanwege negatieve herwaarderingsresultaten. De resultaten in de overige sectoren waren positief. De discretionaire woningportefeuille droeg het meest positief bij aan het totaalportefeuillerendement. Het negatieve totaalrendement in de vastgoedfondsen is met name ingegeven door ook hier de negatieve performance van kantoren. De winkel-, woning- en zorgfondsen presteerden positief.

Infrastructuur (PGGM Infrastructure Funds)

Het portefeuillerendement van de infrastructuurportefeuille bedroeg 16,53%. De allocatie naar deze beleggingscategorie bedroeg 1,7% ultimo 2013. De portefeuille is in 2013 verder gegroeid. Deze groei is een gevolg van enkele nieuwe, directe beleggingen en door investeringen bij al bestaande joint ventures of fondsen. De focus binnen de portefeuille ligt vooral op het lagere risicosegment binnen Infrastructuur, zoals publiek-private projecten. Bij de investering in een windmolenpark in Mexico worden voorbereidingen getroffen voor de bouw op twee nieuwe locaties. De bouw op de oorspronkelijke locatie is voorlopig stilgelegd. In verband hiermee zijn de participaties afgewaardeerd. In de eerste helft van 2014 zal een definitief besluit over de nieuwe locaties worden genomen.

Aandelen

Het rendement van aandelen bedroeg 21,67%. De resultaten van de benchmark voor de categorie aandelen bedroegen 20,46%. Een licht hoger rendement is in lijn met het grote deel passief beheer dat binnen deze categorie wordt uitgevoerd. De allocatie naar aandelen bedroeg 38,7% per ultimo 2013 en bestond uit liquide aandelen, private equity en venture capital.

Liquide aandelen

Het portefeuillerendement van de liquide aandelen in wereldwijde ontwikkelde markten bedroeg 27,90% voor de passief beheerde portefeuille en 27,37% voor de actief beheerde wereldwijde portefeuille. De portefeuille aandelen opkomende markten bleef daar dit jaar ver achter met een rendement van -7,88%. De allocatie naar deze beleggingscategorie bedroeg 37,64% ultimo 2013. Politieke en economische stabilisatie in belangrijke ontwikkelde markten hebben een stijging van aandelenprijzen veroorzaakt. Wereldwijd hebben de centrale banken een grote rol gespeeld in het stimuleren van de economieën. In belangrijke opkomende markten leidden negatieve macro-economische ontwikkelingen waaronder hoge staatsschulden en inflatie tot een lagere economische groei en tot een daling van aandelenprijzen.

Private Equity

Het portefeuillerendement van Private Equity bedroeg 19,39%. De allocatie naar deze beleggingscategorie bedroeg 0,92% ultimo 2013. Private Equity bestaat uit een wereldwijd gediversifieerde portefeuille van niet-beursgenoteerde investeringen in fondsen en ondernemingen. De verbetering van het rendement in 2012 heeft zich doorgezet in 2013, mede gevoed door een verder economisch herstel in met name de Amerikaanse markt. Daarnaast speelden wereldwijd aantrekkelijke kredietmarkten voor grotere ondernemingen een rol. Omdat voor deze categorie de korte termijn rente als benchmark wordt gehanteerd ontstaat een fors beter rendement dan de benchmark. Vergeleken met de liquide aandelen blijft het rendement echter achter. Vanwege de complexiteit, intransparantie en kostenstructuur heeft het fonds besloten haar belang in deze categorie niet verder uit te breiden en waar mogelijk te beëindigen.

Het belang van € 4,7 mln aan directe deelnemingen betreft kleine belangen in het Stadherstel Utrecht, Stadsherstel Amsterdam en de Wijkertunnel. Deze deelnemingen zijn gedurende 2013 geherwaardeerd waardoor ten opzichte van de benchmark een negatief rendement ontstaat.

Grondstoffen

Het portefeuillerendement van grondstoffen bedroeg 1,91% over 2013. Het positieve rendement van grondstoffen werd volledig veroorzaakt door de categorie petroleum, waarbinnen vooral het West Texas Intermediate (WTI) oliecontract goed rendeerd. Deze prijsstijging was voornamelijk een gevolg van uitval van productiecapaciteit in de Midden-Oosten regio. De allocatie naar deze beleggingscategorie is ultimo 2013 volledig afgebouwd.

Vastrentende waarden

Het rendement van vastrentende waarden bedroeg in 2013 -0,52%. Het resultaat van de benchmark bedroeg -0,35%. Het achterblijven bij de benchmark werd veroorzaakt door de keuzes van de beheerder in de opkomendelandenportefeuille. De allocatie naar vastrentende waarde bedroeg 47,1% ultimo 2013, bestaande uit hoogrentende obligaties, bedrijfsobligaties, staatsobligaties en hypotheke.

Hoogrentende obligaties

Het rendement van hoogrentende obligaties bedroeg in 2013 -4,63%. De allocatie naar deze beleggingscategorie bedroeg 8,66% en bestaat uit high yield en emerging markets debt local currency.

High yield (PGGM High Yield Fund)

Het portefeuillerendement van high yield in ontwikkelde markten bedroeg 7,92%. Het rendement werd positief beïnvloed door het lager worden van de credit spreads, de risico-opslagen op de rentevergoeding. De stijging van de Amerikaanse rente had een negatieve invloed op het rendement. Het faillissementspercentage was verder uitzonderlijk laag, voornamelijk als gevolg van het gevoerde monetaire beleid in de Verenigde Staten waardoor bedrijven nagenoeg vrij toegang hebben tot de kapitaalmarkt ongeacht hun kredietkwaliteit.

Emerging markets debt local currency (PGGM Emerging Markets Debt Local Currency Fund)

Het portefeuillerendement van emerging markets debt local currency bedroeg -14,63%. De stijgende Amerikaanse rente na mogelijke afbouw van het monetaire verruimingsprogramma in de Verenigde Staten was aanleiding voor dalende obligatie- en valutakoersen in opkomende markten. Hiermee eindigde een opgaande periode van zeven jaar voor de beleggingscategorie. Vooral landen met een groot tekort op de lopende rekening werden hard getroffen.

Bedrijfsobligaties

Het rendement van bedrijfsobligaties bedroeg in 2013 1,95%. De allocatie naar deze beleggingscategorie bedroeg 15,19% en bestaat uit bedrijfsobligaties en een zeer beperkte positie in onderhandse leningen.

Bedrijfsobligaties in ontwikkelde markten (PGGM Credits Fund)

Het portefeuillerendement van bedrijfsobligaties in ontwikkelde markten bedroeg 1,96%.

Credit spreads daalden als gevolg van de afnemende zorgen over de crisis in de eurozone, waardoor vooral bedrijven in de periferie sterke resultaten lieten zien. Tevens leidden de diverse ingrepen van banken om hun balans te versterken tot lagere risicopremies, met name in achtergestelde obligaties.

Staatsobligaties

Het portefeuillerendement van staatsobligaties bedroeg in 2013 -1,45%. De allocatie bedroeg ultimo 2013 14,16%. Er wordt belegd in staatsobligaties luidend in euro met minimaal een AA-rating met een aantrekkelijk langetermijnrisico- en rendementsprofiel.

Hypotheek

Op het Zakelijke Hypotheekfonds werd over 2013 een rendement behaald van -0,60% (benchmark 0,20%). Deze underperformance is vooral te wijten aan de gestegen voorziening voor dubieuze debiteuren. Daarnaast is de risico-opslag, die gebruikt wordt in de waardering van hypotheek, gestegen. Dit heeft eveneens een negatief effect op het rendement.

Over 2013 werd met het belang in het Particuliere Hypotheekfonds een rendement van 7,10% behaald (benchmark: -0,70%). De outperformance is vooral een gevolg van de daling van de risico-opslag die gebruikt wordt in de waardering. Deze risico-opslag is in 2013 meerdere keren verlaagd. Dit heeft een positief effect op het rendement. Zowel de betalingsachterstanden als de voorziening voor dubieuze debiteuren zijn laag. Het merendeel van de hypotheekportefeuille bestaat uit leningen met een Nationale Hypotheek Garantie, dan wel uit leningen met een loan-to-value ratio lager dan 65% (de verhouding van de hypotheek ten opzichte van de marktwaarde van de woning).

Kas inclusief afdekking valutarisico (Currency overlay)

In het begin van 2013 voerde het fonds het beleid wisselkoersrisico van de meeste valuta's in volwassen markten volledig af te dekken. Alleen voor zogenaamde reservevaluta's, de Amerikaanse dollar, de Japanse yen en de Zwitserse frank, werd voor circa 20% van het wisselkoersrisico bewust in stand gehouden. Gedurende 2013 werd besloten het wisselkoersrisico van deze reservevaluta's ook af te dekken. Eind 2013 werden de valuta's van alle ontwikkelde markten volledig afgedekt.

Het resultaat dat als gevolg van dit beleid ontstond werd niet toegerekend aan de verschillende beleggingscategorieën, maar werd apart geboekt op de valuta portefeuille. Door de koersstijging van de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar en de Japanse yen, genereerde deze portefeuille in 2013 een negatief resultaat van €8,4 miljoen.

De allocatie naar kas werd zo veilig mogelijk belegd met behoud van liquiditeit. De gelden werden met name belegd in reverse repos en kortlopende obligaties van aan overheden gelieerde instellingen.

Aandelenhedge Overlay

Vanaf medio november 2013 heeft het fonds tijdelijk het aandelenrisico van de liquide aandelenbeleggingen in de portefeuille beperkt met behulp van futurescontracten. Achterliggende reden was dat het fonds de dekkingsgraad (per eind oktober 2013 108,5%) wilde beschermen tot eind 2013 om de kans op korten van aanspraken te minimaliseren. Eind 2013 was de

dekkingsgraad 106,8%, hoger dan het niveau waarop deze aan het einde van 2013 minimaal moest uitkomen om niet te hoeven korten. Op proactieve wijze heeft het bestuur DNB over deze overlay geïnformeerd.

Rentehedgeoverlay

De renteoverlay bestaat uit swapposities die, bovenop de beleggingen in staatsobligaties, bedrijfsobligaties en hypotheek, als doel hebben 50% van het renterisico van de pensioenverplichtingen af te dekken. Het negatieve resultaat werd veroorzaakt door een rentestijging die in mei inzette. Dit was een gevolg van signalen van de Amerikaanse centrale bank dat de aantrekkende economische groei aanleiding is om het opkoopprogramma van staatsobligaties in de toekomst te reduceren. De afdekking bevond zich een deel van het jaar boven het strategische afdekkingspercentage, maar ruim binnen de gestelde bandbreedte, waardoor de rentestijging een grotere negatieve invloed had op de overlay dan de benchmark.

5.3.2 Kosten van vermogensbeheer 2013

Evenals de afgelopen jaren heeft het inzicht in en de beheersing van kosten van vermogensbeheer in de pensioensector grote aandacht gekregen. Het beleid is gericht op het verhogen van inzicht om de kosten nog beter te kunnen beheersen en te reduceren, met behoud van rendement. In 2013 is bij de uitvoering van vermogensbeheer een normenkader voor beleggingskosten per beleggingscategorie in gebruik genomen. Dit normenkader wordt gehanteerd bij de aanstelling van externe vermogensbeheerders.

Het fonds volgt in de presentatie van de kosten van vermogensbeheer de Aanbevelingen uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie zoals gepubliceerd in november 2011 en de Nadere uitwerking kosten vermogensbeheer herziene versie met aanvullingen van de Pensioenfederatie zoals gepubliceerd in oktober 2013.

Vermogensbeheerkosten

De kosten van het vermogensbeheer zijn verdeeld over twee partijen, te weten Syntrus Achmea Real Estate & Finance en PGGM. In onderstaande tabel zijn de vermogensbeheerkosten 2013 opgenomen.

	2013		2012	
Syntrus Achmea Real Estate & Finance				
Beheersfee Vastgoed*	1.715		1.468	
Beheersfee Hypotheken	816		706	
Totaal		2.531		2.174
PGGM				
Beheerskosten	6.457		6.196	
Performance gerelateerde kosten	1.085		326	
Transactiekosten	779		3.588	
Totaal		8.321		10.110
Restitutie kosten PGGM				
PGGM 2011 en 2012	-178			
Totaal		-178		
Totaal		10.674		12.284

*) De in de bovenstaande tabel gepresenteerde kosten 2012 en 2013 van het beheer van vastgoed zijn exclusief exploitatiekosten.

De kosten van het vermogensbeheer bedragen voor 2013 in duizendtallen: €10.674 (in 2012 was dit €12.284). Omgerekend is dit €561 (niet in duizendtallen) per deelnemer en pensioengerechtigde (2013: 7.063 + 11.972). Over 2012 bedroegen de kosten €617 (niet in duizendtallen) per deelnemer en pensioengerechtigde (2012: 8.693 + 11.223). De kosten in percentage van het vermogen bedragen in 2013 0,34% (2012: 0,38%).

Hieronder volgt een toelichting op de vermogensbeheerkosten.

Syntrus Achmea Real Estate & Finance

De kosten bedragen voor 2013 in duizendtallen: €2.531 (2012: € 2.174). Deze kosten worden gemaakt voor het beheer van het vermogen van €652 miljoen. Dit betekent dat de kosten 0,39% van het belegd vermogen bedragen. De exploitatiekosten bedroegen in 2013 € 3,9 miljoen (2012: € 5,4 miljoen).

PGGM

In 2013 zijn de vermogensbeheerkosten (beheerskosten en performance gerelateerde kosten) gestegen van €6,5 miljoen in 2012 naar €7,5 miljoen in 2013. Op basis van het gemiddelde belegd vermogen is sprake van een stijging van 0,27% naar 0,29%. Belangrijke oorzaken voor de toename in kosten zijn het gestegen belegd vermogen en de hogere performance fees in verband met resultaten van vermogensbeheerders.

In de performancegerelateerde vergoedingen zijn de vergoedingen opgenomen die gebaseerd zijn op afgesproken resultaatdoelstellingen. De performancegerelateerde vergoedingen voor Private Equitymanagers zijn gebaseerd op de positieve resultaten in het huidige verslagjaar. Bij bepaling van de performancegerelateerde vergoedingen worden ook de resultaten van de PrivateEquitybeleggingen van voorgaande jaren meegenomen. Om de performancegerelateerde vergoedingen toe te kunnen rekenen aan het huidige verslagjaar zijn aanvullende reserveringen gemaakt.

Van de kosten in het laatste kwartaal van 2013 is een deel gebaseerd op schattingen of voorlopige opgaven. Dit betreft 4% van de totale vermogensbeheerkosten.

Transactiekosten

In het onderstaand overzicht zijn de transactiekosten naar soort opgenomen.

Transactiekosten over 2013	
(bedragen x € 1 duizend)	
In- en uitstapkosten bij beleggingsfondsen	271
Aan- en verkoopkosten bij directe belegging in beleggingstitels	183
Acquisitiekosten	325
Totaal transactiekosten	779
Gemiddeld belegd vermogen, waarover transactiekosten zijn meegenomen	2.579.378
Kosten in %	0,03

Transactiekosten vormen een aparte kostensoort, waarbij geldt dat de kosten worden bepaald door soort en omvang van de transacties die binnen de beleggingsportefeuille plaatsvinden. De gepresenteerde transactiekosten kunnen niet worden vergeleken omdat op de markt geen benchmarks of normen beschikbaar zijn. Het fonds belegt voor een groot deel in beleggingsfondsen. De in- en uitstapkosten die het fonds betaalt aan deze beleggingsfondsen, zijn een indicatie van de kosten die de beheerders van de beleggingsfondsen maken om de financiële instrumenten aan te kopen of te verkopen. Als beleggingsfondsen geen in- en uitstapkosten in rekening brengen, wordt- als dat mogelijk is- wel door deze fondsen heen gekeken naar de kosten die de beheerders van de beleggingsfondsen maken om de financiële instrumenten aan te kopen of te verkopen.

De aan- en verkoopkosten bij directe belegging in beleggingstitels zijn schattingen waarvan de uitkomsten periodiek worden afgestemd met de relevante externe tegenpartijen. Deze kosten bestaan grotendeels uit kosten van brokers en transactiekosten die onderdeel uitmaken van de spread tussen bied- en laatkoersen. Voor de acquisitiekosten die betrekking hebben op directe transacties in illiquide beleggingen, worden de werkelijk in rekening gebrachte kosten als transactiekosten genomen. Deze kosten bestaan veelal uit kosten van adviseurs. Voor een gedeelte van het belegd vermogen ontbreekt het inzicht in de transactiekosten nog. De inzichtelijk gemaakte transactiekosten bedragen 0,03% van het gemiddeld belegd vermogen. Transactiekosten voor het onderhouden van de beleggingsfondsen zijn hierin niet meegenomen. De Pensioenfederatie heeft aanbevelingen gedaan om ook deze kosten inzichtelijk te maken. Ons fonds omarmt de aanbevelingen van de Pensioenfederatie en streeft ernaar om samen met de vermogensbeheer ook deze kosten transparant te maken. Op dit moment zijn er ten aanzien van deze kosten echter onvoldoende gegevens beschikbaar.

Aansluiting met de jaarrekening

In de jaarrekening zijn alleen de kosten die direct bij het fonds in rekening worden gebracht opgenomen, overeenkomstig de richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving.

De Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie nemen naast de directe kosten ook de indirecte kosten mee en maken expliciet onderscheid tussen vermogensbeheerkosten en transactiekosten. De indirecte vermogensbeheerkosten en indirecte transactiekosten maken in de jaarrekening onderdeel uit van de waardeveranderingen van de beleggingen.

In de volgende tabel is de aansluiting tussen de jaarrekening en de presentatie volgens de Aanbevelingen weergegeven.

Aansluiting jaarrekening met totale vermogensbeheer en transactiekosten				
(bedragen x € 1 duizend)	Vermogensbeheerkosten (excl. Performance- gerelateerd)	Performance- gerelateerde vergoedingen	Transactie kosten	Totaal
Beheervergoedingen uitvoeringsorganisatie	3.241	900		4.141
Beheervergoedingen overige				
Bewaarloon				
Overige kosten	7			7
Directe kosten opgenomen in de jaarrekening	3.248	900		4.148
Indirecte kosten, onderdeel van de waardeveranderingen van beleggingen	5.694		832	6.526
Totale vermogensbeheer en transactiekosten	8.942	900	832	10.674

5.3.3 Verantwoord Beleggen Beleid

Het Verantwoord Beleggen Beleid is een belangrijk uitgangspunt bij het bepalen van het beleggingsbeleid. Verantwoord Beleggen vormt een integraal onderdeel van het beleggingsbeleid van het fonds. De uitvoering is uitbesteed aan PGGM, die op haar website ook publiekelijk verantwoording aflegt in het jaarverslag Verantwoord Beleggen. Het bestuur zal in 2014 het beleid een meer eigen karakter geven.

Beleid binnen aandelenportefeuille

Het fonds gelooft dat financieel en maatschappelijk rendement samen kunnen gaan. Daarom wordt bij beleggingsbeslissingen rekening gehouden met de materiële risico's en kansen van milieu, sociale factoren en goed ondernemingsbestuur.

Om de bijdrage aan een meer duurzame wereld te vergroten, met behoud van een goed risicorendementsprofiel tegen acceptabele kosten, is voor de implementatie van de passieve aandelenportefeuille in 2012 een ESG-index ontwikkeld. Deze ESG-index is in 2013 voor het eerst geïmplementeerd. ESG staat voor Environment, Social en Governance en heeft betrekking op factoren op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en goed ondernemingsbestuur. De ESG-index selecteert de top-90%-ondernemingen uit de FTSE All World Index op basis van een brede set ESG-indicatoren. Dat betekent dat aandelenbelangen in bedrijven die binnen hun sector relatief slecht scoren als het gaat om milieu, sociale omstandigheden of goed ondernemingsbestuur, niet in de ESG-index worden opgenomen. De ESG-index zorgt voor meer inzicht in de bestaande beleggingen en helpt de dialoog met ondernemingen gericht te voeren. Het fonds belegde ook in 2013 in projecten met een duidelijke maatschappelijke waarde. Zo werd belegd in het ontwikkelen van schonere technologie en windenergie om de uitstoot van schadelijke broeikasgassen te verminderen.

Stimuleren van maatschappelijk verantwoord gedrag

Stemmen

Op aandeelhoudersvergaderingen en via stemrecht worden ondernemingsbesturen namens het fonds aangesproken op hun governance en gedrag op milieu- en sociaal gebied. Er wordt gestemd volgens op maat gesneden stemrichtlijnen op voorstellen van ondernemingen die op de Stemfocuslijst staan. Dit zijn ondernemingen die van een bepaalde waarde zijn, waaronder alle Nederlandse ondernemingen en ondernemingen waarin het fonds procentueel grote belangen heeft.

Dialoog

Als verantwoord belegger is het aanspreken van ondernemingen en marktpartijen op hun beleid en activiteiten een belangrijk middel. Met het aangaan van de dialoog (engagement) worden verbeteringen op ESG-gebied bevorderd. De engagementactiviteiten richtten zich op de volgende thema's: corporate governance, mensenrechten, klimaatverandering en gezondheid.

Juridische procedures

Namens het fonds werden ook juridische procedures gevoerd, zowel in Nederland als daarbuiten. De doelstelling daarbij is om naast financiële compensatie voor de geleden schade, ook te komen tot verbeteringen op het gebied van corporate governance.

In 2013 deed de rechter een uitspraak over de procedure tegen Hewlett-Packard (HP). HP bracht misleidende mededelingen over de overname en integratie van de onderneming Autonomy naar buiten. HP had een verzoek ingediend om de zaak te staken. De rechter heeft dit verzoek van HP afgewezen en de procedure wordt in 2014 vervolgd.

Uitsluiten van ondernemingen en staatsobligaties

Er worden criteria gehanteerd waardoor in bepaalde ondernemingen en staatsobligaties niet wordt belegd. Bijvoorbeeld ondernemingen die controversiële wapens maken, worden uitgesloten. Dit zijn massavernietigingswapens, zoals nucleaire wapens, clusterbommen en landmijnen. Ook als ondernemingen mensenrechten schenden en hun gedrag niet veranderen, worden ze uitgesloten. Staatsobligaties van landen waarop een sanctie van de Verenigde Naties rust, zijn ook uitgesloten. Het gaat hierbij met name om mensenrechtenvraagstukken en wapens. Staatsobligaties van de volgende landen worden uitgesloten: Soedan, Zuid-Soedan, Somalië, Myanmar (Birma), Iran, Eritrea, Ivoorkust, Libië, Syrië, Zimbabwe, Wit-Rusland en Noord-Korea.

Ook het Amerikaanse supermarktconcern Walmart is in 2013 toegevoegd aan de uitsluitingenlijst. Het beleid dat Walmart in de Verenigde Staten voert, beperkt de mogelijkheden voor werknemers om zich te organiseren in vakbonden. Dit is niet alleen in strijd met internationale (ILO) arbeidsrichtlijnen, maar ook met de codes die Walmart heeft opgesteld voor haar eigen toeleveranciers. Dit onderwerp is veelvuldig bij de onderneming aangekaart, maar de onderneming stond niet open voor dialoog en heeft haar beleid niet aangepast.

5.3.4 Gevolgen toekomstige wet- en regelgeving

Op zowel nationaal als internationaal niveau werd in 2013 druk gewerkt aan nieuwe wet- en regelgeving. Eind 2013 waren de meeste plannen echter nog dusdanig onduidelijk dat ze nog geen gevolgen hebben gehad voor het beleggingsbeleid.

Nationaal is de weg naar een nieuw pensioencontract en het daarbij behorende nieuwe toezichtkader waarschijnlijk de belangrijkste toekomstontwikkeling voor het beleggingsbeleid. De nieuwe regelgeving kan bijvoorbeeld verstrekkingen hebben voor de afdekking van rente- en inflatierisico en mogelijk ook voor de mate van beleggingsrisico.

Internationaal wordt gewerkt aan meerdere initiatieven die voor een belangrijk deel gericht zijn op het vergroten van de financiële stabiliteit. Zo wordt gewerkt aan een belasting op financiële transacties ('FTT'), maar uitvoering hiervan zal naar verwachting niet eerder dan 2015 plaatsvinden. Hoe hoog deze belasting is en op wie deze van invloed zal zijn, is ook nog niet bekend.

Een tweede belangrijke internationale ontwikkeling is de komst van de EMIR-richtlijn met als doel de transparantie met betrekking tot over the counter derivaten te vergroten. Ook hier is het moment waarop de EMIR-richtlijn komt onzeker. Zowel de invoering van FTT als van EMIR zal leiden tot hogere kosten voor financiële transacties en het gebruik van derivaten, die wellicht verlaagd kunnen worden door het beleggingsbeleid anders vorm te geven.

6 Uitvoering van de pensioenregeling

6.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling van het fonds. Daarnaast komen de wijzigingen in statuten en reglementen die in 2013 zijn doorgevoerd aan de orde.

6.2 De pensioenregeling

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een middelloonregeling.

Toetredingsleeftijd

Een werknemer die in dienst is bij een werkgever die is aangesloten bij het fonds, neemt verplicht deel aan de pensioenregeling. De deelname gaat in op de eerste dag van de maand waarin de werknemer 21 jaar wordt.

Pensioenleeftijd

De pensioenleeftijd is 65 jaar.

Pensioengrondslag

Dat deel van het loon waarover pensioen wordt opgebouwd. Dit is het pensioengevend loon minus de franchise.

Opbouwpercentage ouderdomspensioen

Elk jaar wordt een bepaald percentage van de pensioengrondslag opgebouwd aan ouderdomspensioen. In 2013 bedroeg dit 1,9% en voor 2014 1,75%.

Opbouwpercentage partnerpensioen

Het partnerpensioen bedraagt 70% van het te bereiken jaarlijkse ouderdomspensioen.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen bedraagt 15% van het te behalen ouderdomspensioen en wordt uitgekeerd tot 18 jaar of tot 27 jaar voor studerende kinderen. Als beide ouders zijn overleden, wordt het wezenpensioen verdubbeld.

Premie

De premie bedraagt 30,3% van de pensioengrondslag.

Premievrijstelling

Als een deelnemer een WIA- of WAO-uitkering ontvangt, voorziet het reglement in een premievrije opbouw. Voor de voortzetting van de pensioenopbouw is over dit inkomensgedeelte geen bijdrage verschuldigd.

6.3 Wijzigingen statuten en reglementen

De statuten, het pensioenreglement en het uitvoeringsreglement van het fonds zijn in 2013 aangepast. De wijzigingen hadden betrekking op aanpassing van de parameters, de korting van 2,8%, aanpassing van de flexibiliseringsfactoren en vervroegde pensionering en verruiming van de vrijwillige voortzetting. Verder is het huishoudelijk reglement van het verantwoordingsorgaan aangepast en is een Anw-hiaatreglement opgesteld.

6.4 Toekomstparagraaf

Met ingang van 1 juli 2014 heeft het fonds een paritair bestuursmodel met acht zetels, waarvan drie werkgevers, twee werknemers, een pensioengerechtigde en twee onafhankelijke bestuurders met de aandachtsgebieden vermogensbeheer en risicomanagement. Daarnaast heeft het fonds vanaf 1 juli 2014 een verantwoordingsorgaan en een permanente raad van toezicht. Hiermee geeft het fonds invulling aan de Wet versterking bestuur.

Cao-partijen besluiten in 2014 over de pensioenregeling vanaf 2015. Hierbij spelen de nieuwe fiscale wetgeving en het Financieel Toetsingskader een belangrijke rol. Na besluitvorming cao-partijen zal het bestuur van het fonds toetsen of de nieuwe regeling financieel en uitvoeringstechnisch haalbaar is.

Met ingang van 2014 geldt de Code pensioenfondsen. De Code Pensioenfondsen van de Pensioenfederatie en de STAR bevat normen voor het gedrag van bestuurders, interne toezichthouders en belanghebbenden in de verantwoordingsfunctie. Daarnaast zijn overkoepelende thema's opgenomen, die gaan zowel over het eigen functioneren van het fonds als van dienstverleners. Vanaf 2014 betreft het bestuur bij de uitvoering van zijn taken de Code Pensioenfondsen en leeft deze na.

In 2013 heeft het bestuur een risicoraamwerk gemaakt waarin de risico's zijn beschreven. Daarbij is aangegeven wat het beleid van het fonds is en wat de beheersmaatregelen zijn. Het bestuur realiseert zich dat dit een eerste stap was, maar dat er in het kader van integraal risicomanagement vervolgstappen gemaakt moeten worden. In 2014 wordt er daarom een risicoraamwerk, versie 2.0 gemaakt. Het raamwerk bevat een bredere scope en biedt goede aanknopingspunten voor integraal risicomanagement.

Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

Culemborg, 6 juni 2014.

Het bestuur:

W.J. Boot

J.A. Spruijt

N.J. Passchier

H. Schuijt

W.M. Parênt

R.G. Nagtegaal

W.G. Heuts

R.H.A. van Vledder

7 Visitatiecommissie

7.1 De inrichting

Het bestuur heeft ervoor gekozen om het intern toezicht in te vullen door een periodieke visitatiecommissie in te stellen. De taken en samenstelling van de visitatiecommissie vloeien voort uit de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur. De belangrijkste taken van de visitatiecommissie bestaan uit het beoordelen van:

- beleidsvorming en bestuursprocedures en de checks en balances binnen het fonds;
- de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en
- de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op langere termijn.

Het bestuur heeft besloten voor visitaties gebruik te maken van de diensten van de Stichting Intern Toezicht Pensioen. Vanuit deze stichting heeft een onafhankelijke visitatiecommissie van deskundigen periodiek een gesprek met het bestuur, de deelnemersraad, het verantwoordingsorgaan en desgewenst met de accountant en de actuaris. De commissie heeft het bestuur in 2009 voor de eerste keer gevisiteerd en haar bevindingen aan het bestuur gerapporteerd. Begin 2013 heeft voor de tweede maal een algehele visitatie plaatsgevonden.

7.2 Bevindingen

In het jaarverslag over 2012, het jaar waarop de visitatie plaats had, is het citaat met bevindingen vanuit het visitatierapport reeds opgenomen.

7.3 Reactie bestuur

Er hebben twee nabesprekingen plaatsgevonden met de visitatiecommissie. Op 8 maart 2013 met de voorzitter en vicevoorzitter en op 14 maart 2013 met het volledige bestuur samen met de volledige deelnemersraad. Door de visiteurs is een aantal punten toegelicht en zijn vragen beantwoord. Het visitatierapport werd goed ontvangen. Er zijn enkele onjuistheid rechtgezet in de tekst van de bespreekversie van het visitatierapport. Het bestuur heeft de aanbevelingen van de visitatiecommissie als actiepunten integraal opgenomen in het nieuwe stappenplan (Actieplan: Van nu naar de toekomst).

7.4 Reactie visitatiecommissie

Tijdens de nabespreking kwam naar voren dat het bestuur de formulering van de urgente problemen te zwaar vond aangezet. Dat geldt ook voor de eindconclusie met betrekking tot het 'in control' zijn. Daarnaast werd meegedeeld dat het bestuur inmiddels veel spreekt over het onderwerp communicatie en dat het invoegen van de nieuwe bestuursleden reeds goed verlopen is en geen bijzondere aandacht meer vereist. De visitatiecommissie heeft deze punten aangepast in de definitieve versie van het rapport.

8 Verantwoordingsorgaan

8.1 Oordeel 2012

Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat in de definitieve jaarrekening 2012 een aantal bedragen, cijfers en percentages of de rubricering daarvan anders gepresenteerd zijn dan in de cijfers waarop het verantwoordingsorgaan haar oordeel over 2012 had gebaseerd. Het betrof met name, maar niet alleen, de vermogensbeheerkosten.

Daardoor zijn discrepanties ontstaan tussen de tekst van het oordeel van het verantwoordingsorgaan en de onderliggende cijfers van de jaarrekening en het jaarverslag. Het verantwoordingsorgaan moet erop kunnen vertrouwen dat zij haar oordeel velt over de laatste, juiste gegevens, omdat zij anders niet kan instaan voor de juistheid van haar eigen oordeel.

De geconstateerde afwijkingen hebben geen invloed op het oordeel dat het bestuur zijn taken op verantwoorde wijze heeft uitgevoerd in 2012. Niettemin hecht het verantwoordingsorgaan er aan om deze kwestie nu te melden. Het bestuur en het verantwoordingsorgaan zijn hierover met elkaar in gesprek gegaan en beiden betreuren de gebeurtenissen zeer. Het bestuur heeft te kennen gegeven dat zij het verloop van de gebeurtenissen onaanvaardbaar vindt. Met het bestuur is afgesproken dat de gegevens die gepubliceerd worden niet afwijken van de gegevens die het verantwoordingsorgaan ter beschikking heeft gekregen voor haar oordeel.

8.2 Oordeel 2013

8.2.1 Algemeen

Het verantwoordingsorgaan beoordeelt het door het bestuur gevoerde beleid, de gemaakte beleidskeuzes en de naleving van de Principes van Goed Pensioenfondsbestuur. Uitgangspunt daarbij is de vraag of het bestuur bij de genomen besluiten op een evenwichtige wijze met de belangen van deelnemers, gepensioneerden en werkgevers rekening heeft gehouden. Voor het verantwoordingsorgaan is een reglement vastgesteld. Het bestuur vraagt voorafgaand advies aan het verantwoordingsorgaan en het verantwoordingsorgaan heeft het recht advies uit te brengen over:

- het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- de vorm, inrichting en samenstelling van het intern toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure en
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Het verantwoordingsorgaan is in 2014 geschokt door het plotselinge overlijden van onze gewaardeerde collega de heer J. Hebly. Wij hebben altijd prettig met hem samengewerkt en zullen zijn inbreng tijdens de verantwoordingsorgaanvergaderingen missen. Onze deelneming gaat uit naar zijn familie en nabestaanden.

Mevrouw Borghuis heeft in 2013 de introductie cursus Pensioen voor deelnemersraden en verantwoordingsorganen van SPO gevolgd. In 2013 heeft het verantwoordingsorgaan een zelfevaluatie uitgevoerd om zijn eigen functioneren te toetsen.

8.2.2 Bevindingen en aanbevelingen

Communicatie met het bestuur

De communicatie met het bestuur is in 2013 in hoofdzaak goed verlopen. Het verantwoordingsorgaan constateert dat het bestuur actief streeft naar een goede communicatie met het verantwoordingsorgaan en de andere organen van het pensioenfonds. In 2013 heeft het verantwoordingsorgaan geparticipeerd in de gezamenlijke visiedag met het bestuur, waardoor een meer continu beeld van het functioneren van het bestuur is ontstaan. Het verantwoordingsorgaan heeft de gelegenheid gekregen tot het stellen van vragen die door het bestuur beantwoord zijn. Het verantwoordingsorgaan heeft alle voor zijn oordeel relevante informatie van het bestuur ontvangen. Wel is geconstateerd dat de tijdsdruk tijdens de vergaderingen oploopt, in verband met een steeds vollere agenda. Het verantwoordingsorgaan adviseert om meer tijd te nemen voor de vergaderingen.

In 2013 is het verantwoordingsorgaan om advies gevraagd omtrent een wijziging van het beloningsbeleid van het bestuur. Het verantwoordingsorgaan heeft hierover gesproken met het bestuur en een advies afgegeven. Dit advies is door het bestuur meegenomen in de uiteindelijke besluitvorming.

Governance

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het bestuur adequaat is omgegaan met de kwesties rond governance. Het verantwoordingsorgaan constateert dat de slagkracht van het bestuur is toegenomen. De twee onafhankelijke bestuursleden hebben het gehele jaar in het bestuur gefunctioneerd, waardoor met name het Integraal Risico Management en de beleggingsstrategie steviger verankerd zijn.

Het bestuur heeft in 2013 verdere invulling gegeven aan het uitgebreide stappenplan dat in 2012 is opgesteld. Het verantwoordingsorgaan heeft in het verslag van 2012 haar zorg uitgesproken over de grote ambitie en de strakke planning van het plan in relatie tot de beschikbare mankracht. Eind 2013 was het actieplan op schema verwerkt. Een aantal punten uit het plan is overgezet naar de reguliere agenda van het bestuur. Hoewel dit begrijpelijk is vanwege het continue karakter van deze punten, verdwijnen deze uit de 'spotlight' van het actieplan. Het verantwoordingsorgaan heeft er vertrouwen in dat deze punten adequaat in de reguliere bestuursagenda zijn opgenomen. Het instellen van de IRM-commissie zal hier zeker aan bijdragen.

Bij het uitvoeren van het risicobereidheidsonderzoek van het fonds zijn gewezen deelnemers niet geraadpleegd. Het betreft een omvangrijke groep, zowel in aantal als in aanspraken. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur om gewezen deelnemers voortaan als volwaardige belanghebbende groep te betrekken bij enquêtes en informatiebijeenkomsten.

De werkzaamheden met betrekking tot het nieuwe bestuursmodel en instellen van de nieuwe organen (raad van toezicht en verantwoordingsorgaan nieuwe stijl) zijn in volle gang. Het verantwoordingsorgaan verwacht dat het bestuur een en ander binnen de gestelde termijnen kan afronden.

Het bestuur heeft besloten tot het instellen van een bestuursbureau. Daardoor zal de inzet en controle van het bestuur naar verwachting toenemen. Hierdoor en door het uitbreiden van het bestuur in 2012 van zes naar acht leden, zijn de directe bestuurskosten gestegen.

Het overleg met de sociale partners omtrent de gedachtevorming over de toekomst(bestendigheid) van het fonds is nog in volle gang. Het verantwoordingsorgaan acht het van belang dat de gedachtevorming over de toekomst van het fonds snel vorm krijgt.

Financieel

Het auditproces dat heeft geleid tot het jaarverslag 2013 is dit keer (veel) beter verlopen dan vorig jaar, waarvoor het verantwoordingsorgaan haar waardering wil uitspreken. Over de financieel inhoudelijke kant wil het verantwoordingsorgaan de volgende opmerkingen maken. Het verantwoordingsorgaan heeft het bestuur verzocht om bij toekomstige jaarverslagen, de cijfers in de rapportage van de actuaris en de jaarrekening overeen te laten komen. Ogenscheinlijk lijkt het resultaat van 2013 ten opzichte van 2012 verbeterd, maar de opbouw van dit resultaat verschilt wezenlijk, zodat enige nuancering op zijn plaats is. De baten zijn extreem lager dan vorig jaar, terwijl de kosten ook fors zijn gedaald. De hogere rente heeft deze kosten in 2013 negatief beïnvloed. Het renteresultaat, dat alleen door afdekking enigszins te beïnvloeden is, heeft wederom een enorme invloed op het totale resultaat met een delta van een paar honderd miljoen. De lagere baten zijn te verklaren door de veel lagere beleggingsresultaten over 2013, waarbij net als verleden jaar ook nog eens een overall underperformance is gerealiseerd. Het verantwoordingsorgaan blijft aandacht vragen voor de presentatie en de hoogte van de vermogensbeheerskosten en adviseert hierin een bestendige gedragslijn te kiezen die aansluit bij wat de DNB en de Pensioenfederatie hierover hebben gepubliceerd. Met name de presentatie van de exploitatiekosten van vastgoed is de afgelopen jaren nogal aan verandering onderhevig geweest. Verder heeft het verantwoordingsorgaan bevestigd gekregen dat de opmerkelijke Z-score van 0,00 een juiste weergave van deze berekening is.

Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat de bestuurskosten, door een jaar volledig meedraaien van onafhankelijke bestuurders met een toegenomen tijdbesteding nog weer verder zijn gestegen en deze komen niet geheel overeen met de voorgerecalculeerde bedragen, waarop het verantwoordingsorgaan zijn adviezen heeft gebaseerd. Een nadere toelichting en consolidering van deze kosten wordt geadviseerd door het verantwoordingsorgaan, die hierover in zijn advies voor 2014 een duidelijk standpunt heeft ingenomen.

Naast het kortingsmechanisme en premiestuur heeft het bestuur in 2013 ook gebruik gemaakt van een minder zichtbaar instrument om de (toekomstige) verplichtingen te laten afnemen en dat betreft verlaging van het opbouwpercentage van de basisregeling van 2,1% naar 1,9% in combinatie met een gelijkblijvende premie. Hierover is weliswaar transparant en tijdig gecommuniceerd, maar de gevolgen hiervan zijn voor de deelnemers pas zichtbaar op een volgend UPO, dat circa anderhalf jaar later kan worden beoordeeld. Deze financiële gevolgen kunnen, afhankelijk van leeftijd, salaris en opgebouwde rechten redelijk fors zijn. Het verantwoordingsorgaan zou graag zien, dat hiermee in de correspondentie en toelichting beter rekening wordt gehouden met een vermelding van dit effect, mede gezien het feit, dat er ook voor 2014 wederom een verlaging van het opbouwpercentage is doorgevoerd voor zowel de basis- als excedent regeling. Ook zou het opbouwpercentage volgens het verantwoordingsorgaan vermeld moeten staan in de kerncijfers van het jaarverslag.

Het verantwoordingsorgaan ziet met toenemende ongerustheid dat het aantal actieve deelnemers in de branche blijft dalen. Als deze trend doorzet, vormt dit een bedreiging voor het voortbestaan van het fonds. De afgelopen jaren is de architectenbranche gehalveerd en dit blijkt ook uit het verloop van het aantal actieve deelnemers. Het bestuur is zich hiervan bewust en heeft tijdens een recente strategische dag al naar oplossingsrichtingen gezocht. Zoals in voorgaande jaren al

eerder gememoreerd, zullen door deze ontwikkelingen, de kosten per deelnemer verder gaan stijgen en de vraag blijft tot welk niveau dit acceptabel en verantwoord is.

Concluderend is dat het Vereist Eigen Vermogen per 31 december 2013 weer op een positief niveau ten opzichte van de verplichtingen staat. Nu moet er gewerkt worden aan stabilisering en verdere versterking van het Eigen Vermogen, zodat er op termijn weer tot (gedeeltelijke) indexatie kan worden overgegaan. Tot slot is het verantwoordingsorgaan verheugd, dat een aantal door het verantwoordingsorgaan gedane aanbevelingen en suggesties van verleden jaar (instellen van bestuursbureau en Fiduciair Manager) zijn omgezet in daden en bijdragen aan de verdere professionalisering van ons fonds.

Vermogensbeheer

In het verslag van 2012 heeft het verantwoordingsorgaan geconstateerd dat het fiduciair management niet sterk is verankerd. Inmiddels heeft het bestuur besloten stappen te zetten op dit gebied. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur hier meer voorrang aan te verlenen. De kosten van vermogensbeheer blijft een aandachtspunt. Dit geldt echter niet alleen voor dit pensioenfonds, maar is een sector breed aandachtspunt. Er zijn wel acties en ook verbeteringen te zien, maar het verantwoordingsorgaan is van mening dat de sector als geheel hier sterker zou kunnen optreden. Voor het tweede jaar op rij is een underperformance van de vermogensbeheerders geconstateerd. Het verantwoordingsorgaan dringt er op aan bij het bestuur hier voldoende aandacht aan te besteden voor het komende boekjaar.

Risicomanagement

Met de inrichting van de IRM commissie is het bestuur er in geslaagd het integrale risico management (IRM) te versterken en een vaste plek te geven in het pensioenbestuur. Het risicomanagement is hiermee duidelijk verbeterd. Het verantwoordingsorgaan constateert dat het IRM aandacht en prioriteit heeft bij het bestuur. Het bestuur heeft eind 2013 besloten tijdelijk het aandelenrisico van de liquide aandelenbeleggingen in de portefeuille te beperken met futurescontracten. Het doel daarvan was dat het fonds de dekkingsgraad wilde beschermen tot eind 2013 om de kans op een tweede korting van aanspraken te minimaliseren. Het verantwoordingsorgaan staat achter dit besluit en acht dit verantwoord.

Uitbesteding

Het verantwoordingsorgaan constateert dat het bestuur zich bewust is van de afhankelijkheid van andere partijen waaraan werk is uitbesteed. De inrichting van een bestuursbureau zal eraan bijdragen dat het bestuur meer grip krijgt op uitbestedingen en heeft altijd de voorkeur van het verantwoordingsorgaan gehad. Desondanks blijft de controle op uitbestedingen een zaak van voortdurende zorg en aandacht. Niet al het uitbesteede werk heeft in 2013 tot de gewenste resultaten geleid. Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat het bestuur zich hiervan bewust is en dat de beoordeling van de kwaliteit van de externe adviseurs de aandacht van het bestuur heeft.

Veel partijen spelen een rol bij de totstandkoming van de jaarrekening en afstemming en coördinatie vragen steeds meer aandacht. Ook kost de afstemming van gegevens van de diverse adviseurs onderling veel moeite. Uiteraard moet uitermate nauwgezet worden gewerkt met voldoende borging van wetgeving en vertrouwelijkheid van gegevens. Het belang van het fonds moet echter hoog in het vaandel staan. Ondanks het feit dat de communicatie tussen de adviseurs in 2013 beter is verlopen, adviseert het verantwoordingsorgaan het bestuur de adviseurs hierop duidelijk aan te spreken. Voorts heeft het verantwoordingsorgaan geconstateerd dat het Auditmemorandum van accountant (KPMG) van PGGM voor de certificerende actuaris ontbreekt en dat Syntrus Achmea geen 'schone ISAE 3402 verklaring' kan overleggen met betrekking tot hun administratieve systemen.

Communicatie

Het verantwoordingsorgaan heeft geconstateerd dat de communicatie van het bestuur in grote lijnen adequaat is geweest. Een review van de AFM heeft tekortkomingen in de communicatie met een aantal stakeholders van het fonds aan het licht gebracht. Daarop heeft het bestuur snel actie ondernomen en de tekortkomingen zijn structureel aangepakt.

8.2.3 Oordeel

Het verantwoordingsorgaan is van oordeel dat het bestuur in 2013 haar taak op verantwoorde wijze heeft uitgevoerd. Daarbij zijn de belangen van de betrokken stakeholders op evenwichtige wijze afgewogen. Het verantwoordingsorgaan bedankt het bestuur voor de open en transparante communicatie in 2013.

14 mei 2014

Namens het verantwoordingsorgaan van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus

De heer H. Oonk (voorzitter)

De heer C. de Groot (secretaris)

De heer R. van Bergen

Mevrouw D. Borghuis

De heer C. de Wit

De Heer T. Termond

8.3 Reactie bestuur

Het bestuur spreekt haar waardering uit voor de steeds kritischere wijze waarop het verantwoordingsorgaan haar werkzaamheden in het verslagjaar heeft gedaan en constateert een sterke eigen mening. Dit verstrekt naar de mening van het bestuur het eigen karakter van het verantwoordingsorgaan.

Het bestuur is van mening dat zij het verantwoordingsorgaan te allen tijde en zonder terughoudendheid van relevante informatie heeft voorzien. Het bestuur erkent dat het proces bij de totstandkoming van het jaarverslag over 2012 voor verbetering vatbaar was. De noodzakelijke maatregelen hiervoor zijn getroffen.

Het bestuur vindt het belangrijk om met het verantwoordingsorgaan over diverse uiteenlopende onderwerpen van gedachten te wisselen. In het voorjaar van 2013 is een strategische dag georganiseerd waar met name de toekomst van het pensioenfonds en de diverse ontwikkelingen vanuit het Financieel Toetsingskader besproken werden.

Verder heeft in 2013 een aantal gesprekken tussen het verantwoordingsorgaan en het bestuur plaats gevonden. Hier zijn onder andere belangrijke zaken zoals de voorgenomen kortingsmaatregel, de mate van rente afdekking en het aanpassen van de vacatiegeld regeling besproken. Mede door deze open gesprekken ervaart het bestuur de relatie met het verantwoordingsorgaan als goed.

De financiële positie van het pensioenfonds heeft de constante aandacht van het bestuur. Alle kosten die het pensioenfonds maakt worden zorgvuldig afgewogen, rekening houdend met een goede prijs-kwaliteit verhouding.

Snel handelen van het bestuur is steeds vaker aan de orde van de dag geweest. Het bestuur heeft dan ook besloten frequenter, maar wel korter te vergaderen. Ook vinden op regelmatige basis conference calls plaats. Zo kan op een efficiëntere manier tot besluitvorming gekomen worden.

Het bestuur bedankt het verantwoordingsorgaan voor haar uitgebreide verklaring en geeft aan waarde te hechten aan het oordeel en de adviezen. Het bestuur zal in 2014 hier aandacht aan geven en waar nodig advies vragen aan het nieuwe verantwoordingsorgaan.

Namens het bestuur,

W.J. Boot

Voorzitter

9 Deelnemersraad

De deelnemersraad is in 2013 intensief betrokken geweest bij de besluitvorming en advisering over een groot aantal onderwerpen. De vergaderingen van de deelnemersraad zijn allemaal bijgewoond door de uitvoeringsorganisatie om de adviesaanvragen toe te lichten en te rapporteren over de uitvoering van de pensioenregeling. Op uitnodiging van de deelnemersraad hebben de voorzitters van het bestuur op een enkel agendaonderdeel in de vergadering een toelichting gegeven.

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de onderwerpen waarover de deelnemersraad het bestuur in 2013 heeft geadviseerd. Het bestuur heeft, conform artikel 7 van het huishoudelijk reglement van de deelnemersraad, advies gevraagd over het voorgenomen besluit tot vaststelling van het jaarverslag en de jaarrekening.

De deelnemersraad heeft in 2013 vijf reguliere vergaderingen gehouden. Daarnaast heeft er een extra telefonische vergadering plaatsgevonden op 20 december 2013 over onder andere het nieuwe bestuursmodel vanaf 1 juli 2014. Op 16 april 2013 vond de gezamenlijke visiedag van alle organen plaats. Op 31 mei 2013 vergaderde de deelnemersraad met het bestuur en het verantwoordingsorgaan over het jaarverslag 2012.

9.1 Verslag van de deelnemersraad

9.1.1 Jaarverslag 2013

De deelnemersraad kijkt terug op een jaar waarin de financiële markten wat meer stabiliteit vertoonden dan de afgelopen jaren. Echter de economie is nog niet aangetrokken en de werkloosheid is nog verder opgelopen. Zeker in de architectenbranche zijn de gevolgen van de crisis zeer duidelijk zichtbaar. Dit vertaalt zich ook dit jaar in een gestaag teruglopend aantal actieve deelnemers (werknemers die pensioenpremie afdragen) van het pensioenfonds. Daarnaast wordt er door de overheid gesproken over een nieuw pensioenstelsel en een nieuw bestuursmodel. Ook voor ons fonds betekent dit dat alle mogelijkheden en gevolgen bekeken en afgewogen moeten worden. Een veranderingsproces dat ook in 2014 door zal werken. Naast de reguliere werkzaamheden binnen het fonds geeft bovenstaande aan dat er ook op andere vlakken veel in beweging is wat directe invloed heeft op ons fonds.

9.1.2 Toeslag

Toeslagverlening & Toeslagenbeleid

In juli 2013 is door het bestuur besloten geen indexatie of toeslag toe te kennen aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden, omdat de dekkingsgraad eind 2012 lager was dan 100% (99,2% na de verwerking van het positieve effect van de korting van 2,8%). Indexatie of het ontbreken van indexatie is al lange tijd een aandachtspunt voor de deelnemersraad. Geen indexatie gecombineerd met de korting was een moment om na te gaan hoe de indexatie is verlopen in de afgelopen jaren, hoeveel bedraagt de misgelopen indexatie en hoeveel is nodig om de volledige indexatie/toeslag te bereiken. In pensioenterminologie wordt deze inhaal indexatie/toeslag 'korting op toeslag' genoemd.

Actieve deelnemers

De sinds de invoering van de middelloonregeling in 2006 gerealiseerde indexatie bedraagt 6,19%. Als de korting van 2,8% van 2013 hierbij betrokken wordt, dan is het pensioen slechts met 3,21% toegenomen in de afgelopen 7 jaar. Om de misgelopen indexatie in te halen is inhaalindexatie of inhaaltoeslag nodig van 8,7%. Als ook de korting gerepareerd moet worden, dan bedraagt dit 11,75%.

Gepensioneerden en gewezen deelnemers (slapers)

De sinds 2003 gerealiseerde indexatie bedraagt 9,80%. Als de korting van 2,8% van 2013 hierbij betrokken wordt, dan is het pensioen in de afgelopen jaren slechts met 6,72% toegenomen in de afgelopen 10 jaar. Om de misgelopen indexatie in te halen is inhaalindexatie of inhaaltoeslag nodig van 10,92%. Als ook de korting gerepareerd moet worden, dan bedraagt dit 14,02%.

Het verschil in de percentages tussen actieve deelnemers en gepensioneerden en gewezen deelnemers is verklaarbaar vanuit de verschillende wijze van indexatie. Zodra de dekkingsgraad voldoende is toegenomen kan er geïndexeerd worden conform het toelagenbeleid van het pensioenfonds.

Korting

Doordat de dekkingsgraad eind 2012 daalde tot 95,4%, (1,3% lager bleek te zijn dan het beoogde niveau volgens het herstelplan) achtte het bestuur een korting van 2,8% per april 2013 nodig.

Hierover is het bestuur in januari 2013 tot een voorgenomen besluit gekomen.

De deelnemersraad heeft hierover adviesrecht en heeft een advies richting het bestuur geformuleerd over de korting, het rekenmodel en de communicatie. Het advies van de deelnemersraad was om gelijke korting voor alle doelgroepen door te voeren. We hebben uitgebreid bij de verschillende belangen stil gestaan, maar geen reden gezien om af te wijken van hetgeen hierover eerder reeds is gecommuniceerd. Tevens heeft de deelnemersraad richting het bestuur aangegeven dat er geen reden is om af te wijken van het gehanteerde gemiddelde rendement (van 5,5%) bij de evaluatie van het herstelplan. Tot slot heeft de deelnemersraad (in haar positief advies) het belang van de tijdige en concrete communicatie over de exacte korting benadrukt.

De tweede voorgenomen korting die per april 2014 ingevoerd zou worden, is niet noodzakelijk gebleken daar de dekkingsgraad eind 2013 hoger was dan – de volgens het herstelplan beoogde niveau van - 104,3%.

9.1.3 Premie

De premie is ook in het afgelopen jaar niet gestegen, echter de kosten van het pensioen wel. Dit heeft uiteraard een relatie met de lage rente, maar ook met het feit dat we steeds langer leven.

Vanuit de sociale partners is nadrukkelijk gevraagd om de premie niet verder te laten stijgen. Gezien de financiële situatie van de bedrijven in onze branche hebben we positief geadviseerd om de pensioenpremie niet te laten stijgen maar het opbouwpercentage ook voor 2014 tijdelijk te verlagen. Voor 2013 is dit verlaagd van 2,1% naar 1,9% en voor 2014 is dit verder verlaagd naar 1,75%.

9.1.4 Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)

De ABTN beschrijft de wijze waarop het pensioenfonds de middelen beheert en de pensioenregeling toepast. Deze wordt jaarlijks geactualiseerd naar aanleiding van de wet- en regelgeving, het beleid waaronder beleggingen en toeslagen. We hebben positief geadviseerd ten aanzien van de, vooral technische, aanpassingen.

9.1.5 Beleggingen

Het beleid voor duurzaam en verantwoord beleggen wordt voor ons fonds door PGGM als vermogensbeheerder ten uitvoer gebracht. Dit is voor ons fonds een speerpunt. Het in 2012 uitgebrachte advies om de beleggingsportefeuille tegen het licht te houden met als doel een heroverweging ten aanzien van de verschillende producten is in 2013 opgepakt.

De deelnemersraad heeft de totstandkoming van het nieuwe Beleggingsbeleid als een systematisch, iteratief en transparant proces ervaren.

Dit proces was aangevangen met een analyse van de economische omgeving en (de gevolgen van de) wet en regelgeving en met een duidelijk geformuleerde doelstelling voor het beleggingsproces.

Het beleggingsbeleid dient het pensioenfonds te ondersteunen in haar streven naar zo groot mogelijke zekerheid van nominale pensioenaanspraken en haar ambitie om deze zoveel mogelijk waardevast te houden.

Tevens zijn de in het beleggingsplan gemaakte beleggingskeuzes getoetst aan de overwegingen en conclusies van de geïnitieerde ALM studie. Bovendien, zijn de opmerkingen vanuit de beleggingscommissie verwerkt in het beleggingsplan.

De deelnemersraad heeft na frequente gedachteswisseling met en toelichtingen van het bestuur positief geadviseerd over het beleggingsplan 2014. Het beleid met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen is opgenomen in de beleggingsrichtlijnen.

9.1.6 Statuten en reglementen

Het afgelopen jaar zijn er diverse kleine wijzigingen doorgevoerd in de statuten en reglementen, hierover heeft de deelnemersraad advies uitgebracht.

Bestuursmodel

De eerste stappen zijn gezet om tot een nieuw bestuursmodel te komen. Dit is vanuit de overheid verplicht om de pensioenfonds verder te professionaliseren. Op verschillende momenten heeft de deelnemersraad hierover met het bestuur van gedachten kunnen wisselen. We zijn goed meegenomen in het gehele proces tot besluitvorming door het bestuur, ook hierover hebben we uiteindelijk positief geadviseerd.

Wij zien in de gekozen bestuursvorm, een voortzetting van de huidige samenstelling aangevuld met een afgevaardigde vanuit de pensioengerechtigden, een goede afspiegeling van het pensioenfonds.

De invoering van een nieuw bestuursmodel houdt ook in dat het toezicht anders geregeld wordt dan voorheen. Er komt onder andere een raad van toezicht. Over het profiel van de leden van deze raad hebben we het bestuur geadviseerd. We hebben er het volste vertrouwen in dat de procedure om deze leden aan te trekken zal leiden tot een kwalitatief goede raad van toezicht.

Een ander gevolg is dat de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan op houden te bestaan in hun huidige vorm. Er wordt een nieuw orgaan opgericht, het nieuwe verantwoordingsorgaan. De huidige adviesrechten van de deelnemersraad gaan hiernaar over.

9.1.7 Goed pensioenfondsbestuur

Ter vergroting van de professionaliteit en onafhankelijkheid van het pensioenfonds is een eigen bestuursbureau opgericht. Een effectief bestuursbureau kan een bijdrage leveren aan verhoging van de beheersbaarheid, transparantie en efficiënte bedrijfsvoering. Daarnaast biedt het ook ondersteuning voor het bestuur, met name in de uitvoerende taken en controle.

De deelnemersraad concludeerde dat het bestuur een zorgvuldige weg heeft bewandeld in het komen tot een keuze voor invulling van het bestuursbureau en ziet daarmee in de toekomst een ontlasting van het dagelijks bestuur.

Wel benadrukte de deelnemersraad de benodigde onafhankelijkheid (aangezien het bestuursbureau is ondergebracht binnen Syntrus Achmea) en de kostenbeheersing en wenst periodieke informatie en evaluatie te ontvangen over de gekozen inrichting en invulling van het bestuursbureau.

Platform deelnemersraden

De themabijeenkomst Pensioenactualiteiten op 4 oktober 2013 is door meer dan 150 deelnemers van Bedrijfstakpensioenfondsen en Ondernemingspensioenfondsen bijgewoond, waaronder ook twee leden van de deelnemersraad.

9.1.8 Herstelplan

Zoals de afgelopen jaren was ook in 2013 een herstelplan van kracht, dit omdat de dekkinggraad van het fonds onvoldoende was. Een van de maatregelen van het korte termijn herstelplan was een korting per 1 april 2013 indien de dekkinggraad per 31 december 2012 niet op het niveau van dit herstelplan was. Aangezien dit het geval was, is er per 1 april 2013 een korting van 2,8% doorgevoerd. Tevens is aangekondigd dat 31 december 2013 een korting noodzakelijk is als de dekkinggraad geen 104,3% is. Eind 2013 was de financiële positie van het fonds zodanig dat de eerder aangekondigde korting niet doorgevoerd hoefde te worden. Uiteraard stemt dit de deelnemersraad tot tevredenheid. Hiermee is ook een einde gekomen aan het korte termijn herstelplan.

Echter de financiële positie van het fonds is nog niet zodanig goed op peil dat we tevreden kunnen zijn.

De deelnemersraad bedankt het bestuur voor de constructieve en transparante manier van samenwerking.

6 juni 2014

De heer R. van Bergen, voorzitter

Mevrouw D. Borghuis

De heer C. de Wit, vicevoorzitter

De heer T. Termond

9.2 Reactie bestuur

Het bestuur bedankt de deelnemersraad voor de uitgebreide bijdrage in dit jaarverslag. Het toont de inzet en betrokkenheid van de deelnemersraad. Het bestuur waardeert de open en kritische houding van de deelnemersraad. De adviezen en feedback van de deelnemersraad dragen naar de mening van het bestuur bij aan een zorgvuldig besluitvormingsproces.

Het bestuur is van mening dat zij de deelnemersraad te allen tijde en zonder terughoudendheid van relevante informatie heeft voorzien. De uitnodigingen die de voorzitter van het bestuur krijgt om in de vergaderingen van de deelnemersraad een toelichting te geven op bestuursaangelegenheden en vragen te beantwoorden worden als prettig ervaren. Dit bevordert naar de mening van het bestuur de goede samenwerking.

Het verslag van de deelnemersraad geeft naar de mening van het bestuur een goed beeld van de adviezen die de deelnemersraad in de loop van het jaar aan het bestuur gegeven heeft. Het bestuur heeft uiteindelijk besluiten genomen die in lijn liggen van het adviezen van de deelnemersraad.

Het bestuur bedankt de deelnemersraad voor de prettige samenwerking in 2013.

Namens het bestuur,

W.J. Boot

Voorzitter

10 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus de jaarrekening over boekjaar 2013 eindigend op 31 december 2013. In hoofdstuk 11 Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de onafhankelijke accountant van het pensioenfonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

10.1 Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten)

(x € 1.000)	Toelichting *)	2013 EUR	2012 EUR
Activa			
Vastgoedbeleggingen		362.774	362.394
Aandelen		1.264.337	1.200.914
Vastrentende w aarden		1.494.022	1.365.010
Derivaten		56.813	169.041
Overige beleggingen		49.001	165.577
Beleggingen voor risico fonds	10.5.1	<u>3.226.947</u>	<u>3.262.936</u>
Vorderingen en overlopende activa	10.5.2	8.688	5.178
Overige activa	10.5.3	<u>8.023</u>	<u>7.210</u>
		3.243.658	3.275.324
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	10.5.4	203.446	-25.460
Voorziening pensioenverplichting voor risico fonds		2.951.623	3.095.284
Overige technische voorzieningen		28.533	33.591
Technische voorzieningen	10.5.5	<u>2.980.156</u>	<u>3.128.875</u>
Overige schulden en overlopende passiva	10.5.6	<u>60.056</u>	<u>171.909</u>
		3.243.658	3.275.324
*) De nummering verwijst naar de toelichting			
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)		%	%
Nominaal		106,8	99,2

10.2 Staat van baten en lasten

(x € 1.000)	Toelichting	2013 EUR	2012 EUR
Baten			
Premiebijdragen risico fonds	10.6.1	56.964	73.224
Beleggingsresultaten risico fonds	10.6.2	106.134	348.146
Overige baten	10.6.3	14.000	-
		177.098	421.370
Lasten			
Pensioenuitkeringen	10.6.4	93.236	92.429
Pensioenuitvoeringskosten	10.6.5	3.343	3.215
Mutatie Voorziening pensioenverplichting voor risico fonds			
Pensioenopbouw	10.6.6	41.748	57.258
Korting van aanspraken en rechten	10.6.7	-	-88.829
Rentetoevoeging	10.6.8	10.886	45.211
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	10.6.9	-93.548	-92.481
Wijziging marktrente	10.6.10	-97.871	178.574
Wijziging uit hoofde van verzwaring overlevingstafels	10.6.11	-	41.186
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	10.6.12	-255	-447
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	10.6.13	-4.621	-5.132
		-143.661	135.340
Mutatie overige technische voorzieningen	10.6.14	-5.058	-15.921
Saldo overdrachten van rechten	10.6.12	232	285
Herverzekering	10.6.15	100	184
		-51.808	215.532
Saldo van baten en lasten		228.906	205.838

Bestemming van het saldo van baten en lasten

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Algemene Reserve	265.842	212.492
Volatiliteitsreserve	-36.936	-6.654
Saldo van baten en lasten	228.906	205.838

10.3 Kasstroomoverzicht

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	57.187	71.743
Ontvangen w aardeoverdrachten	-	10
Betaalde pensioenuitkeringen	-92.288	-93.671
Betaalde w aardeoverdrachten	-135	-314
Ontvangen uitkeringen van herverekeraars	390	192
Betaalde premies herverekering	-443	-192
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-2.511	-3.768
Ontvangen schenking SUA	8.711	-
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-29.089	-26.000
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	328.755	587.569
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	24.502	19.646
Aankopen beleggingen	-308.479	-568.123
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-4.428	-4.097
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	40.350	34.995
Mutatie liquide middelen	11.261	8.995
Stand liquide middelen per 1 januari	11.157	2.162
Stand liquide middelen per 31 december *)	22.418	11.157

*) De liquide middelen zijn als volgt opgebouwd:

- deel opgenomen onder de Beleggingen voor risico fonds	14.395	3.947
- overige liquide middelen (opgenomen onder de Overige activa)	8.023	7.210
	22.418	11.157

10.4 Algemene toelichting

10.4.1 Inleiding

Het doel van de Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus, statutair gevestigd te De Meern (hierna 'het fonds') is om binnen de werkingssfeer in de branche de deelnemers, gewezen deelnemers en de gepensioneerden te beschermen tegen de gevolgen van ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid. Het fonds geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van de in de branche verplicht gestelde aangesloten werkgevers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota van het fonds.

10.4.2 Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 14 mei 2014 de jaarrekening opgemaakt.

10.4.3 Algemene grondslagen

Vergelijking met voorgand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultatenbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

De gehanteerde valutakoersen op de balansdatum zijn als volgt:

	31 december 2013	31 december 2012
	EUR	EUR
US dollar	1,38	1,32
Japanse yen	144,83	111,00
Engelse pond	0,83	0,81
Zwitserse frank	1,23	1,21
Canadese dollar	1,46	1,31
Australische dollar	1,54	1,27
Zweedse kroon	8,85	8,58

10.4.4 Specifieke grondslagen

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Vastgoedbeleggingen

Directe vastgoedbeleggingen

Directe vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde per 31 december van het boekjaar. De reële waarde van de directe belangen wordt bepaald middels gedurende het jaar uitgevoerde externe taxaties. Bij de bepaling wordt uitgegaan van de onderhandse verkoopwaarde, welke bij aanbidding in verhuurde staat, op de voor het vastgoed meest geschikte wijze, na de beste voorbereiding, door de meest biedende gegadigde - niet zijnde de huurder – zou kunnen worden verkregen.

De kosten van verwerving, bestaande uit notariskosten, verschuldigde overdrachtsbelasting e.d., komen voor rekening van de koper en zijn derhalve in de reële waarde begrepen.

Onroerend goed in ontwikkeling wordt gewaardeerd op basis van gedane uitgaven, inclusief bouwrente, waarbij wordt getoetst of die uitgaven tot waardewijzigingen leiden. Na oplevering worden (her)ontwikkelde objecten naar reële waarde gewaardeerd.

Indirecte vastgoedbeleggingen

Participaties in vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen reële waarde per 31 december van het boekjaar welke is bepaald op basis van het aandeel in de nettovermogenswaarde van het vastgoedfonds.

De reële waarde van het Nederlandse vastgoedfonds is bepaald middels gedurende het jaar uitgevoerde externe taxaties. Per kwartaal wordt een kwart van het aantal registergoederen op basis van "full valuation" getaxateerd door externe taxateurs, conform de richtlijnen ROZ/IPD. De beheerder bepaalt aan het begin van ieder jaar welke registergoederen in welk kwartaal worden getaxateerd. Dit dient een representatieve doorsnede te zijn van de gehele portefeuille. Het deel dat niet extern wordt getaxateerd zal door de externe taxateur een markttechnische update krijgen. De waarde wordt vastgesteld op basis van de externe taxatie welke eerder in het jaar is verricht en wordt opnieuw uitvoerig bekeken en herberekend met de laatste marktgegevens, verhuringen, leegstanden en andere object specifieke omstandigheden.

Aandelen

Aandelen

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in aandelen worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds.

Private equity

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in private equity worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds. De nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds is geschat door de externe manager, het management van de betreffende belegging of de leidende mede investeerder.

Vastrentende waarden

Obligaties

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in obligaties worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds.

Hypotheke

Participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is berekend door middel van de "discounted cash flow"-methode (hierna: DCF-model). Bij de reële waarde

berekening is uitgegaan van een aantal parameters c.q. veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst inclusief het vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCF-model zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Leningen op schuldbekentenissen

De leningen op schuldbekentenissen worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten geamortiseerde kostprijs.

Derivaten

De valutaderivaten en niet-beursgenoteerde rentederivaten worden gewaardeerd op basis van een model waarbij de variabelen uit actieve markten worden afgeleid of waarbij een of meerdere variabelen niet uit een actieve markt zijn af te leiden.

Credit posities in derivaten worden separaat verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva.

Overige beleggingen

Commodities

Participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen die beleggen in grondstoffen (commodities) worden gewaardeerd op het aandeel in de nettovermogenswaarde van het beleggingsfonds.

Geldmarktfondsen

De geldmarktfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde het aandeel van het pensioenfonds in de reële waarden van de financiële instrumenten die PGGM Treasury B.V. aanhoudt voor rekening en risico van haar opdrachtgevers.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Alle vorderingen en overlopende activa hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemene reserve

Deze reserve is dat deel van het vermogen dat resteert nadat via de resultaatbestemming de vereiste reserves, waaronder de volatiliteitsreserve, op het gewenste niveau zijn gebracht. Er is geen sprake van een maximering van de algemene reserve.

Volatiliteitsreserve

De volatiliteitsreserve is gelijk aan het aanwezige vermogen, voor zover dit de verplichtingen van het fonds te boven gaat en gemaximeerd op het niveau dat binnen het FTK in de evenwichtssituatie benodigd is. Deze volatiliteitsreserve is te zien als een beklemd deel van het vermogen van het fonds.

Bestemmingsreserve speciale projecten

Met ingang van 2005 wordt deze bestemmingsreserve aangehouden. Deze bestemmingsreserve is ter financiering van speciale projecten. De jaarlijkse kosten worden aan deze reserve onttrokken.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichting voor risico fonds

De voorziening pensioenverplichting voor risico fonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen.

Rekenrente

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Vanaf eind 2012 betreft dit een rentetermijnstructuur op basis van een driemaands gemiddelde met toepassing van de Ultimate Forward Rate (UFR). Het hanteren van de UFR houdt in dat voor looptijden van 21 jaar en langer een aangepaste rentetermijnstructuur wordt gehanteerd.

De berekeningen zijn uitgevoerd op de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen.

Toegepaste sterftegrondslagen /partnerfrequentie:

1. Voor mannen zijn de sterftékansen ontleend aan AG Prognosetafel 2012-2062. Het fonds gebruikt correcties voor ervaringssterfte die op fondsniveau zodanig zijn dat aangesloten wordt bij de per individu op basis van een externe maatstaf vastgestelde ervaringssterfte.
2. Voor vrouwen zijn de sterftékansen ontleend aan AG Prognosetafel 2012-2062. Het fonds gebruikt correcties voor ervaringssterfte die op fondsniveau zodanig zijn dat aangesloten wordt bij de per individu op basis van een externe maatstaf vastgestelde ervaringssterfte.
3. Voor wezen zijn geen sterftékansen in aanmerking genomen.
4. De man is verondersteld drie jaar ouder te zijn dan zijn vrouw.
5. Voor uitgesteld partnerpensioen naast uitgesteld ouderdompensioen bedraagt de partnerfrequentie voor mannen 0,01 op 18-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,50 op 25-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,90 op de leeftijd van 35 jaar, is voor de leeftijden van 35 tot 65 jaar 0,90 en wordt bij ingang van het ouderdompensioen op 65 jaar op 100% gesteld.
6. Voor uitgesteld partnerpensioen naast uitgesteld ouderdompensioen bedraagt de partnerfrequentie voor vrouwen 0,05 op 18-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,75 op 25-jarige leeftijd, vervolgens regelmatig oplopend tot 0,85 op de leeftijd van 30 jaar, is 0,85 voor de leeftijden van 30 tot en met 50 jaar, neemt daarna regelmatig af tot 0,71 op 64-jarige leeftijd en wordt bij ingang van het ouderdompensioen op 65 jaar op 100% gesteld.
7. Voor uitgesteld partnerpensioen naast ingegaan ouderdompensioen wordt gebruik gemaakt van het bepaalde systeem, waarbij alleen voor aanwezige partners een contante waarde wordt berekend.

Spaarfonds gemoedsbezwaarden

Het fonds kan individuele vrijstelling van deelneming aan de verplichte pensioenregelingen aan een werknemer verlenen, indien deze gemoedsbezwaren heeft tegen iedere vorm van verzekering. De werkgever is een spaarbijdrage aan het fonds verschuldigd. Deze spaarbijdrage is gelijk aan de premie die bij de werkgever in rekening zou zijn gebracht als er geen vrijstelling was verleend. Op grond van de CAO komt 45% van de spaarbijdrage ten laste van de werknemer. De spaarbijdragen worden op een fictieve spaarrekening gestort, waaraan jaarlijks rente wordt toegevoegd. Deze rente is tot aan de ingang van de pensioenvervangende uitkering gelijk aan het voortschrijdende gemiddelde rendement op de beleggingen van het fonds over de afgelopen vijf boekjaren en vervolgens verminderd met een half procent en daarna naar beneden afgerond op een veelvoud van een vierde procent. De gespaarde bijdragen van de gemoedsbezwaarde worden na het bereiken van de 65-jarige leeftijd in gelijke termijnen aan betrokkene gedurende 15 jaren uitgekeerd. Bij overlijden van de gemoedsbezwaarde voordat de uitkeringen zijn ingegaan, wordt het saldo in gelijke termijnen gedurende 15 jaar aan de partner uitgekeerd. Bij overlijden van de gemoedsbezwaarde na ingang van de uitkering, worden de uitkeringen gedurende de resterende periode voortgezet ten behoeve van de partner.

Voorziening uitloopriscio PVD

De voorziening uitloopriscio PVD wordt berekend als de som van de PVD-opslagen van de laatste twee boekjaren. Hierdoor komt jaarlijks de PVD-opslag van boekjaar-2 beschikbaar ter dekking van de kosten van ingang premievrijstelling als gevolg van ingang arbeidsongeschiktheid voor deelnemers met een eerste ziekte dag in de loop van boekjaar-2.

Voorziening excassokosten

De voorziening voor excassokosten wordt berekend op basis van vaste bedragen deelnemer, slaper en gepensioneerde. De contante waarde van deze vaste bedragen is vastgesteld op basis van de reële rentetermijnstructuur, zodat hierdoor ook rekening gehouden is met de toekomstige indexatie van de uitvoeringskosten.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

10.4.5 Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico fonds

Onder premiebijdragen risico fonds wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen, alsmede premies van de Stichting Voortzetting Pensioenverzekering (FVP). Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Korting van aanspraken en rechten

Dit betreft de korting op de aanspraken en rechten per 1 april 2013.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de nominale waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Wijziging uit hoofde van verzwaring overlevingstafels

Vanaf boekjaar 2012 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel 2012-2062 van het Actuarieel Genootschap (AG). De AG-Prognosetafel 2012-2062 houdt rekening met de voorzienbare trend in overlevingskansen in van de gehele Nederlandse bevolking. De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte.

Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

De onder dit hoofd opgenomen mutaties van de voorziening hebben betrekking op de kanssystemen.

Mutatie overig technische voorzieningen

Deze zijn berekend op basis van de voor de balansposten gehanteerde grondslagen.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Herverzekering

Het nog niet gefinancierde gedeelte van het nabestaandenpensioen (ANW hiaat) wordt jaarlijks op risicobasis herverzekerd. Daarnaast wordt het risico van voortzetting van de pensioenopbouw bij gedeeltelijke of gehele arbeidsongeschiktheid van de deelnemer (WIA excedent) herverzekerd in de vorm van risicokapitaal.

Herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft.

Uitkeringen door de herverzekeraar worden verantwoord in de periode waarop de verzekerde gebeurtenis zich voordoet.

Het winstaandeel uit hoofde van de herverzekeringen wordt achteraf verantwoord nadat de afrekeningen zijn opgesteld.

10.4.6 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

10.5 Toelichting op de Balans

10.5.1 Beleggingen voor risico fonds

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Ultimo 2013						
<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	356.795	1.225.891	1.476.560	28.583	52.179	3.140.008
Beleggings- debiteuren	3.979	38.446	6.960	-	-	49.385
Liquide middelen	3.893	-	10.502	-	-	14.395
Beleggings- crediteuren	-1.893	-	-	-	-3.178	-5.071
	362.774	1.264.337	1.494.022	28.583	49.001	3.198.717
Negatieve derivaten verantwoord aan passiefzijde				28.230		28.230
Stand per 31 december 2013	362.774	1.264.337	1.494.022	56.813	49.001	3.226.947
Ultimo 2012						
<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	358.049	1.187.393	1.364.211	153.346	168.478	3.231.477
Beleggings- debiteuren	3.290	13.521	798	-	-	17.609
Liquide middelen	3.946	-	1	-	-	3.947
Beleggings- crediteuren	-2.891	-	-	-	-2.901	-5.792
	362.394	1.200.914	1.365.010	153.346	165.577	3.247.241
Negatieve derivaten verantwoord aan passiefzijde				15.695		15.695
Stand per 31 december 2012	362.394	1.200.914	1.365.010	169.041	165.577	3.262.936

Het pensioenfonds belegt niet in ondernemingen die pensioenpremies betalen aan het pensioenfonds.

Ontvangen zekerheden inzake uitgeleende effecten

Binnen de beleggingsfondsen worden effecten uitgeleend (securities lending). Voor deze uitgeleende effecten heeft het pensioenfonds zekerheden ontvangen in de vorm van staatsleningen, uitgegeven door investment grade landen.

Hieronder is een toelichting opgenomen inzake de uitgeleende effecten en ontvangen zekerheden:

Waarde van uitgeleende effecten

(x € 1.000)	31 december 2013 EUR	31 december 2012 EUR
Aandelen	27.038	30.005
	27.038	30.005

Ontvangen zekerheden inzake uitgeleende effecten

(x € 1.000)	31 december 2013 EUR	31 december 2012 EUR
Ontvangen staatsleningen voor uitgeleende aandelen	28.646	32.436
	28.646	32.436

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie**Ultimo 2013**

(x € 1.000)	Vastgoed- beleggingen EUR	Aandelen EUR	Vastrentende waarden EUR	Derivaten EUR	Overige beleggingen EUR	Totaal EUR
Stand per 1 januari 2013	358.049	1.187.393	1.364.211	153.346	168.478	3.231.477
Aankopen / verstrekkingen	34.666	66.521	173.195	40.132	-6.035	308.479
Verkopen/ aflossingen	-25.512	-271.265	-44.802	-32.445	-111.704	-485.728
Herw aardering	-10.408	243.242	-16.044	-132.450	1.440	85.780
Stand per 31 december 2013	356.795	1.225.891	1.476.560	28.583	52.179	3.140.008

Ultimo 2012

(x € 1.000)	Vastgoed- beleggingen EUR	Aandelen EUR	Vastrentende waarden EUR	Derivaten EUR	Overige beleggingen EUR	Totaal EUR
Stand per 1 januari 2012	348.036	1.025.014	1.199.838	74.344	123.070	2.770.302
Aankopen / verstrekkingen	31.369	246.236	188.198	100.884	1.436	568.123
Verkopen/ aflossingen	-8.140	-240.619	-134.793	-40.759	-14.373	-438.684
Herw aardering	-13.216	156.762	110.968	18.877	58.345	331.736
Stand per 31 december 2012	358.049	1.187.393	1.364.211	153.346	168.478	3.231.477

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van (afgeleide) marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten.

(x € 1.000)	marktnoteringen direct EUR	marktnoteringen afgeleid EUR	waarderingmodellen- en technieken EUR	totaal EUR
Actief per 31 december 2013				
Vastgoedbeleggingen	-	-	356.795	356.795
Aandelen	-	1.193.973	31.918	1.225.891
Vastrentende waarden	-	1.205.281	271.279	1.476.560
Derivaten	-	-	28.583	28.583
Overige beleggingen	52.179	-	-	52.179
	52.179	2.399.254	688.575	3.140.008
Passief per 31 december 2013				
Derivaten	-	-	-28.230	-28.230
Actief per 31 december 2012				
Vastgoedbeleggingen	-	-	358.049	358.049
Aandelen	-	1.164.716	22.677	1.187.393
Vastrentende waarden	-	1.126.601	237.610	1.364.211
Derivaten	-	-	153.346	153.346
Overige beleggingen	58.070	110.408	-	168.478
	58.070	2.401.725	771.682	3.231.477
Passief per 31 december 2012				
Derivaten	-	-	-15.695	-15.695

Schatting van reële waarde

- Vastgoed

De beleggingen in vastgoed opgenomen op basis van waarderingmodellen en -technieken betreffen zowel direct als indirect vastgoed. De reële waarde van het vastgoed is gebaseerd op taxatiewaarde. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert, conform de richtlijnen ROZ/IPD, eigen uitgangspunten. De richtlijnen geven aan dat voor de waardebepaling in dit geval moet worden uitgegaan van de

verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen.

- Aandelen
Het deel van de aandelen waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld, betreft hoofdzakelijk de private equity beleggingen. De berekeningsgrondslag staat vermeld in de algemene toelichting op de grondslagen.
- Vastrentende waarden
Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld, betreft hoofdzakelijk de leningen op schuldbekentenis en hypotheekfondsen. De berekeningsgrondslag staat vermeld in de algemene toelichting op de grondslagen.
- Derivaten
Bij de schatting van de reële waarde van derivaten wordt uitgegaan van verwachte toekomstige kasstromen.

Belegde waarden in vastgoed

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Direct vastgoed	214.009	239.046
Indirect vastgoed	142.786	119.003
Stand per 31 december	356.795	358.049

Belegde waarden in aandelen

(x € 1.000)	2013 Niet-beurs- genoteerd EUR	2012 Niet-beurs- genoteerd EUR
Direct aandelen	2.677	2.633
Indirect beleggingsfondsen:		
- Aandelenbeleggingsfondsen	1.193.973	1.164.716
- Private Equity	29.241	20.044
Stand per 31 december	1.225.891	1.187.393

Belegde waarden in vastrentende waarden

(x € 1.000)	2013 Niet-beurs- genoteerd EUR	2012 Niet-beurs- genoteerd EUR
Directe vastrentende waardenbeleggingen:		
- Leningen op schuldbekentenissen	536	936
	536	936
Indirecte vastrentende waardenbeleggingen:		
- Obligatiebeleggingsfondsen	1.204.745	1.127.074
- Hypotheekfondsen	271.279	236.201
	1.476.024	1.363.275
Stand per 31 december	1.476.560	1.364.211

Belegde waarden in derivaten

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Rentederivaten		
Positieve waarde	56.813	169.041
Negatieve waarde	28.230	11.615
	<u>28.583</u>	<u>157.426</u>
Valutaderivaten		
Positieve waarde	-	-
Negatieve waarde	-	4.080
	<u>-</u>	<u>-4.080</u>
Stand per 31 december	28.583	153.346

Specifieke financiële instrumenten (derivaten)

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico en het renterisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat altijd wordt gewerkt met onderpand.

Gebruik wordt gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn beursgenoteerde termijncontracten met verplichte levering van onderliggende financieel instrument in de toekomst tegen een vooraf vastgestelde prijs. Door middel van aandelenfutures wordt aandelenrisico afgedekt.
- Valutatermijncontracten (FX currency forward): dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.
- Renteswaps: dit betreft met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Door middel van swaps kan het pensioenfonds de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloeden.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2013:

Type contract (x € 1.000)	Contractom vang EUR	Actuele waarde activa EUR	Actuele waarde passiva EUR
Rentesw aps 2030-2034	411.996	27.745	-3.505
Rentesw aps 2035-2039	18.872	4.516	-
Rentesw aps 2040-2044	339.983	18.210	-6.536
Rentesw aps 2050-2054	235.159	3.409	-7.272
Rentesw aps 2060-2065	142.518	2.933	-10.917
Aandelenfutures (short)	1.120.797	-	-
	2.269.325	56.813	-28.230

Aandelenfutures worden gebruikt door het fonds om het aandelenrisico tijdelijk af te dekken. De futures worden elke dag afgerekend, waardoor de waarde per balansdatum nihil is. De exposure van deze futures is € 1.121 miljoen. De resterende looptijd van deze futures is korter dan een maand.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2012:

Type contract (x € 1.000)	Contractom vang EUR	Actuele waarde activa EUR	Actuele waarde passiva EUR
Rentesw aps 2030-2034	492.260	73.919	-1.724
Rentesw aps 2035-2039	36.593	6.999	-1.364
Rentesw aps 2040-2044	312.175	51.844	-3.417
Rentesw aps 2050-2054	245.246	25.221	-
Rentesw aps 2060-2065	142.518	11.058	-5.110
FX Currency Forw ard USD	196.418	-	-2.408
FX Currency Forw ard CHF	14.496	-	-18
FX Currency Forw ard JPY	32.011	-	-1.654
	1.471.717	169.041	-15.695

Belegde waarden in overige beleggingen

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Commodities	-	110.408
Geldmarktfondsen	52.179	58.070
Stand per 31 december	52.179	168.478

Voor de uitvoering van vermogensbeheer houdt PGGM Vermogensbeheer B.V. op naam van PGGM Treasury B.V. bankrekeningen en geldmarktinstrumenten aan voor rekening en risico van het pensioenfonds. Het economisch eigendom van bedoelde bankrekeningen en geldmarktinstrumenten ligt bij het pensioenfonds en het juridisch eigendom ligt bij PGGM Treasury B.V. Ultimo verslagperiode gaat het om een vordering van € 52 miljoen (ultimo 2012: € 58 miljoen) waarvan het pensioenfonds alleen het economisch eigendom houdt. In de jaarrekening is dit bedrag gepresenteerd als Geldmarktfondsen. Van de Geldmarktfondsen ultimo 2013 staat nagenoeg gehele bedrag niet ter vrije beschikking. Dit betreft saldi op margin accounts die in verband met futureposities worden aangehouden.

Beleggingsdebiteuren

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Te vorderen bedragen uit hoofde van:		
- dividend	8.472	2.460
- dividendbelasting	2.005	1.206
- af te wikkelen beleggingstransacties	38.446	13.521
- huur	462	422
Stand per 31 december	49.385	17.609

Beleggingscrediteuren

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Nog af te wikkelen transacties	-3.178	-2.901
Inzake vastgoedbeleggingen	-1.893	-2.891
Stand per 31 december	-5.071	-5.792

10.5.2 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Vordering op werkgevers	2.865	3.066
Pensioenen	8	88
Waardeoverdrachten	28	27
Rekening-courant herverzekeraar	5	52
Administratiekosten Syntrus Achmea Pensioenbeheer	-	736
Rekening-courant gelieerd VUT-fonds	5.782	1.209
Stand per 31 december	8.688	5.178

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Nadere specificatie 'Vorderingen op werkgevers'

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Werkgevers	5.892	4.203
Voorziening premievorderingen	-3.027	-1.137
Stand per 31 december	2.865	3.066

In 2013 is een bedrag van € 1.890 toegevoegd aan de voorziening premievorderingen (2012: toevoeging € 251).

Rekening-courant gelieerd VUT-fonds

Het pensioenfonds verzorgt de uitkeringen van de deelnemers van de Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA) inzake de aanvullende regeling. De betaalde uitkeringen door het pensioenfonds worden achteraf verrekend met de SUA. Tevens heeft de SUA een schenking van € 14 miljoen toegezegd waarvan er € 8,7 miljoen is ontvangen door het pensioenfonds in 2013. Inzake de schenking door de SUA wordt verwezen naar 10.6.3 Overige baten.

10.5.3 Overige activa

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Staalbankiers	8.023	7.210
Stand per 31 december	8.023	7.210

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

10.5.4 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

(x € 1.000)	Volatiliteits- reserve EUR	Bestemmings- reserve EUR	Algemene reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 31 december 2012	539.692	2.135	-567.287	-25.460
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-36.936	-	265.842	228.906
Stand per 31 december 2013	502.756	2.135	-301.445	203.446

(x € 1.000)	Volatiliteits- reserve EUR	Bestemmings- reserve EUR	Algemene reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 31 december 2011	546.346	2.135	-779.779	-231.298
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-6.654	-	212.492	205.838
Stand per 31 december 2012	539.692	2.135	-567.287	-25.460

Solvabiliteit

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Aanw ezig vermogen	3.183.295	106,8	3.103.132	99,2
Af: technische voorzieningen op FTK-w aardering*	2.979.849	100,0	3.128.592	100,0
Eigen vermogen	203.446	6,8	-25.460	-0,8
Af: vereist eigen vermogen	502.756	16,9	539.692	17,3
Vrij vermogen	-299.310	-10,1	-565.152	-18,1
Minimaal vereist eigen vermogen	128.948	4,3	132.699	4,2
Dekkingsgraad (nominaal)		106,8		99,2

*: Bij de bepaling van de technische voorzieningen op FTK-waardering is geen rekening gehouden met het spaarfonds gemoedsbezwaarden.

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel van DNB. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting 10.5.7 Risicobeheer en derivaten.

De (nominale) dekkingsgraad is als volgt berekend: (Totale activa -/- schulden) / Technische voorzieningen * 100%.

Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereist eigen vermogen bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen, maar wel tenminste gelijk aan het minimale vereist eigen vermogen, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van reservetekort.

De solvabiliteit van het pensioenfonds is niet toereikend. Er is sprake van een reservetekort ultimo 2013. Ultimo 2012 was er sprake van een dekkingstekort.

Op 17 januari 2013 heeft het bestuur, op basis van de financiële positie van het fonds op 31 december 2012, het besluit genomen om de aanspraken en rechten van alle deelnemers met 2,8% te verlagen. Deze verlaging is verwerkt in het boekjaar 2012.

In februari 2014 heeft de evaluatie van het herstelplan plaatsgevonden. In de evaluatie is rekening gehouden met de volgende maatregelen die in de ABTN 2014 zijn opgenomen:

- verlaging van het opbouwpercentage naar 1,75% in 2014;
- geen toeslagverlening aan alle deelnemers in 2014;

- het premiepercentage van 30,3% wordt gehandhaafd in 2014.

Op basis van de bovenstaande maatregelen en de dekkingsgraad ultimo 2013 heeft het bestuur geconcludeerd dat een extra korting in 2014 niet noodzakelijk is.

Herstelplan

In 2013 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van de evaluatie herstelplan, welke bij DNB is ingediend in februari 2013, als volgt ontwikkeld:

	Werkelijk 2013 %	Evaluatie herstelplan 2013 %
Dekkingsgraad per 1 januari	99,2%	96,7%
Premie	0,5%	0,6%
Uitkeringen	0,0%	-0,1%
Toeslagverlening	0,0%	2,8%
Verandering van de rentetermijnstructuur	3,2%	0,0%
Rendement op beleggingen	3,0%	4,2%
Overige oorzaken en kruiseffecten	0,9%	0,1%
Dekkingsgraad per 31 december	106,8%	104,3%

De dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2013 106,8% en liep daarmee voor op de evaluatie herstelplan dat uitgaat van 104,3% op die datum.

In de evaluatie herstelplan is rekening gehouden met de korting van 2,8%, terwijl deze korting is verwerkt in de stand van 1 januari 2013.

In de evaluatie herstelplan is geen rekening gehouden met het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur, het werkelijke effect is 3,2%.

10.5.5 Technische voorzieningen

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichting voor risico fonds

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Stand per 1 januari	3.095.284	2.959.944
Pensioenopbouw	41.748	57.258
Korting van aanspraken en rechten	-	-88.829
Rentetoevoeging	10.886	45.211
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-93.548	-92.481
Wijziging marktrente	-97.871	178.574
Wijziging uit hoofde van verzwaaring overlevingstafels	-	41.186
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-255	-447
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-4.621	-5.132
Stand per 31 december	2.951.623	3.095.284

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

Specificatie voorziening pensioenverplichting voor risico fonds

(x € 1.000)	Aantal	2013 EUR	Aantal	2012 EUR
Actieve deelnemers	7.063	642.147	8.693	909.081
Pensioengerechtigden	11.972	1.287.724	11.223	1.292.970
Gew ezen deelnemers	26.883	1.021.752	26.012	893.233
Stand per 31 december	45.918	2.951.623	45.928	3.095.284

Specificatie overige technische voorzieningen

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Spaarfonds gemoedsbezwaarden	307	283
Voorziening uitloopriscio PVD	2.130	3.938
Voorziening excassokosten	26.096	29.370
Stand per 31 december	28.533	33.591

Mutatieoverzicht Spaarfonds gemoedsbezwaarden

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	283	246
Dotatie	12	23
Interestvergoeding	12	14
Stand per 31 december	307	283

Mutatieoverzicht Voorziening uitlooprisico PVD

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	3.938	5.314
Dotatie	907	1.223
Onttrekking	-2.715	-2.599
Stand per 31 december	2.130	3.938

Mutatieoverzicht Voorziening excassokosten

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	29.370	43.952
Dotatie	-2.802	-13.817
Onttrekking	-472	-765
Stand per 31 december	26.096	29.370

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling van het pensioenfonds betreft een middelloonregeling.

Het ouderdomspensioen is gelijk aan 1,9% van de som van de pensioengrondslagen, waarover premie aan het pensioenfonds is betaald. De pensioengrondslag is gelijk aan het (gemaximeerde) pensioensalaris minus de franchise.

De vroegste aanvangsleeftijd is 21 jaar, de pensioendatum is de 65-jarige leeftijd. Het is mogelijk het pensioen te vervroegen. De vroegst mogelijke pensioendatum is 60 jaar.

Het nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het verzekerde ouderdomspensioen. Per kind bedraagt het wezenpensioen 15% van het verzekerde ouderdomspensioen. Werknemers die jonger zijn dan 21 jaar zijn op risicobasis verzekerd voor nabestaanden en wezenpensioen.

Deelnemers kunnen vrijwillig bij het fonds verzekerd zijn; het betreft aanvullende regelingen op de verplichte verzekering.

Het gaat om een excedentverzekering voor pensioengevende lonen c.q. heffingslonen boven het maximum loon.

Directeuren in de branche kunnen ook vrijwillig bij het fonds verzekerd zijn.

10.5.6 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Te verrekenen premies	886	864
Pensioenen	-	1
Schulden uit hoofde van collateral management	28.473	152.949
Valutaderivaten risico pensioenfonds	-	4.080
Rentederivaten risico pensioenfonds	28.230	11.615
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.808	1.655
Waardeoverdrachten	98	-
Kosten	547	727
Overlopende passiva	14	18
Stand per 31 december	60.056	171.909

De schulden uit hoofde van collateral management hebben betrekking op ontvangen liquiditeiten (als zekerheid) in verband met de positieve reële waarde van derivatenposities.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

10.5.7 Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Technische voorzieningen (FTK-w aardering)		2.979.849		3.128.592
Buffers:				
S1 Renterisico	167.789		145.792	
S2 Risico zakelijke w aarden	385.176		417.386	
S3 Valutarisico	43.881		142.701	
S4 Grondstoffenrisico	-		38.882	
S5 Kredietrisico	47.636		47.819	
S6 Verzekeringstechnisch risico	86.182		103.863	
S7 Liquiditeitsrisico	-		-	
S8 Concentratierisico	-		-	
S9 Operationeel risico	-		-	
Diversificatie-effect	-227.908		-356.751	
Totaal S (vereiste buffers)		<u>502.756</u>		<u>539.692</u>
Vereist eigen vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		3.482.605		3.668.284
Aanw ezig vermogen (totaal activa - schulden)		<u>3.183.295</u>		<u>3.103.132</u>
Tekort		-299.310		-565.152

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt gebruik gemaakt van de standaardmethode van DNB met daarin een opslag in S2 voor actief beheer in opkomende markten (emerging markets). Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix in de evenwichtssituatie.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid
- herverzekeringsbeleid
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 – S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het risico zakelijke waarden, het valutarisico en het grondstoffenrisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity, maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de markttrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

(x € 1.000)	Waarde balanspost	Duration	Duration
	31 december 2013	31 december 2013	31 december 2012
	EUR		
Vastrentende waarden (voor derivaten)	1.476.560	5,4	5,3
Vastrentende waarden (na derivaten)	1.476.560	17,4	20,0
Duration van de technische voorzieningen	2.979.849	16,9	17,5

Op balansdatum is de duration van de beleggingen voor derivaten aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, waardoor de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Het pensioenfonds heeft gekozen voor een strategische afdekking van het renterisico van 50%, met een bandbreedte van 45% -55% en maandelijkse herbalancering bij over- of onderschrijding van de bandbreedte. De afdekking is gerealiseerd door middel van langlopende obligaties en renteswaps. Ultimo 2013 is de feitelijke afdekking van het renterisico ca. 51% (2012: 51%).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	135.740	9,1	146.858	10,8
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	603.613	40,4	525.938	38,5
Resterende looptijd > 5 jaar	754.669	50,5	692.214	50,7
	1.494.022	100	1.365.010	100

Risico zakelijke waarden (S2)

Risico zakelijke waarden is het risico van waardewijzigingen van aandelen en vastgoed als gevolg van onzekerheid in de marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren.

Het risico zakelijke waarden wordt beheerst door het fonds, met als belangrijkste beheersmaatregel een weloverwogen spreiding van de onderliggende beleggingen. In aanvulling hierop heeft het fonds eind 2013, ter afdekking van het aandelenrisico, short posities ingenomen op een aantal aandelenindices door verkoop van futures. Hiermee heeft het fonds beoogd om schommelingen in de nominale dekkingsgraad ultimo verslagjaar te beperken, dit ter voorkoming van een extra korting van aanspraken en rechten van deelnemers in 2014.

De segmentatie van vastgoed naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Kantoren	64.547	17,8	73.824	20,4
Winkels	89.685	24,7	94.813	26,2
Woningen	132.530	36,6	137.079	37,8
Participatie in vastgoedmaatschappijen	66.077	18,2	46.942	13,0
Overige	9.935	2,7	9.736	2,6
	362.774	100	362.394	100

De segmentatie van vastgoed naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Europa	356.302	98,2	359.979	99,3
Noord-Amerika	4.642	1,3	1.708	0,5
Opkomende markten	1.830	0,5	707	0,2
	362.774	100	362.394	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Consumptiegoederen	267.248	21,1	271.985	22,6
Energie	103.781	8,2	102.811	8,6
Financiële instellingen	285.894	22,6	236.776	19,7
Gezondheidszorg	137.783	10,9	126.289	10,5
Industrie	121.234	9,6	122.466	10,2
Informatietechnologie	147.191	11,7	122.862	10,2
Grondstoffen	73.865	5,8	83.466	7,0
Telecommunicatie	53.939	4,3	67.280	5,6
Nutsbedrijven	44.161	3,5	46.935	3,9
Overige	29.241	2,3	20.044	1,7
	1.264.337	100	1.200.914	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
Europa	347.752	27,5	303.024	25,2
Noord-Amerika	566.513	44,8	518.370	43,2
Verre Oosten	156.232	12,4	147.633	12,3
Opkomende markten	193.840	15,3	231.887	19,3
	1.264.337	100	1.200.914	100

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2013 € 1.267.629 (2012: € 1.349.753). Van dit bedrag is 84% (2012: 55%) afgedekt middels valutaderivaten. Per einde boekjaar is de balanswaarde van de uitstaande valutaderivaten € nihil (2012: € – 4.080). De valutaderivaten worden aangehouden door de beleggingsfondsen waar het pensioenfonds in belegt. Bij het optellen van het bovenstaande overzicht wordt gebruik gemaakt van de 'look through' methode waardoor deze derivaten zichtbaar zijn gepresenteerd.

Het valutarisico voor- en na afdekking door valutaderivaten wordt in onderstaande tabel weergegeven:

(x € 1.000)	31 december		31 december	
	EUR	EUR	EUR	EUR
	vóór	valuta-derivaten	netto positie (na)	netto positie (na)
EUR	1.959.318	1.061.992	3.021.310	2.656.407
GBP	124.337	-125.015	-678	-980
JPY	91.246	-92.391	-1.145	29.913
USD	697.706	-667.647	30.059	244.732
Overige	354.340	-176.939	177.401	332.864
	3.226.947	-	3.226.947	3.262.936

Grondstoffenrisico (S4)

Grondstoffenrisico is de mogelijke impact op de waarde van de beleggingen als gevolg van onzekerheid over de marktprijzen van de grondstoffen.

Als gevolg van het gewijzigde beleggingsbeleid in 2013 is de belegging in de grondstoffen (commodities) volledig verkocht. Daarom wordt in de bepaling van het vereist eigen vermogen geen buffer voor dit risico aangehouden.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

De verdeling van vastrentende waarden naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2013	31 december 2012
	EUR	EUR
Europa	1.163.202	1.031.594
Noord-Amerika en overig dollarzone	157.843	154.768
Azië	15.731	17.965
Opkomende markten	157.246	160.683
	1.494.022	1.365.010

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
AAA	239.937	16,0	204.325	15,0
AA	279.387	18,7	229.889	16,8
A	291.411	19,5	327.406	24,0
BBB	238.642	16,0	217.516	15,9
BB en lagere rating	123.778	8,3	122.685	9,0
Geen rating*	320.867	21,5	263.189	19,3
	1.494.022	100	1.365.010	100

*: Betreft grotendeels participaties in hypotheekfondsen.

Verzekeringstechnische risico (S6)

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG prognosetafel 2012-2062 met adequate correcties voor fondsspecifieke ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Het nog niet gefinancierde gedeelte van het nabestaandenpensioen (ANW hiaat) wordt jaarlijks herverzekerd op risicobasis.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het arbeidsongeschiktheidsrisico is door het fonds herverzekerd.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagtoezegging voorwaardelijk is.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Op basis van het periodiek uitvoeren van stress scenario's heeft het fonds haar liquiditeitspositie gedurende het verslagjaar beoordeeld. Hiermee is beoordeeld in hoeverre het fonds, ten tijde van stress op financiële markten, in staat is om aan haar financiële verplichtingen op korte termijn te voldoen. Op basis van de uitgevoerde stress scenario's is geconcludeerd dat het fonds in staat is haar financiële verplichtingen na te komen in geval van stress op financiële markten. Bij de bepaling van het vereist vermogen is het liquiditeitsrisico vooralsnog op nihil gesteld.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december de volgende posten (percentage ten opzichte van het balanstotaal ultimo 2013 respectievelijk ultimo 2012):

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2013		31 december 2012	
	EUR	%	EUR	%
<u>Obligaties</u>				
Staatsobligaties Duitsland	170.498	5%	145.908	4%
Staatsobligaties Frankrijk	182.229	6%	128.384	4%
	<u>352.727</u>		<u>274.292</u>	

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

Overige niet-financiële risico's

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

10.5.8 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Contractuele verplichtingen

Administratiekosten

Inzake het voeren van de administratie van het fonds is een administratieovereenkomst gesloten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer tot en met eind 2015.

De jaarlijkse kosten variëren en zijn afhankelijk van de hoeveelheid werkzaamheden, maar bedragen ca. € 2.000.

Vermogensbeheerkosten

Het fonds heeft de beleggingen uitbesteed aan verschillende vermogens beheerders. Met PGGM loopt een contract tot en met eind 2014, de jaarlijkse kosten bedragen ca. € 1.200.

Daarnaast heeft het fonds een contract gesloten met Syntrus Achmea Real Estate & Finance tot en met eind 2014, de jaarlijkse kosten bedragen ca. € 2.500.

Investing- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2013	31 december 2012	Maximale looptijd
	EUR	EUR	
Private equity	44.713	53.704	10 jaar
Vastgoed (inclusief infrastructuur)	56.812	40.732	14 jaar
Hypotheekfonds	150.000	-	1 jaar
	251.525	94.436	

Collateral management

Inzake de verplichtingen in verband met collateral management wordt verwezen naar 10.5.1 beleggingen voor risico fonds.

10.5.9 Verbonden partijen

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar 10.6.5 Pensioenuitvoeringskosten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

Transacties met het gelieerde VUT-fonds

Het pensioenfonds verzorgt de uitkeringen van de deelnemers van de Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA) inzake de aanvullende regeling. Gedurende 2013 is er € 493 betaald aan deze deelnemers door het pensioenfonds. In 2014 wordt dit bedrag volledig verrekend met de SUA. Over de schenking door de SUA in 2013 wordt verwezen naar 10.6.3 Overige baten.

10.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

10.6.1 Premiebijdragen risico fonds

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Verplichte verzekering w erkgevers- en w erknemersgedeelte	55.193	70.807
Aanvullende verzekering	448	571
Vrijw illige voortgezette verzekering	1.981	2.539
ANW-hiaatverzekering	94	152
Bijdragen spaarfondsgemoedsbezw aarden	12	23
FVP bijdragen	961	1.339
Mutaties inzake voorziening premievorderingen	-1.890	-251
Afschrijving premievorderingen	165	-1.956
	56.964	73.224

Als gevolg van de daling van de werkgelegenheid in architectenbranche is het aantal premiebetalende deelnemers gedaald, dit leidt tot een daling in de premiebijdragen.

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Kostendekkende premie	51.451	69.973
Feitelijke premie	58.689	74.758
Gedempte kostendekkende premie	45.343	54.255

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De feitelijke premie is exclusief mutaties inzake voorzieningen premievorderingen en afschrijving premievorderingen.

Het fonds hanteert voor de jaarlijkse toetsing van de hoogte van de kostendekkende premie een gedempte kostendekkende premie. Hierbij wordt de gedempte kostendekkende premie jaarlijks vastgesteld op basis van het gemiddelde van de nominale rentetermijnstructuur van de afgelopen 60 maanden.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Actuarieel benodigde premies	41.415	56.923
Opslag voor uitvoeringskosten	2.871	2.690
Opslag voor instandhouden vereist vermogen	7.165	10.360
	51.451	69.973

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Actuarieel benodigde premies	36.208	43.625
Opslag voor uitvoeringskosten	2.871	2.690
Opslag voor instandhouden vereist vermogen	6.264	7.940
	45.343	54.255

10.6.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

(x € 1.000)	2013	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
		EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen		16.292	-10.408	-1.739	4.145
Aandelen		188	243.242	-485	242.945
Vastrentende waarden		7.999	-16.044	-1.303	-9.348
Derivaten		-	-132.450	-600	-133.050
Overige beleggingen		23	1.440	-21	1.442
		24.502	85.780	-4.148	106.134

(x € 1.000)	2012	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
		EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen		15.391	-13.216	-1.211	964
Aandelen		101	156.762	-413	156.450
Vastrentende waarden		4.047	110.968	-1.258	113.757
Derivaten		-	18.877	-315	18.562
Overige beleggingen		107	58.345	-39	58.413
		19.646	331.736	-3.236	348.146

De kosten van vermogensbeheer bedragen in 2013 € 4.148 (2012: € 3.236). Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen en zijn verwerkt in de directe beleggingsopbrengsten.

10.6.3 Overige baten

De Stichting Uittreden Architectenbureaus (SUA) is vanaf 1989 meerdere jaren vrijgesteld van het betalen van pensioenpremies aan het pensioenfonds. Het totaalbedrag van de in het verleden vrijgestelde pensioenpremie bedraagt bij benadering € 20 miljoen. Door het bestuur van de SUA is besloten om het restant van het vermogen van de SUA, nadat aan alle financiële verplichtingen is voldaan, ten gunste te laten komen aan het pensioenfonds. De SUA heeft vooruitlopend op de liquidatie een voorschot van € 14 miljoen aan het pensioenfonds geschonken. Aan deze schenking zijn geen nadere voorwaarden gebonden. Voor deze schenking is vrijstelling van de fiscus verkregen.

10.6.4 Pensioenuitkeringen

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Ouderdomspensioen	75.470	74.655
Partnerpensioen	15.930	15.806
Wezenpensioen	275	288
Arbeidsongeschiktheid	578	625
Afkopen	983	1.055
	93.236	92.429

10.6.5 Pensioenuitvoeringskosten

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Administratiekosten Syntrus Achmea Pensioenbeheer	1.813	1.991
Administratiekosten Bestuursbureau	167	-
Honoraria accountant	66	82
Advieskosten	337	459
Bestuurskosten	402	232
Communicatiekosten	83	93
Vereniging van Bedrijfstakpensioenfonds	72	78
De Nederlandsche Bank	269	141
Autoriteit Financiële Markten	10	9
Overige kosten	124	130
	3.343	3.215

Bezoldiging personeelsleden

Het fonds heeft zowel in 2013 als in 2012 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer dan wel vermogensbeheerder.

Bestuursbureau

Het fonds heeft in 2013 een bestuursbureau opgericht. Het bestuursbureau houdt zich bezig met de ondersteuning van de werkzaamheden van het bestuur. De personeelsleden van het bestuursbureau zijn in loondienst van Syntrus Achmea Pensioenbeheer. Het bestuursbureau opereert onafhankelijk van de uitvoeringsorganisaties. Om dit te waarborgen zijn onafhankelijkheidsverklaringen opgesteld. De medewerkers van het bestuursbureau leggen rechtstreeks verantwoording af aan het bestuur.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging aan bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen en overige bestuurswerkzaamheden. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige bestuurskosten, en bedragen in 2013: € 402 (2012: € 232).

Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

Honoraria accountant

De externe onafhankelijke accountant is PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (2012: KPMG Accountants N.V.).

Op grond van artikel 382a Titel 9 Boek 2 BW is de vermelding van de honoraria van de onafhankelijke accountant als volgt:

(x € 1.000)	EUR Accountant	EUR Overig netwerk	EUR Totaal
2013			
Voorschot controle van de jaarrekening 2013	45	-	45
Afrekening controle van de jaarrekening 2012	17	-	17
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	4	-	4
	66	-	66
2012			
Voorschot controle van de jaarrekening 2012	68	-	68
Afrekening controle van de jaarrekening 2011	10	-	10
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	4	-	4
	82	-	82

De controle van de jaarrekening omvat zowel de wettelijke controle van de statutaire jaarrekening als de verslagstaten in het kader van de Pensioenwet. De andere niet-controlediensten bevatten onder andere controle van de normportefeuille.

10.6.6 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten van ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

10.6.7 Korting van aanspraken en rechten

Op 17 januari 2013 heeft het bestuur, op basis van de financiële positie van het fonds op 31 december 2012, het besluit genomen om de aanspraken en rechten van alle deelnemers met 2,8% te verlagen. Deze korting is verwerkt in het boekjaar 2012. Een verdere korting in 2013 is door het bestuur als niet noodzakelijk geacht, op basis van de financiële positie van het fonds in 2013.

(x € 1.000)	2013 EUR	2012 EUR
Korting van aanspraken en rechten van pensioentrekken	-	-37.246
Korting van aanspraken en rechten van gew ezen deelnemers	-	-25.731
Korting van aanspraken en rechten van actieve deelnemers	-	-25.852
	-	-88.829

10.6.8 Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 0,351% (2012: 1,544%), zijnde € 10.886 (2012: € 45.211).

Het rentepercentage is afgeleid van de éénjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per 31 december voorafgaande aan het betrokken boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

10.6.9 Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

10.6.10 Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

10.6.11 Wijziging uit hoofde van verzwaaring overlevingstafels

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langleven, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

10.6.12 Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Saldo overdrachten van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten overdrachtsom individueel	-	-10
Uitgaande waardeoverdrachten overdrachtsom individueel	232	295
Subtotaal	232	285
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	7	20
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-262	-467
Subtotaal	-255	-447
Saldo overdracht van rechten	-23	-162

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd.

10.6.13 Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Sterfte	-3.792	-450
Arbeidsongeschiktheid	-534	-505
Mutaties	-295	-4.177
Totaal overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	-4.621	-5.132

10.6.14 Mutatie overige technische voorzieningen

<i>(x € 1.000)</i>	2013	2012
	EUR	EUR
Mutatie spaarfonds gemoedsbezwaren	24	37
Mutatie voorziening uitloopriscio PVD	-1.808	-1.376
Mutatie voorziening excassokosten	-3.274	-14.582
Totaal mutatie overige technische voorzieningen	-5.058	-15.921

10.6.15 Herverzekering

(x € 1.000)	2013	2012
	EUR	EUR
Premies herverzekering ANW hiaat	392	152
Premies herverzekering arbeidsongeschiktheidsrisico	51	40
Uitkeringen van herverzekerd ANW hiaat	-263	-
Uitkeringen van herverzekerd arbeidsongeschiktheidsrisico	-80	-8
	100	184

De uitkeringen van herverzekerd ANW hiaat en arbeidsongeschiktheidsrisico hebben betrekking op afwikkeling van oude jaren.

10.6.16 Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Culemborg, 14 mei 2014

Het bestuur:

W.J. Boot, voorzitter

W.M. Parênt, vicevoorzitter

J.A. Spruijt, plaatsvervangend voorzitter

W.G. Heuts, plaatsvervangend vicevoorzitter

N.J. Passchier

R.G. Nagtegaal

H. Schuijt

R.H.A. van Vledder

11 Overige gegevens

11.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten lasten over 2013 is opgenomen onder de staat van baten en lasten.

11.2 Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen relevante gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus te De Meern is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2013.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard. Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen, het Minimaal Vereist Eigen Vermogen en het Vereist Eigen Vermogen toereikend zijn vastgesteld en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds. De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, in overeenstemming met de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk Vereist Eigen Vermogen, maar niet lager dan het wettelijk Minimaal Vereist Eigen Vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een reservetekort.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 lid 1, gezien het reservetekort van het fonds. Op basis van de uitkomsten van de uitgevoerde consistentietoets in 2012 concludeer ik dat er sprake is van consistentie tussen de gewekte verwachting, de financiering en het realiseren van toeslagen. Echter, op basis van het herstelplan zal het pensioenfonds voorlopig niet in staat zijn om volledige uitvoering aan het toeslagbeleid te kunnen geven. De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus is naar mijn mening niet voldoende, vanwege het reservetekort.

Amstelveen, 6 juni 2014

Drs. B. van Boeschoten AAG

verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.

11.3 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2013 van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus te Amsterdam gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2013 en de staat van baten en lasten over 2013 en de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het saldo van baten en lasten getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds voor de Architectenbureaus per 31 december 2013 en van het saldo van baten en lasten over 2013 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 6 juni 2014

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door: drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlage Begrippenlijst

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

AFM

Autoriteit Financiële Markten, toezichthouder op het gedrag van pensioenfondsen.

ALM (Asset Liability Management)

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

APP (Actuariële Principes Pensioenfondsen)

Regelgeving over de financiering van pensioenen, wordt gevolgd door nFTK.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve maatstaf waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Commodities

Commodities zijn ruwe basismaterialen die worden gebruikt bij het produceren van goederen zoals olie, ruwe metalen, katoen, koffie, enzovoorts. De waarde van een commodity wordt vrijwel in zijn geheel bepaald door vraag en aanbod.

Corporate Governance

Goed ondernemerschap; onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, alsmede goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt eronder.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Deposito

Tegoed bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal twee jaar) kan worden beschikt.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures en swaps.

Duration

Gewogen gemiddelde looptijd van een lening. Maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

Franchise

Vrijgesteld bedrag. Over dit deel van het pensioengevend loon worden geen aanspraken opgebouwd.

FTK (Financieel Toetsingskader)

Stelsel van DNB voor in de toekomst te hanteren waarderingmethoden.

Futures

Een future (of termijncontract) is een financieel contract tussen twee partijen die zich verbinden om op een bepaald tijdstip een bepaalde hoeveelheid van een product of financieel instrument te verhandelen tegen een vooraf bepaalde prijs. Men komt dus een transactie in de toekomst overeen.

High Yield

Hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lage kredietwaardigheid.

Outperformance

Er wordt een beter resultaat behaald dan de benchmark.

Performancetoets

De performancetoets is een middeling van de z-score over 5 jaar.

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentedekking

Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.

Solvabiliteit

Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap

Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Swaption

Een swap waarbij de eigenaar van de swaption het recht heeft, maar niet de verplichting, om een swap tegen vooraf bepaalde voorwaarden af te sluiten op of binnen een bepaald tijdstip.

Underperformance

Er wordt een slechter resultaat behaald dan de benchmark.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarover in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

VPV (Voorziening Pensioen Verplichtingen)

Dit is het bedrag dat bij een pensioenfonds aanwezig moet zijn om samen met de in de toekomst nog te ontvangen premies aan de reeds bestaande pensioenverplichtingen te kunnen voldoen.

Vrijstelling

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.